

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**SEYYİD ALİ FINDIKÎ'NİN HAYATI
TARİKATI
VE TASAVVUF ANLAYIŞI**

Serdar SABUNCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
AĞUSTOS-2016**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**SEYYİD ALİ FINDIKÎ'NİN HAYATI
TARİKATI
VE TASAVVUF ANLAYIŞI**

**DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. M. Salim GÜVEN
JÜRİ: Doç. Dr. İzzet SARGIN
JÜRİ: Yrd. Doç. Dr. Necdet YILMAZ**

Serdar SABUNCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
AĞUSTOS-2016**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**SEYYİD ALİ FİNDİKİ'NİN HAYATI TARİKATI
VE
TASAVVUF ANLAYIŞI**

Serdar SABUNCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No :

**Bu Tez 29/08/2016 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği/Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.**

Yrd. Doç. Dr. M. Salim GÜVEN
BAŞKAN

Doç. Dr. İzzet SARGIN
ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Necdet YILMAZ
ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Doç. Dr. Abdullah SOYSAL
Enstitü Müdürü

Not: Bu tez ve projede kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEYYİD ALİ FINDIKÎ'NİN HAYATI TARİKATI
VE
TASAVVUF ANLAYIŞI

Serdar SABUNCU

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Mustafa Salim GÜVEN

Yıl : 2016, Sayfa: 72+IX

Jüri : Yrd. Doç. Dr. M. Salim GÜVEN (Başkan)
: Doç. Dr. İzzet SARGIN (Üye)
: Yrd. Doç. Necdet YILMAZ (Üye)

Nesebi Kâdirî tarikatının kurucusu Şeyh Abdulkâdir Geylânî vasıtasıyla Hz. Hasan'a, ondan da Hz. Muhammed'e kadar ulaşan âlim, şair ve sûfî bir zât olan Seyyid Ali Fındıkî, yaşadığı dönemde İslamî hayatın manevî rehberlerinden biri olmuştur. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşadığı devirde ülkemizin birlik ve beraberliğinin sağlanmasına büyük katkı sağlamış, o ve onun gibi toplumun manevî dinamikleri sayesinde toplumsal boyutta tefrika ortaya çıkmamış, anarşi ortamı doğmaya fırsat bulamamıştır.

Kadim medrese geleneğiyle eğitim almış olan Fındıkî, bu gelenekle çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Şeyh Seyda el-Cezerî vesilesiyle Nakşbendî tarikatının Anadolu'daki Hâlidîlik koluna intisap etmiş, ondan tarikat icâzeti almıştır. Bir mürşid-i kâmil olarak intisap ettiği tarikatın esaslarıyla insanları irşâd etmiş, çok sayıda sûfî yetiştirmiştir. Hayatta iken kaleme aldığı eserleri, yetiştirdiği sûfî ve talebeleri vasıtasıyla Fındıkî'nin günümüzde halen etkisi ve hizmetleri devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Seyyid Ali Fındıkî, tarikat, tasavvuf, Nakşbendiyye

**DEPARTMENT OF SCIENCE FOUNDATION OF ISLAM
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MA THESIS

**SEYYID ALI FINDIKI'S LIFE, SECT AND
UNDERSTANDING OF MYSTICISM**

Serdar SABUNCU

Supervisor : Assist. Prof. Dr. Mustafa Salim GÜVEN

Year : 2016 , Pages: 72+IX

**Jury : Assist. Prof. Dr. M. Salim GÜVEN (Chairperson)
: Assoc. Prof. Dr. İzzet SARGIN (Member)
: Assist. Prof. Necdet YILMAZ (Member)**

He was a poet, a scholar and a sufi that his genology reaches Prophet Mohammed (sas) by Sheikh Abdulkādir Geylānî (k.s.) and Hz Hasan (r.a)'s succession. He became a spiritual guide in his time as a person who applied islam to his life. He contributed the unity and the solidarity of our country in South-East Anatolia in his time. Faction and anarchy were stopped in social dimension by the spiritual leaders such as Seyyid Ali Findiki and other scholars.

He was educated with traditional Madrasah style and he educated many students with it, too. He adhered Anatolian Hadism branch of Naksibend sect by Sheikh Seyda el-Ceziri. He got a sect diploma from him. As a murshid-i kamil he enlightened the people with the thoughts of the sect that he adhered. He educated many sufis. His works' effects are still going on and they are serving by the sufis and studentts whom he educated.

Keywords: Seyyid Ali Findikî, Naksibendıyya, order, sufism

ÖN SÖZ

Kâinatta her şeyin yerli yerinde ve muazzam bir şekilde yaratıldığını görürüz. Yaratılanlar üzerinde tefekkür ettiğimizde ise her birisinin bir vazifesinin olduğunu müşahede ederiz. Yaratılanların en mükemmeli olan insanoğlunun da mutlaka bir vazifesi vardır. İnsanın bu vazifesini Cenâb-ı Allah Kur'ân-ı Kerîm'de şu ayet ile açık bir şekilde beyan etmektedir: **“Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım”** (ez-Zariyat, 51/56). Bu ilahî beyandan da anlaşıldığı gibi insanoğlu yeryüzüne hayvanlar gibi yeme, içme ve şehvî duygularını tatmin etmek için gönderilmemiştir. İnsanların hayvanî duygularının esiri olmaması, yaratılış gayesi doğrultusunda bir hayat yaşaması ve yaşatması başta tasavvuf olmak üzere İslamî ilimlerin ilgi alanına girmektedir.

Tıpkı diğer İslamî ilimler gibi tasavvuf, İslam tarihinin ilk asırlarında bağımsız bir ilim dalı olarak mevcut değildi. Bununla beraber onun dayandığı temeller, Peygamber (s.a.v) Efendimiz tarafından pratik olarak günlük hayatta uygulanan bir yaşam şeklinde mevcuttu. Allah Teâlâ tarafından insanoğluna kıyamete kadar örnek ve model olması için gönderilen Hz. Muhammed'i ilk olarak sahabeler örnek ve model almışlardır. Dolayısıyla Peygamber Efendimizin maneviyat anlayışını ve ruhî yaşantısını ondan duydukları ve gördükleri şekilde kendi hayatlarında tatbik etmişlerdir. Onlardan sonra gelen tâbiîn ve tebe-i tâbiînden bir kısım zâtlar da kendilerinden öncekiler gibi bir yaşam biçimi seçmişlerdir. Daha sonra bu zâtların bir kısmının yaşantısı birer ekol olup İslam âleminde hicrî v. asırdan itibaren tarikatların doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu tarikatların ister başındaki şeyhleri olsun isterse şeyhler tarafından başka diyarlarda irşâd ve tebliğ için vazifelendirilen halifeler olsun, buldukları yerlerde birer manevî rehber olmuşlardır. Şüphesiz ki bu maneviyât rehberi olan zâtlar, pratikte İslamî bir hayat yaşamaları, yetistirdikleri talebeleri, yazmış oldukları eserleri ve yaptıkları müesseseler sayesinde İslam'ın ilim, sanat ve kültür hayatına çok büyük katkıda bulunmuşlardır. Bu manevî rehber silsilesinin önemli şahsiyetlerinden birisi de Nakşendiyye tarikatının Hâlidîyye kolunun Anadoludaki şeyhlerinden olan Şeyh Seyda el-Cezerî'nin (ö. 1387/1968) halifesi Seyyid Ali Fındıkî'dir (ö. 1387/1968).

Seyyid Ali Fındıkî Osmanlı imparatorluğunun yıkılmaya yüz tuttuğu, ekonomisinin çöktüğü, kıtlığın baş gösterdiği, düşmanlardan vatani kurtarmak için milletin cepheden cepheye koştuğu, kısacası toplumun her açıdan sıkıntı çektiği bir zaman diliminde yaşamış, Cumhuriyetin kuruluşuna tanıklık etmiş bir âlimdir. O bu sıkıntılı dönemde vaaz ve sohbetleriyle insanlara müsbet manada yön vermiş, ülkemizin birlik ve beraberliğinin sağlanmasına büyük katkı sağlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Güneydoğu Anadolu'da çıkan isyanları tasvip etmemiştir. Diyebiliriz ki onun yaşadığı zaman diliminde ve yaşadığı coğrafyada, o ve onun gibi toplumun manevî dinamikleri sayılan şahsiyetler sayesinde toplumsal boyutta tefrika ortaya çıkmamış, anarşi ve terör ortamı yayılma fırsatı bulamamıştır.

Osmanlı'nın son demlerinde dünyaya gelen, Türkiye Cumhuriyeti'nin doğduğu yıllarda gençliğinin baharını yaşayan, Güneydoğu Anadolu'nun manevî önderlerinden Seyyid Ali Fındıkî'nin hayatı çok az sayıda eser, birkaç dergi ve bazı üniversitelerin düzenlediği sempozyumlarda kısaca ele alınmış, ancak fikirleri ve eserleri bilimsel bir usulle herhangi bir Türkçe kitap ve tez çalışmasına konu olmamıştır. Bu durun bizi âlim, şair, mutasavvıf ve Peygamber Efendimizin mübarek neslinden olan Seyyid Ali Fındıkî (Erzen)'in hayatı, fikirleri, tarikatı ve tasavvufî yönünü tez konusu olarak seçmeye sevk etti.

“Seyyid Ali Fındıkî'nin Hayatı Tarikatı ve Tasavvuf Anlayışı” adını verdiğimiz bu çalışma bir giriş ve dört ana bölüm, bir sonuç ve bir de ekten oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışma hakkında teknik bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde Seyyid Ali Fındıkî'nin ailesi ve hayat anlayışı anlatılmış, ikinci bölümde ilmî ve tasavvufî şahsiyetine değinilmiş, üçüncü bölümde tarikatı hakkında bilgi verilmiş, dördüncü bölümde eserlerinde geçen bazı tasavvufî konulara dair yaptığı açıklamaları ve görüşleri incelenmiş, arkasından elde edilen sonuçlar belirtilmiştir.

Tez çalışmamız boyunca desteklerini gördüğüm kıymetli hocalarıma, dostlarıma ve büyüklerime saygılarımı sunar, dua ve teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmalarım süresince kahrımı çeken, kendilerini ihmal ettiğim halde beni anlayışla karşılayan eşim ve çocuklarıma da sevgilerimi bildiririm.

Serdar SABUNCU
Kahramanmaraş-2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖN SÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	V
TRANSKRİSİPYON.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
1.1. Çalışmanın Konusu.....	1
1.2. Çalışmanın Yöntemi.....	1
1.3. Çalışmanın Amacı Ve Önemi.....	1
2. SEYYİD ALİ FINDIKÎ'NİN HAYATI.....	3
2.1. Doğumu ve Ailesi.....	3
2.1.1. Adı-Soyadı.....	3
2.1.2. Doğumu.....	3
2.1.3. Soyu.....	3
2.1.4. Evliliği ve Çocukları.....	5
2.1.5. Hayat Tarzı.....	5
2.1.6. Yaşadığı Yerler.....	6
2.1.6.1. Fındık.....	6
2.1.6.2. Silvan.....	7
2.1.6.3. Bağlarbaşı Köyü.....	8
2.1.6.4. Cizre.....	8
2.1.6.4.1. Cizre ile Anılan Âlimler.....	9
2.1.6.5. Yeşilyurt Köyü.....	11
2.1.7. Vefatı ve Defni.....	11
3. SEYYİD ALİ FINDIKÎ'NİN ŞAHSİYETİ.....	13
3.1. İlmî Şahsiyeti.....	13
3.1.1. Tahsili.....	13
3.1.2. Hocaları.....	14
3.1.2.1. Seyyid Süleyman (ö. 1375 /1955).....	14
3.1.2.2. İsmail Hoca.....	14
3.1.2.3. Molla Hüseyin Küçük (ö. 1375/1955).....	15
3.1.2.4. Müftü Seyyid Abdurrahman.....	15
3.1.2.5. Şeyh Hasan Hoca.....	15
3.1.3. Eserleri.....	16
3.1.3.1. Dîvân.....	16
3.1.3.2. Defû'ş-şübühat fî nazmi't-terehât.....	17
3.1.3.3. Havâşî alâ Tefsiri'l-Kadî Beyzavî.....	17
3.1.3.4. Risâletün fî Necâti ebeveyni'n-Nebî.....	18
3.1.3.5. Zülfikar-ı Ali fî rakabeti münkiri'l-istimdâd mine'n-nebî evi'l-velî ...	18
3.1.3.6. Risâletül-lema' fî îâdeti'l-Cuma.....	19
3.1.3.7. El-İnsâf fî cevâzi'z-zekâti ile'l-esrâf.....	19
3.1.3.8. Havâşî alâ Dîvâni Cezerî.....	19
3.1.4. Mektupları.....	20
3.1.5. Talebeleri.....	21
3.1.5.1. Abdurrahman Erzen.....	22
3.1.5.2. Mehmet Baba Erzen.....	22
3.1.5.3. M. Said Erzen.....	23

3.1.5.4. Zakirzade M. Emin Efendi (1937-1990)	23
3.1.5.5. Molla Muhyettin Ürper (1939-Hayatta)	24
3.1.5.6. Şeyh Sahip Varol (1923-1983)	25
3.1.5.7. Abdülkerim Özerveralı (1932- 2015)	25
3.1.5.8. Molla Said Hatmi (Kaymaz) (1933-1991).....	25
3.1.5.9. Molla Ramazan el-Bûtî	26
3.1.5.10. Nurettin Erzen (ö.1988).....	27
3.1.5.11. Seyyid Feyzullah Erzen.....	27
3.1.5.12. Seyyid İbrahim Hakkı Erzen.....	27
3.1.5.13. M. Nuri Erzen (ö.2006)	28
3.1.5.14. Seyyid Hasan Erzen	28
3.1.5.15. Mele Yusuf Delen	28
3.1.5.16. Fındıklı Mele Sâlih.....	29
3.2. Tasavvufî Şahsiyeti.....	29
3.2.1. İntisâbı	29
3.2.2. İntisab ettiği Tarikatının Cizre Bölgesine İntikal Ettiği Yol.....	30
3.2.3. Silsilesi.....	32
3.2.4. İcâzeti ve Halifeliği	33
3.2.5. Tarikat İcazeti Aldığı Şeyhler	33
3.2.5.1. Şeyh Said Seyda el-Cezerî (ö.1968).....	33
3.2.5.1.1. Basretli İbrahim Hakkı	37
3.2.6. Tarikatın Sonraki Şeyhleri	37
3.2.6.1. Şeyh Muhammed Nurullah.....	37
3.2.6.2. Şeyh Ömer Faruk	39
3.3. Dini Yaşama Tarzı	39
3.4. Ahlakî Yönü	40
3.4.1. Sosyal Hayatı.....	40
3.4.2. Kişisel Hayatı.....	40
4. SEYYİD ALİ FİNDİKÎ'NİN TARİKATI.....	41
4.1. Nakşbendiyye Tarikatı Ve Hâlidiyye Kolu Ve Önemli Temsilcileri.....	44
4.1.1. Nakşbendiyye Tarikatı.....	44
4.1.1.1. Muhammed Bahâeddîn Nakşbend Buhârî.....	45
4.1.1.2. Tarikatın Ana İlkeleri.....	45
4.1.1.3. İmâm-ı Rabbânî	47
4.1.1.4. Nakşbendiyye Tarikatının Hâlidiyye Kolu.....	48
4.1.1.4.1. Hâlidîliğin Kurucusu Hâlid-i Bağdâdî'nin Hayatı	49
5. SEYYİD ALİ FİNDİKÎ'NİN ESERLERİNDE TASAVVUF.....	51
5.1. Dünya	51
5.2. İbâdet ve Kulluk.....	52
5.3. Tevbe ve İstiğfâr	53
5.4. Takvâ.....	54
5.5. Sabır	55
5.6. Zikir.....	56
5.7. Nefs ile Mücadele	58
5.8. Kanaat	59
5.9. Cezbe.....	59
5.10. Şeyh-Mürşid	60
5.11. Mürîd-Sâlik.....	61
5.12. Kalb ve Mâsivâ	62

5.13. Kutb.....	63
5.14. İnsân-ı Kâmil	63
5.15. Aşk ve Muhabbet	64
5.16. İstimdat-Te vessül.....	65
5.17. Riya-İhlâs	66
6. SONUÇ	68
KAYNAKLAR	70
ÖZ GEÇMİŞ	
EKLER	

TRANSKRİSİPYON

A,a	ا
B,b	ب
Ç,ç	چ
D,d	د
Ê,ê	ئ
F,f	ف
H,h	ه
Î,î	ی
J,j	ژ
L,l	ل
M,m	م
N,n	ن
Q,q	ق
R,r	ر
S,s	س
Ş,ş	ش
U,u	و
X,x	خ
Û,û	ع
Y,y	ی
W,w	V
Q,q	K
Ê,ê	E-A (Arası)
Û,û	U
u,U	I-İ (Arası)
İ,ı	İ
î,Î	I

KISALTMALAR

a.s	: Aleyhi's-salâtü ve's-selam
b.	: Bin veya ibn
bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
c.c.	: Celle celaluhu
Çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed	: Editör
gb.	:Gibi
h.	: hicri
Hz.	: Hazret
km :	:kilometre
k.s.	: Kuddise-sırrehû
m.	: Metre
MS	: Milattan sonra
no.	: Numara
ö.	: Ölüm
r.a	: Radyallahu 'anh
s.	: Sayfa
s.a.v	: Sallalâhu aleyhi vesellem
ss.	: Sayfa Sayısı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
ts	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzer
vd.	: Ve diğerleri
yy.	: Yüz yıl

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Konusu

Güneydoğu Anadolu'nun sosyo-kültürel ve dinî hayatında en büyük etkiye, hiç şüphesiz ki Nakşbendiyye tarikatı sahiptir. Bu tarikat bölgede genellikle halktan avam kesimine hitap ettiği gibi ilimle uğraşan kimselere de ulaşmıştır. Onlardan birisi Seyyid Ali Fındıkî'dir. Bu sebeple çalışmamızın konusu, Nakşbendiyye'nin Hâliidiyye kolunun yayılmasında etkin rol almış manevî şahsiyetlerden olan Şeyh Said Seyda'nın halifesi Seyyid Ali Fındıkî'nin hayatını, ilim tahsilini, eserlerini, irşâd faaliyetlerini, mensup olduğu tarikatı ve tasavvufî görüşlerini tahlil etmek, Güneydoğu Anadolu'ya olan ilmî ve irfanî katkılarını ortaya koymaktır.

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmamızda sağlıklı bir şekilde tesbit ve inceleme yapmak amacıyla, öncelikle Seyyid Ali Fındıkî'nin Şeyhi, Şeyh Said Seyda ve onun vefatından sonra yerine geçenler hakkında yapılmış olan bilimsel çalışmalardan istifade edilecektir. Seyyid Ali Fındıkî'nin yaşadığı döneme yakın tarihlerden itibaren kaleme alınmış ilgili dokümanlardan, bilimsel araştırmalardan, tarihsel bilgileri nakleden kaynaklardan yararlanılacaktır. Seyyid Ali Fındıkî'nin kendi eserlerinden¹ bilhassa *Dîvân*'ndan, el yazması halindeki metrukâtından faydalanılarak onun hayatı, tasavvuf okulu ve görüşleri sistemli ve bilimsel metotla değerlendirilecektir.

1.3. Çalışmanın Amacı Ve Önemi

Genelde İslam tarihinde özelde Anadolu'nun İslam anlayışında tasavvufun önemli bir yeri bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz ve sahabe döneminde zühd şeklinde tezahür eden İslam'ın manevî hayat tarzı, hicrî II. asırdan itibaren tasavvufun teşekkülüne sebep olmuş, tasavvuf da zamanla sistemleşerek pek çok tarikatın doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu tarikatlardan birisi de Nakşbendiyye'dir. Muhammed Bahâeddîn Nakşbend Buhârî'ye (ö. 791/1389) nispet edilen Nakşbendiyye tarikatının tarihi içinde çeşitli kol ve şubeleri oluşmuştur. Bunlar arasında önem arz edenlerden birisi de İmâm-ı Rabbânî (ö.1033/1624) tarafından kurulan Mücedidiyye koluna bağlı Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî'ye (ö.1242/1826) nispet edilen Hâliidiyye şubesidir (Memiş, 2000: 68).

Hâliidiyye tarikatı Osmanlı coğrafyasında ve hassaten Güneydoğu Anadolu, Kuzey Irak ve Şam bölgesinde aktif olmuştur. Tez konumuz olan Seyyid Ali Fındıkî de bu tarikattan hilâfet almış bir şeyhtir. Şeyhi Seyda el-Cezerî hayatta iken ona hürmeten şeyhlik yapmamıştır. Şeyhinden kısa bir süre sonra kendisi de vefat ettiği için şeyhlik yapma fırsatı bulamamıştır.

Seyyid Ali Fındıkî Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşamış âlim, mutasavvıf ve şâir bir şahsiyettir. Yaşadığı bölgede İslamî ilimler alanında çok sayıda talebe yetiştirmiş, tasavvuf açısından da sevilip takip edilen bir rehber olmuştur. Ayrıca ilgilendiği alanlara yönelik çeşitli eserler kaleme almış ve bu eserlerden dört tanesi basılmıştır. Siyasetten uzak sade bir yaşantıyı tercih eden Seyyid Ali Fındıkî yetiştirdiği talebeleriyle, yaptığı ilmî çalışmalarla ve irşâd faaliyetleriyle kendi döneminde yaşadığı

¹ Fındıkî'nin eserleri hakkında ileride bilgi verilecektir.

coğrafyada hatırı sayılır bir kitleye hitap etmiştir. En meşhur eseri olan *Dîvân*'ından bazı bölümler bestelenmiş ve günümüz ses sanatçıları tarafından ilâhî ve kasîde şeklinde yörede okunmaktadır. Seyyid Ali Fındıkî'nin mensubu olduğu Nakşî Hâlidîliğin irşâd etkisi günümüze kadar devam etmiş ve etmektedir. Bu münasebetle ülkemizde hâlâ aktif bir şekilde faaliyetlerine devam eden, Güneydoğu'da birlik ve bütünlüğü sağlayıcı nitelikler taşıyan bu tarikat her zaman ülkemizin gündeminde olmuştur. Günümüzdeki gelişmeleri de göz önüne alarak böylesi bir tarikatın Güneydoğu temsilcilerinden biri olan Fındıkî'nin incelenmesinde fayda olacağı düşünülerek tez konusu seçilmiştir.

Yaptığımız araştırmalara göre Türkiye'de Seyyid Ali Fındıkî hakkında birkaç sempozyum içinde isminin geçmesi ve bir iki bildiride konu edilmesinin haricinde akademik seviyede herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Yeğeni M. Said Erzen, eserinde amcası Seyyid Ali Fındıkî'nin hayatını kısaca yazmıştır. Fakat yaptığı bu çalışmada bir mutasavvıf olarak Seyyid Ali Fındıkî'nin hayatı, ilmî tahsili, eserleri, irşâd faaliyetleri, mensup olduğu tarikatı, tasavvufî görüşlerini bilimsel olarak ele almamıştır. Kendisi ve irşâd etkisi hakkında Türkiye dışında da herhangi bir bilimsel çalışmaya rastlanılmamıştır. Çalışmamızın bu alanda bir boşluğu dolduracağını düşündüğümüz gibi, yörenin sosyo-kültürel yapısı üzerine çalışan bilim insanları için de kaynak teşkil edeceğini umuyoruz.

2. SEYYİD ALİ FINDIKÎ'NİN HAYATI

2.1. Doğumu ve Ailesi

2.1.1. Adı-Soyadı

Cumhuriyet döneminin başlarında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan âlim, şâir, mutasavvıf olan Fındıkî'nin Adı Ali'dir. Soyu Şeyh Abdulkâdir Geylânî vasıtasıyla Hz. Hasan'a (r.a) ulaştığı için Seyyid lakabını almıştır. Fındık isimli köyde dünyaya geldiği için oraya nisbetle Fındıkî lakabıyla meşhur olmuştur (A. Erzen, 1404: 1; M. S. Erzen, 2007: 27).

1935 yılında Soyadı Kanunu yürürlüğe girdiğinde Gümüşhane İl Müftüsü olarak vazife yapan akrabası İsmail Hatip, Irak'tan Anadolu'ya gelip ilk yerleştikleri Erzen şehrine mensubiyetini belirtmek için Erzen soyadını almıştır. Akrabalarıyla soyadı birliğinin sağlanması amacıyla Gümüşhane İl Müftülüğünden Cizre İlçe Müftülüğüne resmî bir yazı göndererek yakınlarının da Erzen soyadını almalarını istemiştir. Gümüşhane İl Müftüsü'nün bu teklifi akrabaları tarafından hüsnü kabul görmüş ve böylece onlar da Erzen soyadını kullanmışlardır (M. S. Erzen, 2007: 11-12).

2.1.2. Doğumu

Seyyid Ali Fındıkî'nin doğumundan bahseden kaynaklara baktığımızda doğumu ile ilgili çok büyük bir ihtilaf olmadığını görüyoruz. Bazı kaynaklar onun hicrî 1308/1891 yılında dünyaya geldiğini belirtmektedirler. Ancak oğlu Abdurrahman Erzen tarafından kaleme alınan eserde 1309/1892 senesinde doğduğu yazılmaktadır (A. Erzen, 1404: 1). Bazı kaynaklar onun doğumunu 1892 (M. S. Erzen, 2013: (3), 7) yazarken, bazıları da 1893 (Özdirek, 2010: 710) olarak kaydetmişlerdir. Bunun hicrî takvim ile mîlâdî takvim arasındaki çevirme usulü veya gün farkından kaynaklandığını hicrî doğum yılı mîlâdî yıla aktarılırken bu fark oluşmuş olabilir.

Seyyid Ali Siirt'e bağlı Eruh ilçesinin doğduğu dönemde nahiye olan şimdi ise köy statüsünde bulunan Fındık'ta dünyaya gelmiştir (A. Erzen, h.1404: 1).Günümüzde bu yer Şırnak'ın Güçlükönak ilçesinin bir köyüdür. Doğum yerinden bahseden kaynaklarda Fındık köyünde dünyaya geldiği hususunda bir görüş birliği bulunmaktadır.

2.1.3. Soyu

Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de **“Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık.”** (Hucurat, 49/13) buyuruyor. Bu açıdan tüm insanlar birbiriyle akraba sayılabilir. Ancak sebepler açısından ise her bir insanın kendine ait bir anne babası ve Hz. Âdem'e kadar ulaşan bir soyu mevcuttur. Hiçbir kimse için Hz. Âdem'e ulaşan soy ağacını tesbit etmek mümkün değildir. Şecere de denilen bu soy ağacı bazıları için belli bir döneme kadar bilinebilir. Seyyid Ali Fındıkî'nin bilinen şeceresi şöyledir:

1. Seyyid Ali Fındıkî
2. Seyyid Süleyman (ö. 1374/1955)
3. Seyyid İbrahim
4. Siirtli Seyyid Ömer
5. Seyyid Mele Hasan el- Hatip

6. Seyyid İbrahim
7. Seyyid Ömer
8. Seyyid Ali
9. Seyyid Ahmed
10. Cunili Seyyid Hasan
11. Şeyh Muhammed
12. Şeyh Kemalüddîn
13. Şeyh Hasan
14. Şeyh Ahmet
15. Şeyh Muhammed
16. Şeyh Elemüddîn
17. Şeyh İzüddîn
18. Şeyh Siracüddîn
19. Şeyh Necmüddîn
20. Şeyh Şemsüddîn
21. Şeyh Nasrüddîn
22. Şeyh Şahâbuddîn
23. Şeyh Sâlih Zeynelabidîn
24. Şeyh Ferecullah
25. Şeyh Nasrullah
26. Şeyh Abdullah
27. Şeyh Tacüddîn Ali
28. Şeyh İmamüddîn Hasan
29. Şeyh İshak
30. Fadıl ve Kâmil Şeyh İbrahim
31. Şeyh Abdulkâdir Geylânî (ö. 470/1077)
32. Ebu Sâlih Seyyid Musa Cengi Dust
33. Musa
34. Ceylili Seyyid Abdullah
35. Zâhid Seyyid Yahya
36. Muhammed
37. Davud
38. İkinci Musa
39. İkinci Abdullah
40. Cunli Musa
41. Abdullah el-Mehd
42. İkinci Hasan
43. Hz. Hasan (ö. 49/669)
44. Hz. Ali (ö. 40/661) (M. S. Erzen, 2007: 14).

Seyyid Ali Fındıkî'nin babası şecerede ikinci sırada ismi yazılı olan seyid Süleyman'dır. Onun soyu Şeyh Abdulkâdir Geylânî yoluyla Hz. Hasan ondan da Hz. Ali'ye ulaşır. Böylelikle 45. kuşaktan dedesi Hz. Peygamber'dir (A. Erzen, 1404: 1). Annesinin ismi Mirari Hanım'dır (M. S. Erzen, 2007: 27). Seyyid Ali beş çocuğu olan bu ailenin ikinci oğludur (Karasakal, 2012: 308).

Emevî Devleti'nden sonra hicrî 128 yılında Ebul-Abbas Seffah tarafından Abbasî devleti kuruldu. Abbasî'ler kurdukları devletin merkezini Suriye yerine Irak yaptılar (Yıldız, 1988: I, 34). Bu devlet 508 yıl ayakta kaldı ve otuz yedi halife tarafından idare edildi (Yıldız, 1988: I, 37). Emevîler devrinde siyâsî nedenlerden

dolayı geniş bir coğrafyaya dağılan Hz. Ali'nin zürriyeti kısmen de olsa rahat bir nefes almış, yeni kurulan devletin merkezi olan Bağdat'a gelip yerleşmişlerdi. İlerleyen dönemlerde pek çok sıkıntılar çıksa da başlangıçta Abbasîler tarafından iltifat gören ehl-i beyt mensubları, devletin değişik kademelerinde görev almışlardı (M. S. Erzen, 2007: 9).

Yedinci yüzyılda Moğollar Bağdat'ı işgal ederek yakıp yıkmışlardır. Bu istiladan sonra dedelerinden Seyyid Ahmed, ailesi ile birlikte Irak'tan göçüp Anadolu'da Diyarbakır ve Siirt arasında bulunan Erzen şehrine yerleşmiştir (A. Erzen, 1404: 1). Eski zamanlarda Erzen şehri etrafı büyük surlarla çevrili bir yerleşim merkezi idi. Sekizinci yüzyılda da Timur ordusunun işgaline uğrayan şehir, içinde yaşanılmayacak kadar tahrip edilmiştir. Günümüzde sadece surlarından bazı kalıntılar bulunan kentin yeri harabe halindedir (M. S. Erzen, 2007: 9).

Timur'un Erzen'i işgal edip yıkmasından sonra, Seyyid Ahmet'in oğullarından Seyyid İbrahim buradan Siirt'e gelip yerleşmiştir (M. S. Erzen, 2007: 9).

2.1.4. Evliliği ve Çocukları

Seyyid Ali Fındıkî, meşhur bir âlim ve babası tarafından akrabası olan Şeyh Hasan Efendi'nin yanında bir süre ders okumuş, ondan icâzet almıştır. Daha sonra da hocasının kızı Rahime Hanım ile evlenerek hocasına damat olmuştur (M. S. Erzen, 2007: 28).

Seyyid Ali Fındıkî ve Rahime Hanım'ın evliliğinden üç erkek ve iki kız çocuk dünyaya gelmiştir. Oğullarından Abdurrahman Cizre Müftüsü olmuş, oğlu Mehmet Baba ise imamlık yapmıştır (Özdirek, 2010: 711). İki de ilmî icâzetlerini babalarından aldıkları için ileride Seyyid Ali Fındıkî'nin talebelerinin anlatıldığı bölümde hayatlarından genişçe söz edilecektir. Masum adındaki ortanca oğlu, babası Yeşilyurt (Cımbır) Köyünde iken vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. Fatma adındaki büyük kızı Şırnak'ın Kasrik Köyünde yaşayan Şeyh Abdullah ile, Zeynep adındaki küçük kızı ise Şeyh Abdullah'ın başka hanımından dünyaya gelen oğlu Emin ile evlenmiştir. Yani baba ile oğlu birbirlerine bacanak, kızı Fatma Hanım ise kız kardeşi Zeynep Hanım'a Üvey kayınvalide olmuştur (Fındıkî, 2011:8-9).

2.1.5. Hayat Tarzı

Seyyid Ali Fındıkî el emeğine önem verir, sade ve mütevazı bir hayat yaşardı. Başkalarına muhtaç olmamak için kendi bahçesinde çalışan, tembelliği sevmeyen ve herkesi de çalışmaya teşvik eden bir şahsiyettir (Karasakal,2012: 309).

Dünya malına düşkün değildi. Bunun en büyük göstergesi maddî olarak daha fazla rahat edeceği yerler olmasına rağmen şeyhinin tavsiyesi üzerine gidip yerleştiği yerdir. Hayatının sonuna kadar sabırla kaldığı yerleşim birimi küçük ve fakir bir köydü. Maddî olanaksızlıklara rağmen müstağnî davranırdı. Köylülerden maddî bir beklenti içerisinde olmamıştır. Ancak yörede ilim ehline hediye vermek ve köy işlerinde onlara yardım etmek âdet olduğundan bazen köylünün kendisine getirdiği şeyleri ve gelenek olarak imece usûlüyle yapılan destekleri kabul etmiştir (M. S. Erzen, 2007: 29).

2.1.6. Yaşadığı Yerler

Seyyid Ali Fındıkî değişik sebeplerden dolayı doğduğu Fındık Nahiyesinden çıkıp farklı yerlerde yaşamıştır. Bu nedenlerin başında ilim tahsili gelmektedir. İlim tahsili için Haruna denilen aşiretin köylerinde, Bafî Köyünde, Gercüş İlçesinde, Beşiri'ye bağlı Kurik Köyünde ve son olarak Silvan İlçesinde belirli zaman dilimlerinde yaşamıştır (A. Erzen, 1404: 2).

Fındıkî tahsilini bitirdikten sonra Eruh ilçesinde katıldığı imamlık imtihanını kazanarak Fındık'ta resmî olarak göreve başlamıştır. Guvinan (Çetinkaya) Köyünün ağalarının ısrarı üzerine onları kırmamış ve kendisi gibi âlim olan abisi Seyyid Mecit ile birlikte onların köyüne gidip orada imamlık yapmıştır. Belirli bir süre burada kaldıktan sonra Şeyh Muhammed Nuri'nin oğlu Şeyh Abdullah Efendi onu bulunduğu köye davet etmiş o da onun teklifini kırmamış ve oradan ayrılp Cizre'ye bağlı Senati Köyüne gidip yaşamıştır. Bir süre burada da kaldıktan sonra bölgede meşhur olan Şeyh Said Seyda, Şeyh Abdullah'tan tekkesinde müderrislik yapması için Fındıkî'yi ondan talep etmiş Şeyh Abdullah bu talebi geri çevirmemiş ve izin vermiştir. Bunun üzerine Seyyid Ali Fındıkî, Şeyh Said Seyda'nın yaşadığı Bağlarbaşı (Serdehl) Köyüne gelip yerleşmiştir. Hızlı bir şekilde müridlerinin artması ve başka sebeplerden dolayı şeyhi tarikatın merkezi dergâhını Cizre'ye taşımış, o da şeyhiyle birlikte gelip Cizre'de yaşamaya başlamıştır. Yeşilyurt (Cınıbr) Köyünde husumet olduğundan köyün illeri gelenleri sükûnetin ve sulhun sağlanması için Seyyid Ali'yi şeyhi olan Şeyh Seyda'dan köylerine göndermesini talep etmişler, köyün hassas durumunu bilen Şeyhi onu oraya göndermiştir. Vefat edinceye kadar da orada yaşamıştır (A. Erzen, 1404: 4; M. S. Erzen, 2007: 28; Özdirek, 2012: 309).

İnsanın yaşadığı coğrafya ve iklim şartları insan fitratı üzerinde etkisi olur. Bu nedenle Seyyid Ali Fındıkî'yi daha iyi tanımak için doğduğu yer olan Fındık Köyü, talebeyken yedi sene kaldığı Silvan İlçesi, tarikata ilk intisap ettiği ve medresesinde müderrislik yaptığı Bağlarbaşı (Serdehl) Köyü, tarikat merkezinin daha sonra taşındığı Cizre ile şeyhi tarafından halife olarak vazifelendirildiği Yeşilyurt (Cınıbr) Köyü hakkında kısaca bilgi vereceğiz.

2.1.6.1. Fındık

Fındık, Siirt ili ile Şırnak'ın Cizre ilçesi arasında bulunan bir yerleşim yeridir. Siirt'e uzaklığı 80, Cizre'ye uzaklığı ise 60 km'dir. Eski zamanlarda kervanların geçtiği ve kaldığı uğrak bir yerleşkeydi. Bilhassa Bağdat ve Musul tarafından Anadolu'ya geçmek isteyen kervanların kalmak için tercih ettikleri bir yerd (M. S. Erzen, 2007: 15-17). Fındık, çıra ve çerağ anlamlarına gelmektedir.

Fındık üç tarafı dağlarla çevrili, doğa manzarası güzel bir yerleşim birimidir. Fazla düz araziye sahip olmadığından hububat ziraatı çok azdır. Buna mukabil köylü geçimini bağ ve bahçelerde yetiştirdiği meyve-sebze ürünleriyle sağlamaya çalışmaktadır. Geçim imkânları sınırlı olduğu için dışarıya çok göç vermiştir. Fındık ahalisi dinine bağlı bir toplumdur. Bunun neticesi olsa gerek ki Fındık'tan Seyyid Ali gibi pek çok âlim yetişmiştir (M. S. Erzen, 2007: 16-17).

Daha önce Siirt'te ikamet eden Seyyid Ali'nin atası Siirtli Seyyid Ömer, Fındık'a gelip yerleştikten sonra orada medrese açmış ve o yörenin bir ilim merkezi haline gelmesine vesile olmuştur.

Seyyid Ali Fındıkî'nin ailesinin gelip yerleştiği Fındık'ta Erzen ailesi dışında başka aileler de bulunmaktadır. Bunlardan birisi Hiri kabilesidir. Bu kabile aslen

Fındıklı olmayıp Şırnak'tan gelip buraya yerleşmiştir. Erzen ailesi gibi sonradan buraya göç eden aile, büyük bir nüfusa sahiptir (M. S. Erzen, 2007: 237).

Fındık'ta yaşayan kabilelerden birisi de Hasan Kabilesidir. Bu aile de aslen buralı olmayıp Şırnak'ın İdil İlçesine bağlı Bafe (Sulak) Köyünden gelip yerleşmişlerdir. Köyün nüfusunun büyük bir bölümünü bunlar teşkil ederler (M. S. Erzen, 2007: 237).

Buradaki diğer bir kabile ise Romo Kabilesidir. Romo kabilesi Şırnak merkeze bağlı Romo Köyünden gelip buraya yerleşmişlerdir. Bunlar da köyün büyük ailelerinden sayılır (M. S. Erzen, 2007: 237).

Fındık'ta hayatlarını ikame eden başka bir kabile olan Jiliyan Kabilesi, Şırnak'ın Erüh İlçesine bağlı Lodi Nahiyesi civarından göç edip buraya gelip yerleşmişlerdir (M. S. Erzen, 2007: 238).

Fındık'ın kurucusu sayılan aile ise Gundijiri Kabilesidir. Bu aile aslen Fındık yerlisidir. Hangi tarihte ve nereden gelip buraya yerleştikleri hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Fındık Köyü'nün onlar tarafından kurulduğu söylenmektedir (M. S. Erzen, 2007: 238).

2.1.6.2. Silvan

Silvan İlçe Merkezinin eski ismi Meyyâfârikîn'dir. Günümüzde Diyarbakır'ın bir ilçesi olan Silvan Diyarbakır havzasının kuzeyini kuşatan Torus Dağlarının eteğinde Diyarbakır ilini Bitlis iline bağlayan yol üzerinde ve deniz seviyesinden 825 m. yükseklikte bulunmaktadır. Şehrin tam olarak ne zaman kurulduğu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Silvan Hz. Ömer zamanında İyâz b. Ganem tarafından fethedildi (h. 640). Silvan tarih boyunca Diyarbakır'ın kaderini paylaşmış değişik medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır (Savran,2004: XXIX, 511-512).

Ortaçağ'ın en önemli merkezlerinden biri olan Fârikîn'deki başlıca bazı tarihi eserler; Kale, Ulu Camii, Eyyübî Camii, Malabadi Köprüsü, Kemük Köprüsü ve Seyyid Ali Fındıkî gibi çok sayıda talebinin medresesinde okuduğu Kara Behlül Bey Cami'sidir (Savran, 2004: XXIX, 511-512).

Hiç Şüphesiz Silvan'daki önemli yapılardan biri, buranın kültürüne önemli tesiri olan Ulu Cami'dir. Günümüzdeki caminin eteğinde bulunan nesik kitabeye göre Artuklu Emîri Necmeddin Alpı b. Timurtaş tarafından h. 547-552 (1153/1157) yılları arasında inşa edildiği anlaşılmaktadır. Güney duvarının doğu tarafında yer alan mihrap h. 624' (1227) te Eyyübî döneminde bir onarım yapıldığına işaret edilmektedir. 1911-1913 yıllarından büyük bir tadilattan geçmiş yapının cephe düzenlemelerindeki değişiklikler sırasında bazı mimarî unsurların yeri değiştirilmiş, yeni pencere ve kapılar açılmıştır. 1964 yılında Vakıflar İdaresi tarafından müdahale gören yapının kendisine has durumu büyük ölçüde ortadan kalkmıştır (Denkhalbant, 2012: XXXXII,114-115).

Silvan'da bulunan önemli yapılardan bir tanesinde Kara Behlül Cami'idir. Bu camii Ulu Cami'nin 500 m. kuzeyinde Kara Behlül Bey Caddesi, Cami Mahallesindedir. Sancak Beyi Kara Behlül Bey tarafından 974-982 (1566-1574) yılları arasında, 16.yy. ikinci yarısında inşa ettirildiği, minaresinin de 1317 (1899) yılında eklendiği söylenmektedir (Melek ve Demir, 2009: 91).

2.1.6.3. Bağlarbaşı Köyü

Seyyid Ali Fındıkî'nin mürşidi ve tarikat şeyhi Şeyh Muhammed Said Seyda'nın ilk olarak dergâhını kurduğu bu köyün eski ismi Serdehl'dir. Seyyid Ali Fındıkî'nin medresesinde müderrislik yaptığı bu köyün bugünkü ismi ise Bağlarbaşı'dır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Köy Şırnak'ın Cizre ilçesine bağlı olup Cizre ile İdil arasında bir mevkedir. Cizre'ye 10 km, Şırnak'a 54 km uzaklıktadır. Şeyh Said Seyda Bağlarbaşı'nda yaşadığı zaman zarfı içerisinde dergâha bağlı kurduğu medrese sayesinde burası bölgenin ilim merkezi haline gelmiştir. İslamî ilimler ve bilhassa tasavvuf alanında çok sayıda kişi buradan yetişmiştir. Ancak zamanla bu köy eski önemini yitirmiş günümüzde okul bile bulunmamaktadır.

2.1.6.4. Cizre

Şırnak iline bağlı olan Cizre ilçesi Güneydoğu Anadolu bölgesinde, Dicle nehrinin Türkiye sınırlarını terkedip Suriye topraklarına aktığı yerin çok yakınında deniz seviyesinden 400 m. yükseklikte olan bir yerleşim birimidir (Tuncel ve Özaydın 1993: VIII, 37). Burada yetişen ve yaşayan âlimlerin hayatında derin izler bırakan Cizre, tarihten tevarus ettiği medeniyet ve kültürüyle Ali Fındıkî içinde önem arz eden yerlerden birisidir

Cizre, Kur'ân-ı Kerîm'in Hud suresi 44. Ayette adı geçen tufandan sonra Hz. Nuh'un gemisinin üstünde durduğu söylenen Cudi dağının eteğinde bulunuyor. İslam tarihçilerine göre Cudi dağının başına kurulan yerleşim biriminden sonra kurulan ikinci şehir Cizre'dir. Bu şehir tufandan sonra Hz. Nuh ve çocukları tarafından kurulmuştur. Yine tarihçilere göre Hz. Nuh (a.s) vefat ettikten sonra çocukları tarafından buraya defnedilmiştir. Bu sebeple Hz. Nuh Nebî Cami'nin avlusunda bulunduğu söylenen kabri ve türbe haline gelen makamı günümüzde de insanlar tarafından ziyaret edilmektedir (Yaşın, 2007: 11-12).

İlk çağlarda bu şehrin ismi Gerzu Bakartda'dır. Gudiler döneminde Bajar Kard, daha sonra Bazidba olmuştur. Dicle nehrinin kenarında bulunan şehri Dicle nehrinden ayrılan bir kol hilal şeklinde bir ada halinde çevirmiştir. Daha sonra İslam topraklarına katılan Bazidba ismi, Arapçada "ada" anlamına gelen Cezîre şeklinde değişmiştir. Cizre, oraya büyük hizmetlerde bulunan Abbasîlerin vali olarak atadığı Hasan ibn Ömer et-Tağlibî'ye nisbetle Cezîre-i İbn-i Ömer adı ile de anılmıştır. Osmanlı devletine bağlı Cizre Beyliği'nden itibaren Cezîre-i Bohtan (Cizira Bohtan) olarak meşhur olmuştur. Cumhuriyet döneminde tekrar ismi değişmiş ve Cizre ismini almıştır (Yaşın, 2007: 15-16).

Cizre halkı, Hz. Ömer (ö. 23/644) zamanında İyad b. Ğanem'in (ö. 20/641) onlara gönderdiği İslam'a davet mektubundan sonra Müslüman olmayı kabul etmişlerdir. Cizre'nin mektup ile İslam'ı kabul etmesi, çok eski bir yerleşim yeri olması, insanlığın ikinci babası Hz. Nuh mezarının orada bulunması gibi pek çok sebebi göz önüne aldığı anlaşılan Hz. Ömer, burada yüksek seviyede ilim öğreten bir okul açmıştır. Böylece Cizre İslam'ın ilk yıllarından itibaren Musul, Kahire (Fustat), Basra, Küfe gibi bir ilim merkezi olmuştur. Cizre bu özelliğinden dolayı Abbasîler başa geçtikten sonra dikkatleri üzerine çekmiş ve hatta h. 174 yılında Abbasî Halifesi Harun Reşit, bizzat Cizre'ye gelmiş ve Hz. Nuh'un gemisinin durduğu yeri ziyaret etmiştir (Yaşın, 2007: 29-30).

Dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biri olan Cizre'deki başlıca bazı tarihi eserler şunlardır:

- a) Surları: Hz. Nuh'un Gemisi şeklinde inşa edilmiş, Çin Seddi ve Diyarbakır Surlarından sonra dünyada bulunan surlar içinde üçüncü sırada yer alır (Yaşın, 2007: 88).
- b) Belek Burcu: 1596 yılında Cizre Azizan Beylerinden Şeref b. Muhammed b. Hanabdal tarafından yapılmıştır (Yaşın, 2007: 97).
- c) Cizre Köprüsü: Cizre'nin 2 km doğusunda bulunan bu köprü'nün ismi kaynaklarda ibn-i Ömer Köprüsü veya yakınındaki Yafes Köyünden dolayı Yafes Köprüsü olarak geçmektedir. Halk arasında ise Bafid Köprüsü olarak bilinmektedir. Nehrin yatağının değişmesinden dolayı bugün Suriye sınırları içinde kalmaktadır. Bugün yalnız büyük kemerleriyle bazı ayakları sağlam kalmış pek çok kısmı harabe vaziyette duran bu köprü'nün batı ayağında bulunan astrolojik tasvirlerden dolayı İslam sanatında ayrı bir yeri bulunmaktadır. Ayrıca tasvirlerin yanlarında sadece bir kısmı okunabilen yıldız isimleriyle Ashâb-ı Kehf'ten bazılarının isimleri bulunmaktadır (Ertuğrul, 1993:VIII, 40).
- d) Cizre Ulu Camii: Günümüze kadar birçok tamir ve tadilattan geçerek ulaşan Ulu Camii bazı araştırmacılara göre İslamın Anadolu'ya girdiği ilk zamanlarda tahmini olarak VII. asırda kiliseden camiye çevrilmiştir. Abbâsîler zamanında onarımdan geçen yapı, h. 555 (1160) yıllarında Zengî Atabegi Ebü'l-Kâsım Mahmud Sencer Şah tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tekrar elden geçirilerek restore edilmiştir (Kurtbil, 2012: XXXXII, 90).
- e) Abdaliye Medresesi: H. 840 yılında Emir Abdal İbn-i Abdillah, Seyfeddin Bohti tarafından yaptırılmıştır. Leyla ile Mecnun ve Ferhat ile Şirin gibi aşkları destanlaşan Mem ile Zin'in türbeleri burada bulunmaktadır (Yaşın, 2007:124).
- f) Nuh Peygamber Camii: Hz. Nuh Cudi Dağından indikten sonra ibadet için bir yer inşa etmiş ve buraya "Ketennur" ismini vermiştir. Yahudilerin gelip yerleşmesinden sonra havra, Hristiyanlığın gelmesiyle kilise olarak kullanılmış, daha sonra şehrin İslamiyeti kabul etmesinden sonra camiye çevrilerek Nuh Nebî Camii ismini almıştır (Yaşın, 2007: 130).
- g) Kırmızı Medrese 913 (1508): Cizre Azizan Emiri II. Şeref b. Emir Bedreddin Alibeg b. Mecdüddin tarafından inşa edilmiştir (Yaşın, 2007:135). Dünyada bir eşine rastlanılmayan göğe doğru değil de yere doğru inşa edilen ters bir kubbesi bulunmaktadır (Yaşın, 2007:144).
- h) Medresetü'l Mecdiyye: Emir Mecdüddîn İbn Abdulaziz İbn Süleyman tarafından yaptırılmıştır. Seyyid Ali Fındıkî'nin müşidi Şeyh Said Seyda el-Cezerî, Bağlarbaşı Köyü'nden, tarikatın merkezini Cizre'ye taşıdıktan sonra bu caminin yakınında dergâhını kurmuştur. Arkasından halifesi Seyyid Ali Fındıkî'nin de müderrislik yaptığı bir medrese inşa ettirmiştir. Bundan sonra Medresetü'l Mecdiyye, Şeyh Said Seyda el-Cezerî'ye nisbetle Şeyh Seyda Cami'si ismini almıştır (Yaşın, 2007:163).

2.1.6.4.1. Cizre ile Anılan Âlimler

Cizre İslamiyeti kabul ettikten sonra Mezopotamya Bölgesi'nin en önemli ilim merkezlerinden biri haline gelmiş ve Cizre ekolünden eğitim almış, dünyaya nam salmış birçok İslam âlimi yetişmiştir.

Ulü'l-azm peygamberlerden birisi olan Hz. Nuh'un tufandan sonra gelip yerleştiği kabul edilen Cizre, onun manevî bereketi ile feyizlenmiş, oralara dökülen

bereket damlaları ile tarih boyunca her alanda değerli şahsiyetler yetişmiştir. Fen, astronomi, tarih ve ayrıca tefsir, siyer, kıraat, hadis gibi İslamî ilimler dalında dünya çapında bilhassa İslam Coğrafyasında adından söz ettiren çok sayıda âlim, Cizre'den çıkmıştır. İlim dünyası tarafından el-Cezerî künyesiyle tanınan bu âlimlerden çoğu, kendilerinden sonra Mezopotamya Bölgesi'ndeki medreselerde yetişen Seyyid Ali Fındıkî gibi âlimlere tesir ettikleri görülmektedir. Biz burada Cizreli veya Cizre medreselerinde tedrisat görmüş olan bu zâtlardan Şeyh Ahmed el-Cezerî (ö. 1050/1640) ile Seyyid Ali Fındıkî'nin muasırı Müftü Molla Mahmut Bilge'nin (ö. 1394/1974) hayatına kısaca değineceğiz.

a) Şeyh Ahmed el-Cezerî (ö. 1050/1640): Şâir, edip, mütefekkir ve tasavvuf ehli olan âlim bir zâttır. Sade ve veciz sözlerle yazdığı 2000 beyitten oluşan bir “*dîvânı*” vardır. Bu dîvânı edebî bir değere sahip olduğu için Türkçe başta olmak üzere birçok dile tercüme edilmiştir (Yaşın, 2007:339-340). Dîvânından anlaşıldığı kadarıyla Mezopotamya Bölgesi'nde yetişmiş olan bu zat, aynı zamanda bir filozof ve düşündürdür. Şeyh Ahmet el-Cezerî'nin Kürtçe kaleme aldığı pek çok tasavvufi konuyu işlediği bu eseri üzerinde Seyyid Ali Fındıkî bir çalışma başlatmıştır. Şeyh Ahmed el-Cezerî'nin Dîvân'ında izaha muhtaç olan yerlere açıklık getiren Fındıkî'nin bu çalışması “Havâşî alâ Dîvânî Cezerî” adlı yeni bir esere dönüşmüştür (Karasakal, 2012: 311).

b) Müftü Molla Mahmut Bilge (ö. 1394/1974): Seyyid Ali Fındıkî ile aynı dönemde yaşamış olan Mahmut Bilge, 1320/1904 yılında Cizre'de dünyaya gelmiştir. Bölgenin meşhur âlimlerinden Molla Abdurrahman Hoserî'nin oğludur. Arapça derslerini babasından almıştır. Cizre, Birecik ve Silopi'de müftülük yapmıştır. Âlim, hatip, şâir ve yazar olan Müftü Molla Mahmut Bilge Amerika Birleşik Devletleri aya astronot göndermeden 6 yıl kadar önce, yani 1963 senesinde Ankara'da *Ay Risâlesi* adlı 200 sayfadan oluşan eserini basmış, eserinde insanoğlunun Ay'a ve diğer Yıldızlara gidebileceğini İslamî ilimler çerçevesinde beyan etmiştir². Bu görüşünden dolayı çok tenkit almış ama zaman ilerleyip 16 Temmuz 1969 yılında Amerikalı iki astronotun aya çıkmasıyla almış, olduğu tenkitler adeta tebriklere ve iltifatlara dönüşmüştür. Derin bir bilgi birikimine sahip olan Müftü Molla Mahmut Bilge çok sayıda eser kaleme almıştır (Yaşın, 2007: 406-407).

Müftü Molla Mahmut Bilge'den boşalan Cizre Müftülüğü'ne Seyyid Ali Fındıkî'nin büyük oğlu Abdurrahman Erzen atanmıştır (M. S. Erzen, 2007: 33). Bu da bize Seyyid Ali Fındıkî'nin yetiştirdiği talebelerin ne kadar donanımlı oldukları hususunda fikir vermektedir.

²Yeğeni ve talebesi Seyda Molla Ömer Ekinci dayısı Müftü Molla Mahmut Bilge hakkında bir hatıratını bize şu şekilde nakleder: Amerika Birleşik Devletleri Ay'a insan gönderdikten sonra dayım daha önce yazmış olduğu “Ay Risâlesi” adlı eserinden dolayı yurt içinde ve yurt dışında şöret olmuştur. Onun bu eseri batılı bazı ilim adamlarının dikkatini çekmiş, dayımı görüp onunla bilgi alışverişi yapmak için Cizre'ye ziyaretine gelmişlerdi. Ziyaretçilerden birisi kendisine “siz insanoğlunun Ay'a çıkacağını neye dayanarak söylemişsiniz?” diye bir soru sormuş, o da “Allah tarafından Hz. Muhammed'e gönderilen Kur'ân'a” diyerek cevap vermiştir. Bunun üzerine soru soran onu zor durumda bırakmak için ikinci bir soru sormuş. İkinci sorulda demişki senin övgüyle bahsettiğin o kitap erkekleri üstün tutup kadınları ikinci plana atıyor? Molla Mahmut Bilge ona cevaben diyor ki “İslamiyet'in kadına verdiği değeri hiç bir şahıs ve hiçbir sistem vermemiştir.” Peygamberimiz “**Cennetin anahtarı annelerin ayağı altıdadır.**” (Nesâî, cihad 6) diyerek kadına verilen değeri ortaya koyduğu gibi, yüce Allah'da Kur'ân-ı Kerim'in süresine kadın anlamına gelen “Nisa” ismini vererek onları onurlandırmıştır. Hâlbuki Kur'ân-ı Kerim'in erkek anlamına gelen herhangi bir suresi yoktur.” diyerek İslamiyet'in onların iddia ettiği gibi kadınları ikinci sınıf insanmış gibi gören bir anlayışının olmadığını aklı ve ilmî bir yaklaşımla cevaplandırmıştır (Molla Ömer Ekinci ile yapılan sözlü bir sohbet).

Bu iki zâtın haricinde Cizre'nin bilim, fikir ve sanat atmosferinde yetişen bazı meşhur zâtlar şunlardır:

Dünyanın ilk siberetik bilgini olarak bilinen İsmail Ebü'l-İz el-Cezerî (ö. 630/1233), *Câmiu'l-usûl fî Ahâdîsi'r- Resûl, en-Nihâye* adlı kitapların müellifi İbnül-Esir Mecdüddîn Ebu's-Sadet el-Mubarek b. Muhammed el-Cezerî (ö. 606/1210), İslam tarihi alanında yazmış olduğu 12. Ciltlik "*el-Kâmil*" ile "*Usdü'l-Ğabe fî Marifes-Sahabe*" adlı eserleriyle nam salmış İbnül-Esir İzzeddin Ebu'l Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî (ö. 630/1233), Kıraat ilminde ilk defa tecvit ilminin kurallarını ortaya koyup Arapça harflerin mahreç yerlerini tesbit etmiş olan İbnü'l-Cezerî (Ö. 832/1429), (Yaşın, 2007:368-375-376).

Cizre'de fen, astronomi, tarih, tefsir, siyer, kıraat, hadis vb. ilim dallarında âlim yetiştiği gibi tasavvuf alanında da adından söz ettiren Şeyh Muhammed Kadri (ö. 1381/1961), Şeyh Said-i Merhum (ö. 1334/1916), Şeyh Muhammed Said Seyda, Seyyid Ali Fındıkî, Şeyh Muhammed Nurullah Seyda (ö. 1405/1985) gibi çok sayıda âlim ve mutasavvıf yetişmiştir.

2.1.6.5. Yeşilyurt Köyü

Seyyid Ali Fındıkî'nin imamlık, şeyhlik ve müderrislik yaptığı, hayatının en verimli yıllarını geçirdiği, birçok eserini kaleme aldığı ve vefat edinceye kadar da yaşadığı bu köydür. Bu köyün eski adı Cımbır'dır. Seyyid Ali Fındıkî'nin tasavvuf ve İslamî ilimler alanında talebe yetiştirdiği Cımbır Köyünün ismidеğışmiş bugün Yeşilyurt olmuştur. Fazla bir nüfusa sahip olmayan bu köyün geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Köy, Şırnak'ın Cizre ilçe merkezine bağlı bir yerleşkedir. Cizre merkeze yaklaşık 5 km, Şırnak'a ise yaklaşık 50 km uzaklıktadır. Köy İpekyoluna yürüme mesafesinde olduğu için ulaşım bakımından çok rahattır.

2.1.7. Vefatı ve Defni

Seyyid Ali Fındıkî ömrünün sonlarına doğru felç geçirdi. Yaklaşık 14 ay felçli olarak yaşadı. Geçirmiş olduğu hastalığın tedavisi için Cizre ve Diyarbakır'da tedavî gördü. Yapılan bütün müdahalelere rağmen iyileşmedi. 1968 yılında Cuma günü Cizre'de vefat etti (A. Erzen, 1404: 7).

Dostu, mürşidi ve şeyhi olan Şeyh Seyda ile aynı yıl vefat etmişlerdir. Kendisinden 55 gün önce vefat eden şeyhinin defnedildiği yere defnedilmiştir. Cizre'nin Kale Mahallesi olan türbe, halk tarafından ziyaret edilmektedir (A. Erzen, 1404: 7; Özdirek, 2010: 711). Bilhassa yoğun olarak Perşembe ve Cuma günleri ziyaretçi sayısı artmaktadır. Dışarıdan gelen ziyaretçilere rehberlik etmek amacıyla türbede Şeyh Said Seyda'nın müridlerinden birisi türbedârlık vazifesini yürütmektedir.

Seyyid Ali Fındıkî'nin mezar taşında Arap alfabesi kullanılarak yazılmış Kürtçe meşhur bir beyit bulunmaktadır. Bu beytin Türkçe tercümesi şöyledir:³

Türkçe Tercümesi

³ ددنیای هجی رابی فقرو شخ آغابی ژیرمرنی خلاص نابی دشر ق هم دغربیدا

Dünyâya her kim gelirse gelsin,
Fakir ya da zengin veya şeyh olsun,
Hiç kimse ölümden kurtulamaz,
İster batıda, ister doğuda olsun.

3. SEYYİD ALİ FINDIKÎ'NİN ŞAHSİYETİ

3.1. İlmî Şahsiyeti

Bir kimsenin ilmî şahsiyetini yaptığı tahsil ile okuduğu hocaların yanısıra almış olduğu icâzetler, yetiştirdiği talebeler ve verdiği eserler ortaya koyar. Seyyid Ali Fındıkî talebelerine ders verirken ilk önce dersi kendisi anlatır, konunun talebeleri tarafından anlaşılmasını sağlar, daha sonra dersi içinde takip ettikleri kitaptan anlatırdı. Konuştuğunda veya sohbet ettiği zaman atasözlerinden çok istifade ederdi. O dönemin fetva verme makamında olan âlimleri, belirli bir ücret karşılığı fetva vermelerine rağmen, o müstağnî davranarak fetva verme karşılığı teklif edilenleri reddetmiştir. Verdiği fetvaları “Söz uçar yazı kalır” mantığıyla yazıya döker ve altına da imzasını atardı. Verdiği fetvaların altında imzasını gören âlimler Fındıkî'nin çok güçlü bir ilmî kimliğe sahip olduğunu bildikleri için onun fetvasına itimad eder, tekrar o konunun araştırılmasına ihtiyaç duymazlardı (Karasakal, 2012: 308-309).

Şiir zevki olan şâir ruhlu bir âlimdi. Bundan dolayı edebî yönü kuvvetli idi. Hem yazmış olduğu nesir şeklindeki eserler hem de yazmış olduğu manzûmeleriyle meşhur olmuştur. Dostlarına bazen kendisinin yazdığı bazen de kendisinin söyleyipöğluna yazdırdığı mektuplar gönderirdi. Şiirlerini herkesin istifade etmesi için sade, halkın anlayacağı bir üslup ile yazardı. Manzûmelerden müteşekkil bir dîvânı mevcuttur (A. Erzen, 1404: 5). Bu eseri basılmıştır. Onun kasîdeleri bazı insanlar tarafından ezbere bilinirdi. Arapça ve Kürtçe'ye hâkim olduğu kadar Farsça'ya da hâkimdi. Şiir ve kasîdelerini Kürtçe, Arapça ve Farsça yazmıştır. Aynı zamanda tasavvuf erbâbı olan Fındıkî, tasavvuf ilmine de vakıftı. Mürşidi olan Şeyh Seyda tasavvuf alanında kendisine icâzet vermiş ve kendisine halife yapmıştı (Karasakal, 2012: 309).

Seyyid Ali Fındıkî kökü sağlam ve çok eskilere dayanan medrese geleneğinden geldiği için, sadece bir dalda değil çok değişik ilim alanında kendisini yetiştirmiştir. Okuduğu ilim dallarının bir kısmında uzman seviyesine ulaşmıştır. O ilimlerden bazılarını şu şekilde sıralanabilir: Kur'ân-ı Kerîm ilimleri, Fıkıh, Kelam, Hadis, Belagat, Mantık, Nahiv, Sarf ilmî gibi (Karasakal, 2012: 309).

3.1.1. Tahsili

İlk eğitimini babasının yanında yaptı. Daha sonra Haruna Aşireti mensublarının köylerinde bulunan âlimlerin yanına giderek Nahiv ve Sarf'a dair eserler okudu. Arkasından “Bafi” denilen köye gidip orada bulunan İsmail Hoca adında bir zâta talebe olmuştur. Oradan da Batman'ın Gercüş İlçesinde bulunan Hoca Necmeddin'in yanına daha sonra da Beşiri İlçesine bağlı Kurik Köyü İmamı İbrahim Hoca'dan ders almıştır. Molla İbrahim'in yanında belirli bir süre kaldıktan sonra 1333/1914 yılında Diyarbakır'ın Silvan ilçesine gitmiş, orada bulunan Behlül Medresesinde yedi yıl ilim tahsil etmiş ve medrese usûlüyle mezun olmak için okuması gereken bütün ilimleri bu medresede bitirmiştir. 1340/1921 senesinde amcası ve hocası olan Silvan Müftüsü Seyyid Abdurrahman'dan ilk icâzetini almıştır. Ayrıca burada bölgede meşhur olan Mele Hüseyin Küçük, Mele Yakup gibi hocalardan ilim tahsil etmiştir (A. Erzen, 1404: 2-3). İkinci ilmî icâzetini Şeyh Hasan Hoca'dan almıştır, üçüncü ilmî icâzetini ise Şeyh Muhammed Said Seyda'dan almıştır (M. S. Erzen, 2007: 27-29).

Farsça öğrenmek için Hazrolu⁴ Hacı Fettah'a talebe olmuş, Hacı Fettah da Feraiz dersini Fındıkî'den alarak öğrencisine talebe olmuştur. Seyyid Ali Fındıkî, ilim talep yolculuğunun sonunda amcası ve hocası olan Silvan Müftüsü Seyyid Abdurrahman Efendiden icâzet almıştır. Bu yolculuğun sonunda Fındık Köyüne dönen Seyyid Ali bölgenin değerli âlimlerinden babasının amcası olan Şeyh Hasan Efendi'den ilim tahsil etmiş, ondan da ikinci bir ilmî icâzet almıştır (A. Erzen, 1404: 2-3; Karasakal, 2012: 308-309). Almış olduğu bu ilmî icâzet o zamanın hükümeti tarafından yüksek tahsil belgesi olarak kabul edilmiş, bundan dolayı askerlik yapmaktan muaf tutulmuştur (Fındıkî, 2011: 8).

3.1.2. Hocaları

Seyyid Ali Fındıkî birçok zâttan ders almıştır. İlim tahsil ettiği bu zâtlar sırasıyla şöyledir:

Seyyid Süleyman, İsmail Hoca, Hoca Necmeddin, İbrahim Hoca, Silvan Müftüsü Seyyid Abdurrahman, Mele Hüseyin Küçük, Mele Yakup, Hacı Fettah, Şeyh Hasan Efendi (A. Erzen, 1404: 2; M. S. Erzen, 2007: 27).

Seyyid Ali Fındıkî'nin ilim öğrenme yolculuğunun başından itibaren icâzet aldığı zamana kadar ders gördüğü hocalarının isimlerini yukarıda zikrettik. Ancak çoğunu hayatı hakkında detaylı bilgiye ulaşamadık. Birkaç tanesinin hayatı hakkında kısaca bilgi vereceğiz.

3.1.2.1. Seyyid Süleyman (ö. 1375 /1955)

Seyyid Süleyman, Seyyid Ali Fındıkînin babasıdır. Seyyid İbrahim'in büyük oğludur. 1288/1871 yılında Fındık'ta doğmuştur. Annesinin ismi Halime Hanım'dır. Fakirlikten korkmayan cömert bir kişiliğe sahipti (M. S. Erzen, 2007: 21).

Güzel sohbet eder, vaazlarında korkudan ziyade ümit ve müjde veren konular seçerdi. Duası makbul bir zât olarak bilinirdi. Çevre halkı çocuklarını, onun yanına dua etmesi için götürürdü, o da onları kırmaz çocuklarına dua ederdi. Yörede tanınan birisi olduğu için gruplar halinde insanlar onu ziyaret ederdi. Yüz seneyi aşkın bir ömür yaşadı, bu süre zarfı içinde değişik sebeplerden dolayı çok fazla evlilik yapmıştır. 1955 yılında vefat etmiştir. Onun cenazesini oğlu Seyyid Ali yıkamış ve cenaze namazını da o kıldırmıştır. Köy mezarlığında daha hayattayken kendisine ayrılan yere defnedilmiştir. Âlim, aynı zamanda manevî yönü ağır, takvâ sahibi birisi olduğu için mezarı halk tarafından ziyaret edilmektedir (M. S. Erzen, 2007: 21).

3.1.2.2. İsmail Hoca

Şırnak'ın İdil İlçesine bağlı, eski adıyla "Bafî" bugünkü ismiyle Solak Köyü'nün imamlığını yapmıştır. Bu arada eski usûl eğitim sistemi olan medresede, medrese hocalığı görevini yürütmüştür. Seyyid Ali Fındıkî gibi birçok talebe yetiştirmiştir (M. S. Erzen, 2007: 27).

⁴ Hazro Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Diyarbakır'ın küçük ilçelerinden bir tanesidir.

3.1.2.3. Molla Hüseyin Küçük (ö. 1375/1955)

Molla Hüseyin Küçük, 1290/1871 yılında Cizre yakınlarında bulunan Deştadahl Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Babasının ismi Abdullah, annesinin ismi Ayşe Hanım'dır. Molla Hüseyin daha süt emerken annesini, üç yaşlarındaiken de babasını kaybetmiştir. Molla Hüseyin'in babası ölüm döşeğindeyken Molla Hüseyin'in dayısı olan Abdullah Bey'e Hüseyin'i okutmasını vasiyet etmiştir. Molla Hüseyin beş veya altı yaşına geldiği zaman dayısı Abdullah Bey Molla Hüseyin'i okuması için köyün hocasına götürmüştür. Molla Hüseyin Küçük, ilim tahsilini bitirdikten sonra Diyarbakır'ın ilçelerinden olan Silvan'a gelmiştir. Seyyid Abdurrahman'ın yeğeni Meryem Hanım ile ilk evliliğini yapmıştır. İkinci evliliğini beşik kertmesi olan dayısının kızı Şerife Hanım ile gerçekleştirmiştir. Şerife Hanım evlendikten bir yıl sonra vefat etmiştir. Şerife Hanım'ın vefatından sonra üçüncü eş olarak Silvan'ın önde gelen ailelerinden birisi olan Azizoğulları'nın yeğenlerinden Kudret Hanım'ı almıştır (Çiçek, 2009:(II), 125-126).

Molla Hüseyin Küçük Silvan'a geldiği zaman Silvan'ın önemli ailelerinden olan Begler ve Azizoğulları, Molla Hüseyin için bir camii ve bir medrese inşa etmişlerdir. Ayrıca Molla Hüseyin'e geçimini sağlaması için bir bahçe verilmişlerdir. Molla Hüseyin Küçük vefat edeceği zamana kadar orada talebe yetiştirmiştir (Çiçek, 2009:(II), 126).

Ömrünün tamamını ilim tahsil etmek ve talebe yetiştirmekle geçiren Molla Hüseyin Küçük 1375/1955 yılında vefat etmiştir. Vefat ettikten sonra Silvan'da bulunan Şeyh Halil Mezarlığı'na defnedilmiştir (Çiçek, 2009: (II), 127).

3.1.2.4. Müftü Seyyid Abdurrahman

Hayatı hakkında detaylı bir bilgiye ulaşamadığımız Müftü Seyyid Abdurrahman, Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde müftülük yapmıştır. Silvan'da resmî vazifesinin yanında medrese usûlüyle talebe okutmuştur. Fındıkî gibi pek çok talebe yetiştirmiştir. Fındıkî yedi sene Silvan'da kalıp tedrisatını bitirdikten sonra amcası ve hocası olan bu zâttan 1340/1921 yılında ilk ilmî icâzetini almıştır (A. Erzen, 1404: 2; M. S. Erzen, 2007: 27).

3.1.2.5. Şeyh Hasan Hoca

Siirtli Şeyh Ömer'in oğlu olan Şeyh Hasan Hoca 1270/1853 yılında Fındık'ta dünyaya geldi. Annesinin ismi Rahime Hanım'dır. Şeyh Hasan Efendi'nin hocası kendi babasıdır. Arapça ilmini babasının yanında tamamlamıştır. Babası vefat ettikten sonra Fındık Medresesindeki talebelere babasından sonra ders vermiştir. Çevrede bulunan âlimler ilmî müşküllerini onun vasıtasıyla halletmeye çalışır, fetvâ verilmesi gereken hususlarda ona müracaat ederlerdi. Onun zamanında âdetâ Fındık bir fetvâ verme merkezi olmuştur (M. S. Erzen, 2007: 30).

Şeyh Hasan dünya süsünden uzak bir yaşam sürmüştür. Yaşantısıyla insanlara örnek olmuştur. Hayatının son demlerinde gözlerini kaybetmiştir. Ne zaman vefat ettiği net olarak bilinmemektedir. Fındık'ta vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir.

Seyyid Ali Fındıkî Silvan Müftüsü Seyyid Abdurrahman'dan ilk ilmî icâzetini aldıktan sonra okuduğu ilimlerde kendisini daha fazla geliştirmek, ilimlerde derinlik kazanmak amacıyla yanına geldiği Şeyh Hasan Hoca'dan ikinci bir ilmî icâzet almıştır. Ancak hangi tarihte Şeyh Hasan'dan icâzet aldığı kesin olarak bilinmemektedir.

3.1.3. Eserleri

Seyyid Ali Fındıkî bir taraftan talebelerine ders vermiş, bir taraftan da şiir ve nesir türünden eserler kaleme almıştır. Ayrıca kitap okumaya da çok meraklı idi. Mecbur kalmadıkça evden çıkmaz, adeta kitaplarıyla yatar kitaplarıyla kalkardı. Bu durumuna hayret edenler bir gün kendisine “Hocam siz hiç gezmiyor, seyahatlere çıkmıyorsunuz; sizin canınız sıkılmıyor mu?” diye sormuşlar. O da “Neden canım sıkılsın ki, ben istediğim zaman Kur’ân-ı Kerîm okuyup Rabbim ile konuşuyorum. Dilediğim zaman Hadis okuyarak Peygamber Efendimiz ile sohbet ediyorum. Bazen de Fıkıh okuyarak İmâm-ı Azam Ebu Hanîfe, İmâm-ı Şafiî, İmâm-ı Ahmet b. Hanbel, İmâm-ı Mâlik gibi zâtlarla hasbihal ediyorum, böyle bir hayattan insanın canı sıkılır mı?” diye cevap vermiş. Bu ilim aşığı zât 71 yıllık bir ömrün meyvesi olarak İslam ilim mirasına sekiz adet eser yazarak katkıda bulunmuştur (M. S. Erzen, 2007: 31).

3.1.3.1. Dîvân

Seyyid Ali Fındıkî medresesinde talebe yetiştirmenin yanında yaygın eğitim metoduna da başvurmuş, bu sebeble şiirin gücünden yaralanmıştır. O halkı irşâd amacıyla manzûmeler söyleyip yazmış; şiirlerinde, tesiri artırmak için daha çok yöre halkının konuştuğu dil olan Kürtçe’yi tercih etmiştir. Arapça ve Farsça manzûmeleri de vardır. Şiirlerinde genellikle nasihat ve irşâd tarzını benimsemiş, bu nasihatları öncelikle kendisine yapmıştır; başkalarının da kendisiyle birlikte ders almasını hedeflemiştir.

Önceleri müstakil varaklar halinde bulunan manzûmeler oğlu Seyyid Abdurrahman tarafından kitap haline getirilmiş ve manzûmeler 1.-2.-3.-4. şeklinde sıralanmıştır.

Seyyid Ali Fındıkî’nin yazdığı manzûmeleri oğlu Abdurrahman Erzen “*Dîvân*” adı altında bir araya toplamıştır. Bu el yazması ilk nüsha 51 adet manzûmeden müteşekkildir. Bu manzûmelerden 42 tanesi kasîde formatında, 9 adedi ise mesnevî nazım şeklindedir. *Dîvân*’da bulunan en uzun şiir 53 beyitten oluşan 15. Manzûmedir. En kısa manzûmesi ise 45. sırada bulunmaktadır. Bu şiir 4 beyittir. *Dîvân*’da bulunan 13. ve 47. manzûmeleri Arapça, 14. manzûmesi Farsça, bu üç manzûmenin haricinde geri kalanların hepsi Kürtçe yazılmıştır. Nûbihar’ın bastığı *Dîvân*’da Arapça ve Farsça yazılan manzûmeler de Kürtçeye çevrilmiştir. Seyyid Ali Fındıkî bazı manzûmelerinde baştan sona kadar sadece bir konuyu işlemiş, bazılarında ise birden çok konuyu ele almıştır (Ertekin,2012: 489).

Orjinali M. Said Erzen’de bulunan ve şeyhin oğlu Abdurrahman Erzen’in hattıyla yazılan ilk eserin nüshasını incelediğimizde eserdeki manzûmelerin başında isim bulunmamaktadır. Kâtip tarafından 131-132-133.sayfalarda bir fihrist bölümü oluşturulmuştur. Birinci ve ikinci manzûmelerin ikinci beytinin ilk birkaç kelimesi, üçüncü manzûmeden otuzbeşinci manzûmeye kadar olanların ise ilk mısraların başında bulunan birkaç kelimesi Fihristte isim olarak manzûmelere atfedilmiştir. 134. sayfa boş olup 36. manzûmeden sonra ki manzûmelere verilen isimler bulunmamaktadır. Bu durumun *Dîvân*’ın nüshaları çoğaltılırken ortaya çıkan bir hatadan kaynaklandığını düşünmekteyiz (Fındıkî, 1387).

Nûbihar Yayınları tarafından daha sonra basılan *Dîvân*’da oğlu Abdurrahman Erzen’in hattıyla yazılan ilk nüshada bulunmayan ilave bir manzûme daha mevcuttur. O da 52. manzûme olarak yeni baskıda yerini almıştır (Fındıkî, 2011: 325).

Eserin ilk nüshasında fihristten sonraki sayfalarda Seyyid Ali Fındıkî’nin Terceme-i halini Arapça anlatan 9 sayfalık bir bölüm mevcuttur. O da yine Oğlu

Abdurrahman Erzen tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölüm birçok hususta Seyyid Ali Fındıkî'nin hayatı hakkında bize ışık tutmaktadır. Doğduğu yıl, doğduğu yer, baba adı, vefatı, eserleri gibi (Fındıkî, 1387: 136-143).

Allah'a güven, aşk, peygamber sevgisi, gaflet, hile, sabır, kanaatkârlık, vefâ, gurbet, nefis, şeytan, gamsızlık, dünya menfaati için yapılan kavgalar, dostlukların menfaate dayalı olması, gerçek dostların azlığı, dünya muhabbeti, medet, cahillerden çektiği eza, sözde sûfîlerin, tasavvuf âdâbına aykırı davranışları ve tevbe gibi tasavvuf alanına dair konuları işlemiştir.

Seyyid Ali Fındıkî bir tasavvuf ehlinin kâmil insan olması için bu yolculukta yapması gereken ne varsa hemen hemen hepsini *Dîvân*'ında dile getirmiş. *Dîvân*'ında ayrıca şeyhine de yer vermiş ve hakikî bir mürşid olduğunu belirtmiştir. İnsanların tedavî etmeleri gereken manevî hastalıklarına tasavvufî bir bakış açısıyla ilaç olabilecek konuları işlemiştir. Bir beşer olarak Seyyid Ali Fındıkî insanlardan çektiği sıkıntılara da yer vermiş ve sitemini onlara karşı edebî bir üslup ile dile getirmiştir. Şiirlerinden, yaşadığı zamanda vefâsızlığın, çıkarıcılığın, riyakârlığın, sahte dostlukların, hilelerin, hasedin, çıkar çatışmalarının ve cehaletin had safhada olduğu anlaşılmaktadır.

Fındıkî adeta "Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla" atasözünden yola çıkarak ilk önce nefesine hitap ediyor ve bu yolla mesajını muhataplarına iletmeye çalışıyor. Nefsin terbiyesi, kalbin tezkiyesi için ne söylenmesi gerekiyorsa çekinmeden kendi nefesine söylüyor. Bu metodu irşâdında kullanması insanlara nasihat ederken, vaaz verirken, insanları irşâd ederken onları ürkütmeme ve incitmeme hususunda ki hassasiyetini bize gösteriyor. Kendi nefsi üzerinden insanlara mesaj verme metodunu hemen hemen bütün manzûmelerinde düzenli olarak kullandığı görülüyor (Fındıkî, 1387: 17^s). Bu sebeple tesir gücü yüksek olan bu eserin bazı beyitlerini, yöre halkından erkek-kadın pek çok ümmünin ezbere bildiğine günümüzde bile rastlanır.

3.1.3.2. Defü'ş-şübühat fî nazmi't-terehât

Tasavvuf anlayışına şiddetle karşı çıkan ve her fırsatta tasavvuf ile mutasavvıflara saldıran Vehhabilerin, tasavvuf düşüncesine olan hücumlarına karşı Arapça kaleme alınmış olan bir eserdir. Bu eser aynı zamanda müellifinin Ehl-i sünnet inancına bağlı âlim bir sûfî olduğunu, şia ve vahhâbilik düşüncesini reddettiğini ortaya koymaktadır.

M. Said Erzen, amcası Seyyid Ali Fındıkî'nin büyük bir kütüphaneye sahip olduğunu vefatından sonra kitaplarının çocukları tarafından paylaşıldığını, çocuklarının değişik münasebetlerle çok defa taşındıklarını bu nakiller esnasında kaleme aldığı üç eserinin kayıp olduğunu belirtmiştir. Başta Fındıkî'nin tasavvufî görüşleri hakkında bize detaylı bilgi vereceğini düşündüğümüz *Defü'ş-şübühat fî nazmi't-terehât* ile *Risâletün fî Necâti ebeveyni'n-Nebî, Havâşî alâ Divânî Cezerî*, adlı eserlerinin kayıp olduğu belirtmiştir. M. Said Erzen kayıp olmadan önce bu eserleri okuduğunu beyan etmiştir. Kayıp olan bu eserlerin içerikleri hakkında bize kısa bilgiler vermiştir (Görüşme, 2015: M. S. Erzen).

3.1.3.3. Havâşî⁵ alâ Tefsiri'l-Kadî Beyzavî

Meşhur Kâdî Beyzavî'nin tefsiri üzerine yazılmış 50 sayfalık bir risâledir. Seyyid Ali bu risâlede bir takım rumuzlar kullanmıştır. Ali Fındıkî haşiyesinde bazı

⁵ Havâşî, haşiyeler ve kenara not edilmiş açıklamalar anlamına gelir (Develioğlu:1990:409).

âyetlerin daha iyi anlaşılması için açıklamalar yapmıştır. Bunlar Tevbe, Yûnus, Hûd, Yûsuf, Ra'd, İbrahim ve Hicr sûrelerinin ayetleridir. Tevbe sûresinden 19 ayet, Yûnus sûresinden 12 ayet, Hûd sûresinden 17 ayet, Yûsuf sûresinden 20 ayet, Ra'd sûresinden 11 ayet, İbrahim sûresinden 9 ayet, Hicr sûresinden 8 ayet olmak üzere eserinin tamamında 7 süreden 96 ayeti şerh etmiştir. Seyyid Ali'nin bu eserinde mukaddime mevcut değildir. Seyyid Ali Fındıkî haşiyesinde kelimeleri sarf yönünden incelemektedir. Beyzavî'nin metodu olan ayeti ayet ile şerh etme usûlünü Seyyid Ali azda olsa kullanmıştır. Risâlede diğer müfessirlerin görüşlerini değerlendirmiş, daha sonra kendi görüşünü belirtmiştir. Bazen ayetlerde kıraat farklılıklarına temas etmiştir. Eser müellif tarafından Arapça olarak kaleme alınmıştır (Görüşme, 2015: M. S. Erzen).

Şaban Karasakal'ın Fındıkî'nin bu risâlesi üzerine "Seyyid Ali Fındıkî ve Kadı Beydâvî'ye Haşiyeleri" başlıklı on beş sayfalık geniş bir makalesi mevcuttur (Karasakal, 2012: 311-318).

3.1.3.4. Risâletün fî Necâti ebeveyni'n-Nebî

Vahhâbîlerin Peygamber Efendimizin anne ve babasının ahirette cehennemde olduğuyla ilgili görüşlerine karşı reddiye olmak üzere Fındıkî'nin Arapça kaleme almış olduğu bir eserdir. Seyyid Ali Fındıkî sünnî tasavvuf ekolüne bağlıdır. Hâricî düşünce etkisinden doğan herkesi cehenneme doldurma anlayışına bu eserinde cevap vermiştir. Hz. Peygamber'in anne ve babasının vahiy ulaşmayan fetret devrindeki insanlar grubunda sayılması gerektiğini savunmuş ve böyle bir dönemde yaşayanların cehenneme gönderilmesinin Allah'ın adaletine uygun düşmeyeceğini belirtmiştir (Görüşme, 2015: M. S. Erzen).

3.1.3.5. Zülfikar-ı Ali fî rakabeti münkiri'l-istimdâd mine'n-nebî evi'l-velî

Seyyid Ali Fındıkî'nin yeğeni M. Said Erzen, *Zülfikar-ı Ali fî rakabeti münkiri'l-istimdâd mine'n-nebî evi'l-velî, Risâletül-İmâm fî İâdeti'l-Cuma ve El-İnsâf fî cevâzî'z-zekâti ile'l-eşraf* adındaki kitaplarını *Mecmuatü'r-resâil* adıyla bir araya getirip basmıştır. Matbu Mecmuatü'r-resâil⁶ içinde bulunan ilk risâle *Zülfikar-ı Ali fî rakabeti münkiri'l-istimdâd mine'n-nebî evi'l-velî*'dir. Sayfa 9'dan başlayıp 63. sayfada son bulmaktadır. Müellif bu eserini 1396/1976 yılında Yeşilyurt (Cinibr) köyünde bitirmiştir. Bu eser Arapça yazılmıştır (Fındıkî, 2010: 9-63; Özdirek, 2010: 711-712). Seyyid Ali Fındıkî, bu eserini tasavvuf anlayışına şiddetle karşı çıkan Vehhabi vb. akımların tasavvuf düşüncesine olan hücumlarına karşı kaleme almış, fikirlerini Ehl-i Sünnet inancına göre belirtmiştir. Ayrıca yaşadığı toplumun anlayış seviyesini dikkate alarak konuyu yer yer basit misallerle anlatmaya çalışmıştır. Allah Teâlâ'ya hamd, Peygamber Efendimiz'e salat ve selam getirdikten sonra şeyhine dua ederek kitabına başlamıştır (Fındıkî, 2010: 11). Seyyid Ali Fındıkî, bu eserinde medet, istiğase, tevessül ve velîlerin kerametleri gibi konuları ele almış, bunlardan hareketle tasavvuf ve mutasavvıflara saldıran kimselere cevaplar vermiştir.

Fındıkî, bu eserinde sorumluluk sahibi olan akıllı insanların, savundukları fikirleri aklî ve hissi delillere dayandırmalarının gerekli olduğunu belirtmiştir. Kâinatta mevcut olan herşeyin aklen mümkün olan şeylerden müteşekkil olduğunu, zaten kevnî hadiselerin esas noktasının aklen imkân dâhilinde olup olmamasına bakılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu şekilde davranılmadığı takdirde İslam'ın üzerine oturduğu

⁶ Mecmuatü'r-resâil Seyyid Ali Fındıkî'nin üç risâlesinin yeğeni M. Said Erzen tarafından bir araya getirilerek bir kitap halinde bastırılmış şekline verilen isimdir.

sütunların ortadan kalkacağını beyan etmiştir. Bir fikri savunan veya reddeden kimselerin evvela ortaya attıkları iddialarının aklen mümkün olup olmadığına bakarak düşüncelerini ortaya atmaları gerektiğini belirtmiştir (Fındıkî, 2010: 16). Akıl vasıtasıyla insanların hakikatlara rahatlıkla ulaşabileceklerini ifade etmiştir (Fındıkî, 2010: 21).

Bu eserinde vahhâbîlerin her şeyi şirk saymasını tenkit eden Fındıkî, “Bahar geldi, her yeri yemyeşil yaptı” ifadesini bir müminin kullanması ile her şeyi tabîata bağlayan birisinin kullanması lafız aynı olsa dahi aynı manaya gelmediğini, niyetleri ve inançları açısından mutlak suretle çok farklı şeyleri kastettiklerinin anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir. Fındıkî, mümin birisi baharda her yerin yemyeşil olmasını baharın gelişine tabîata bağlamadığını, fiilin failinin Allah Teâlâ olduğunun bilincinde olduğunu, buna da mümin olması hasebiyle imanının şahitlik ettiğini belirtmiştir. Hem şeriat, hem fitrî olarak mecazî olan şeylerin varlığının kabul edildiğini, bundan dolayı söylenen her sözün hakikî anlamda yani zâhirî üzerine anlaşılması gerektiğini, bu yaklaşımın akli olmadığını açıklamıştır (Fındıkî, 2010: 22).

Fındıkî bu eserinde ayrıca Nebîlerden ve velîlerden istiğase, yani yardım istemenin caiz olup olmadığı hususunda sorulan soruya, istiğasenin, istianenin, nidânın, duanın, tevessülün vb. ifadelerin aynı manaya geldiğini belirterek cevap vermeye başlamıştır. Bir müminin, nebî, velî ve sâlih insanlardan farklı sigalarla medet istemesinin tereddütsüz bir şekilde caiz olduğunu belirtmiştir (Fındıkî, 2010: 13). Nebîlerden ve Allah Teâlâ'nın dostlarından medet dileyen insanların nebî ve velîlerin halis bir şekilde Cenâb-ı Allah'a yakın olduklarını onlar ile Allah Teâlâ arasındaki münasebet dolayısıyla o zâtlardan medet dilediklerini belirtmiştir. (Fındıkî, 2010: 22).

3.1.3.6. Risâletül-İema' fî îâdeti'l-Cuma

Matbu Mecmuatu'r-resâil içinde bulunan ikinci risâledir. Müellif bu eserini Arapça olarak yazmıştır. Yaşadığı bölge ekseriyetle “Şafî” mezhebine mensup olduğu için, eğer bir yerleşim biriminde birden fazla camide Cuma namazı kılınıyorsa öğle namazının îade edilip edilmemesiyle ilgili bir problem ortaya çıkmaktadır. Bu problemin çözümüne katkı sağlamak amacıyla eserinde Cuma namazını ve öğlenin îadesi ile ilgili konuları ele almaktadır (Fındıkî, 2010: 73-86; Özdirek,2010: 712).

3.1.3.7. El-İnsâf fî cevâzî'z-zekâti ile'l-eşrâf

Mecmûatü'r-resâil içinde bulunan üçüncü risâledir. 1385/1965 tarihinde kaleme alınmıştır. Dili Arapçadır. 131. sayfadan başlayıp 160. sayfada bitmektedir. İslamî açıdan “Eşrâf” olarak bilinen seyyid ve şeriflere zekât verilir verilmeyeceği konusunu ele almaktadır. İslam tarihinde seyyid ve şeriflerin beytü'l-mâlde belli bir ödenekleri bulunmaktaydı. İslam devletinin ortadan kalkmasıyla birlikte bu gelirleri kesilen ve bundan dolayı muhtaç duruma düşenlerin zaruretten dolayı zekât almalarının caiz olduğu anlatılmaktadır (Fındıkî, 2010: 131-160; Özdirek,2010: 712).

3.1.3.8. Havâşî alâ Dîvânî Cezerî

Mezopotamya Bölgesi'nde yetişmiş büyük bir filozof, âlim, mutasavvıf ve şâir olan, Nişânî lakabıyla bilinen Mela-i Cizirî olarak tanınan Şeyh Ahmet el-Cezerî'nin Kürtçe kaleme aldığı 2000 beyitten oluşan eseri üzerinde yazmış olduğu açıklamalardan

oluşmaktadır (A. Erzen, 1404: 6; Karasakal, 2012: 311). Şeyh Ahmet el-Cezerî'nin bu eseri dünya edebiyat klasikleri arasında yerini almış, Rusça, Fransızca, İngilizce, Almanca ve Farsça'ya çevirisi yapılmıştır. Eserin içeriğinde Allah aşkı, Peygamber sevgisigibi tasavvufî konular çokça işlenmiştir (Yaşın, 2007: 339-340). El yazması olan Havâşî alâ Dîvânî Cezerî isimli bu esere ulaşlamamıştır.

3.1.4. Mektupları

Seyyid Ali Fındıkî'nin çevresindeki kimseleri aydınlatmak için yazmış olduğu mektuplar da bulunmaktadır. İslam tarihinde ilk defa Hz. Peygamber'in insanları İslam'a davet etmek için tebliğ ve irşâd yollarından birisi olarak mektubu kullandığı bilinmektedir.

Hız. Muhammed (s.a.v) kendisine Cenâb-ı Allah tarafından verilen peygamberlik vazifesini yaşadığı süre boyunca yakaladığı her imkânı ve fırsatı değerlendirmiş, bütün insanlığı Hakka davet için görevini yerine getirmeye çalışmıştır. Hız. Peygamber tebliğ vazifesine Allah Teâlâ'nın emri gereği (eş-Şuarâ, 26/214; Nuh, 71/7), evvela aile efradından başlamış, daha sonra ilâhî mesajları diğer akrabalarına iletmeye gayret sarf etmiş, gittikçe tebliğ dairesini genişleterek geniş insan kitlelerine İslam'ı yaymaya gayret etmiştir.

Hız. Peygamber, Allah Teâlâ tarafından insanlığa ulaştırılması için kendisine gelen mesajları değişik yollar ile iletmeye çalışmıştır. Bu iletişim metotlardan bir tanesi de mektuplar olmuştur.

Tarihi kaynaklar incelendiğinde mektupla tebliğ ve irşâd yolu, hak bir dinin yeryüzünde yayılması için ilk defa sistemli bir şekilde uygulayanın Hız. Peygamber olduğu görülecektir. Onun başlattığı bu metot daha sonra ashâbı ve diğer Müslümanlar ve tasavvuf erbâbı tarafından da kullanılarak devam ettirilmiştir (Güven, 2012: 106-108 13).

Tebliğ ve irşâd ile vazifeli olan Hız. Peygamber görevini hakkıyla yerine getirmek için zamanında bulunan bütün yolları denemiş, insanları ferdi veya topluca İslam'a davet etmiştir. Diyalog kurma ve yüz yüze görüşme fırsatı bulamadığı insanlara uygun elçiler ile mektup göndererek, onları Allah'ın dinine davet etmiştir. Böylece kendisine verilen bu görev eksiksiz yerine getirmeye çalışılmıştır.

Hız. Peygamber'in daha sonra pekçok İslâm âlimi ve mutasavvıfa irşâd faaliyetlerinde örnek olan tebliğ amaçlı mektup gönderdiği meşhur bazı kral ve melikler şunlardır: Habeşistan Kralı Neçâşî, Mısır Kralı Mukavkıs, Bizans Kralı Heraklius, İran İmparatoru Kisrâ.

İmâm-ı Rabbânî, Mevlânâ Celâleddin-î Rûmî, Azîz Mahmûd Hüdâyî ve isimlerini burada zikretmediğimiz birçok İslâm âlimi gibi mektuplar kaleme almıştır (Güven, 2012: 107). Seyyid Ali Fındıkî de mektupla irşâd geleneğine uymuştur. Fındıkî'nin mektupları hitap ettiği toplumun kullandığı dil gereği genelde Arapça ve Kürtçe'dir. Bu mektupları bazen nesir şeklinde bazen de manzûme tarzında kaleme almıştır. Mektuplarını bazen kendisi, yazmış bazen de kendisi söylemiş hat eğitimi almış olan oğlu Seyyid Abdurrahman'a yazdırmıştır.

Seyyid Ali Fındıkî zamanının en câzib ve yaygın iletişim aracı olan mektup vasıtasıyla Türkiye'nin farklı yerlerinde yaşayan dostlarıyla, arkadaşlarıyla akrabalarıyla, talebeleriyle, kendisine dinî konularda soru soran, müşkül bazı hususlarda fetva isteyen âlimlerle vemensup olduğu tarikat erbâblarıyla iletişim kurmuştur. Seyyid Ali Fındıkî'nin kendi el yazısıyla kaleme aldığı ve yeğeni M. Said Erzen aracılığıyla elimize ulaşan ekler bölümünde de sunacağımız bazı mektuplar mevcuttur. Bu

mektuplardan çoğunu Van'da Şeyh Zâhir'in çocuklarına Arapça ders vermek için giden yeğeni ve aynı zamanda talebesi olan M. Said Erzen ve Şeyh Zâhir'e yazmıştır. 1963 tarihinden itibaren Van'a giden ve üç yıl boyunca orda kalan M. Said Erzen ile çok sık mektuplaştıkları görülmektedir. Mektuplaşmanın ana sebebini M. Said Erzen, "ihtiyaç duyduğumuz dinî konularda müşkülelerimizi halletmek, kendisinden bu hususlarda çözüm ve bilgi almak" sözleriyle açıklıyor (M. S. Erzen, 2007: 23-24). Elimizde bulunan başka bir nüshadan da anlaşıldığı üzere Van'dan ayrıldıktan sonrada amcasıyla mektuplaştığı görülmektedir. Başka bir nüshadan da talebesi Zakirzade M. Emin Efendi ve yeğeni M. Said Erzen ile birlikte İzmit'te vatanî görevlerini ifa ederken onlara mektup yazdığı anlaşılmaktadır. Diğer bir mektuptan anlaşıldığı üzere Abisi Seyyid Mecid ile de yazışmıştır. Ona yazdığı bu mektubun içeriği dinî nasihat ve tavsiyelerle doludur. Fındıkî'nin amcasının oğlu Şeyh Tahir'e yazdığı iki mektup günümüze kadar ulaşmıştır. Bu mektuplardan başka elimizde nazım şeklinde yazmış olduğu iki mektubu daha vardır. Bu manzûme tarzında yazdığı mektuplar *Dîvân*'ında mevcut değildir.

Değişik vesileler ile yazmış olduğu ve ulaşamadığımız mektuplar da vardır. Bu zâtlardan bir tanesi de Seyyid Ali Fındıkî'nin Şeyhi Şeyh Said Seyda'nın şeyhi olan Basretli Şeyh İbrahim Hakkı Hazretleridir. Şeyh Said Seyda gibi bu zâтта Seyyid Ali Fındıkî'ye tarikat icâzeti vermiştir. Bu zât Suriye'de ikamet ettiği için Fındıkî onu çok az ziyaret etme fırsatı bulmuştur. Ancak irtibatı kesmeme adına Şeyh İbrahim Hakkı hazretleri vefat edinceye kadar Seyyid Ali Fındıkî onunla mektuplaşmıştır (M. S. Erzen, 2007: 31).

Görüldüğü üzere ister yurtiçinde bulunsun isterse yurtdışında bulunsun Seyyid Ali Fındıkî zamanın en etkin iletişim aracı olan mektuplar vasıtasıyla iletişim kurmak istediği kişiler ile iletişimini sağlamıştır.

3.1.5. Talebeleri

Seyyid Ali Fındıkî önce talebeliği döneminde medreselerde okutulan zâhirî ilimleri tahsil etmiş, daha sonra tasavvuf yoluna girmiştir. İcâzetini aldıktan sonra, kendisi için tesis edilmiş bir medresede hocalık yapmıştır. Bu faaliyetleri gerçekleştirirken zâhirî ilimlerle tasavvufî hayatı birbirinden ayırmamıştır. Tekke ile medreseyi uzlaştıran Nakşî-Hâlidî geleneğine uymuş, ders okuttuğu medreselerde tekke havasının teneffüs edilmesini sağlamıştır. İslam'ın tevhid olduğunu fiilen göstermiş sırf zâhirî ilimleri öne çıkaran veya sadece bâtına önem veren kimseleri eleştirmiştir. "Şeyhler ve mollalar kendi aralarında tarafgirlik ve ayrılık yapmamalıdır" (Fındıkî, 1387: 28^k) fikrini savunmuş ve temsil etmiştir.

Ömrünü adeta ilme ve talebe yetiştirmeye adanmış Fındıkî, yaşadığı ve sıhhatinin el verdiği müddetçe talebelere ders vermiş ve çok sayıda talebenin yetişmesine vesile olmuştur. Bunlardan ilk akla gelenler İslam Dünyasında "Fıkhu's-Sire" adlı eseriyle nam bulmuş Prof. Dr. Muhammed Said Ramazan el-Bûtî'nin babası, Ramazan el-Bûtî, Cizre Müftülüğü yapmış oğlu Abdurrahman Erzen, *Dünden Bugüne Erzen Ailesi* adlı eserin yazarı M. Said Erzen, Cizre camilerinin süslemelerinde hattatlık yapan Zakirzade M. Emin Efendi. Adıyaman'da medrese açıp talebe yetiştiren Molla Muhyettin Ürper gibi zâtlar gelmektedir. Yetiştirdiği talebelerin çoğu Diyanet İşleri Başkanlığının açtığı imtihanları kazanarak imam olmuştur. Bu da Seyyid Ali Fındıkî'nin tek başına bir okul gibi çalıştığını göstermektedir.

Yukarıda isimlerini zikrettiğimiz ve hayatları hakkında sağlıklı bir bilgiye ulaştığımız bazı talebeleri şunlardır:

3.1.5.1. Abdurrahman Erzen

Abdurrahman Erzen 1929 yılında Fındık'ta doğdu. Doğduğu nahiyede devlet okulu olmadığı için okula gidemedi. Küçük yaşlardayken babasının yanında Kur'ân dersleri almaya başladı. Bir süre sonra yerel medreselerde Arapça dersler okumaya başladı. Medreselerde okutulan bütün kitapları babasının yanında bitirerek ilmî icâzetini pederinden aldı. Okula gitmediğinden Türkçe okuma-yazma bilmiyordu. Kendi çaba ve gayretleriyle Türkçe okuma-yazma öğrendi (M. S. Erzen, 2007: 33).

Hat yazmaya çok meraklı olduğundan Cizreli Hattat Hacı Selim Efendi'nin yanına gelerek hattatlık ile ilgili dersler almaya başladı (M. S. Erzen, 2007: 33).

Askere gitmeden önce babası onu Kasrikli Şeyh Abdurrahman'ın kızı Sacide Hanım ile evlendirdi (M. S. Erzen, 2007: 28). Vatanî görevini yapmak için askere gitti. Askerliğini İzmir ve Balıkesir'de yaptı. Terhis olduktan sonra ailesinin yanına döndü. Babasının medresesinde bulunan talebelere babasıyla birlikte ders vermeye başladı (M. S. Erzen, 2007: 33).

Sacide Hanım, evliliklerinin meyvesi olan Abide ve Yüsra adında iki kız çocuğu ardında bırakıp çok genç yaşta vefat etti. Bu durum Seyyid Abdurrahman'ı derinden sarsmış ve bunalıma girmişti. Babasının dostu ve şeyhi olan Şeyh Said Seyda Hazretleri onun bu durumunun farkına varıp kendisine teselli vermek için onu yanına kâtip olarak aldı. Kendisini toparladıktan sonra tekrar köye babasının yayına döndü. İkinci defa dünya evine girdi. Bu sefer baldızı Halide Hanım ile evlendi. Bu evlilikten de İrfan, Yasir, Diyar, Ali, adlarında dört tane çocukları oldu (M. S. Erzen, 2007: 33).

Örgün olarak okuyamadığı ilkokul, ortaokul ve liseyi dışarıdan okuyarak İmam Hatip Lisesi mezunu oldu. Cizre İlçe Müftülüğü tarafından yapılan imamlık imtihanını kazanarak ilçede bulunan Merkez Meydan Camii İmam Hatipliğini kazandı. Müftülükte boş bulunan kâtiplik kadrosuna getirildi. Daha sonralarda ise Ankara'da açılan müftülük sınavını kazanıp münhal bulunan Şırnak Merkez Müftülüğüne atandı. Cizre İlçe Müftülüğü kadrosu boşalınca Cizre'ye tayin oldu. 1986 yılında geçirdiği kalp krizi sonucu 54 yaşında Cizre'de vefat etti (Özdirek, 2012: 235).

Mert, cesur ve hak bildiğini korkmadan söyleyen Abdurrahman Erzen, zeki bir ilim ehliydi. Müftülüğünü yaptığı müftülük personeline, medrese usûlü ders de verirdi. Hat eğitimi aldığından Arapça yazısı güzeldi. Bundan dolayı çoğu zaman babası mektuplarını ona yazdırırdı. Babasının "*Dîvân*" adlı manzûm eserini ilk olarak el yazısı ile o yazmıştır (M. S. Erzen, 2007: 34).

3.1.5.2. Mehmet Baba Erzen

Mehmet Baba Erzen 1941 yılında Fındık nahiyesinde doğdu. O da abisi gibi köylerinde okul olmadığı için okula gidemedi. Kur'ân okumayı babasından öğrendi. Medrese usûlü okutulan derslerin bütününe babasından alarak ondan ilmî icâzet aldı (M. S. Erzen, 2007: 35).

Amcasının kızı Leyun Hanım ile evlendi. Bu evlilikten 6 erkek 4 kız olmak üzere toplam 10 tane çocukları oldu. Babası vefat edince babasının görev yaptığı köyde ilk önce fahrî daha sonra resmî olarak köyün imamlığını yaptı. Çocukları okul çağına gelince eğitimleri için Cizre İlçesine gelip yerleşti (M. S. Erzen, 2007: 35).

Halk ve cemaati tarafından sevilen sakin mizaçlı bir şahsiyetti. 2000 yılında geçirdiği beyin kanaması neticesinde vefat etti ve Cizre şehir kabristanına defnedildi (M. S. Erzen, 2007: 35-36).

3.1.5.3. M. Said Erzen

Fındıkî'nin talebesi ve aynı zamanda yeğeni olan M. Said Erzen 1938 yılında Fındık'ta dünyaya geldi. 1952 yılında Fındık ilkokulundan mezun oldu. Kur-ân-ı Kerîm okuma gibi ilk dinî eğitimini babasının talebesi Sûfi Hasan'ın yanında aldı. Medrese usûlü eğitim almak için 1953 yılında Cizre'ye gitmiş, ilçe merkezinde bulunan Seyyidan Cami'sindeki talebelerin kaldığı hücre denilen yere yerleşmiştir. Camii imamı olan amcasının oğlu Feyzullah Efendi'nin yanında bir süre ilim tahsil ettikten sonra, amcası Seyyid Ali Fındıkî'nin bulunduğu Yeşilyurt (Cınıbr) Köyüne gidip onun medresesinde ilim tahsiline devam etmiştir. Köyün şartları okumaya elverişli olmadığından dolayı okumak için tekrar Cizre'ye geri dönmüştür. Bir müddet daha burada kaldıktan sonra Suriye'ye gidip eğitimine orada devam etmiştir. Türkiye'ye döndüğünde bir süre okumak için Derik'te kaldıktan sonra tekrar amcası Seyyid Ali Fındıkî'nin medresesine geri dönmüş, askerlik zamanı gelince eğitimini yarıda bırakarak askere gitmiştir. Terhis olunca tekrar kaldığı yerden tahsiline devam etmek için amcası Seyyid Ali Fındıkî'nin yanına gelmiş ve icâzet almaya kadar onun yanında okumaya devam etmiştir.

Haziran 1963 yılında amcasından ilmî icâzet alan M. Said Erzen aynı yıl nişanlı olduğu diğer amcası Seyyid Nurettin'in kızı Mardiyeye Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten beş çocukları dünyaya gelmiştir. 1964 yılında Van'a gitmiş orada Şeyh Zâhir Efendi ve çocuklarına üç yıl boyunca ders vermiştir. 1967 yılında imamlık imtihanını kazanarak Van merkeze bağlı Adıgüzel Köyünde imamlık yapmaya başlamıştır. Bu arada ortaokul ve liseyi dışardan okuyarak 1980 yılında imam hatip lisesi mezunu olmuş, 13 yıl bu köyde imamlık yaptıktan sonra Cizre İlçe Müftülüğünde boş bulunan memurluk kadrosuna atanmıştır. Cizre İlçe Müftüsü vefat edince 1986 dan 1990 tarihine kadar ilçe müftülüğünü vekâleten yürütmüş, 1991 yılında emekli olmuştur. Emekli olduktan sonra İstanbul'da bulunan akrabalarının yanına gidip oraya yerleşen M.Said Erzen, halen hayatta olup Esenler semtinde ikamet etmektedir. "*Dünden Bugüne Erzen Ailesi*" adlı bir eser yazmış ve bu eseri basılmıştır (M. S. Erzen, 2007: 23-24).

3.1.5.4. Zakirzade M. Emin Efendi (1937-1990)

Cizre eşrafından tüccar Hacı Zakir Efendinin oğludur. 1937 senesinde Cizre'de doğdu Kur-ân-ı Kerîm eğitimini babasından aldı. Daha sonra Molla Hacı Hamdi'den temel bilgileri öğrendi. Cizre'de İlkokulu birincilikle bitirdi. Öğretmeninin ısrarlarına rağmen babası onu dinden uzaklaşır diye ortaokula kaydetmedi, medrese usûlü eğitim alması için Şırnak merkezde bulunan Molla Ahmet Anık'ın medresesine gönderdi. Burada beş yıl okuduktan sonra Seyyid Ali Fındıkî'nin yanına geldi ilk önce medresede müderrislik yapan Fındıkî'nin oğlu Abdurrahman Erzen'den ders aldı. Daha sonra ileri seviyedeki dersleri bizatihi Seyyid Ali Fındıkî'den okudu. 1958 yılında askere gitti. Terhis olunca Cizreli Hacı Naim Efendi'nin kızı Rabia Hanım ile evlendi. 1967 senesinde Cizre'de açılan imamlık imtihanına katılarak imam oldu. Evli ve imam olmasına rağmen yaklaşık iki sene boyunca izin gibi değişik vesilelerle fırsat buldukça Cizre'ye yakın olan hocasının bulunduğu Yeşilyurt (Cınıbr) Köyüne gidiş-geliş yaparak eğitimini tamamladı ve ilmî icâzetini hocası Seyyid Ali Fındıkî'den aldı. Daha sonra dışardan ortaokul ve liseyi okuyarak Diyarbakır İmam Hatip Lisesi mezunu oldu. Gayretli ve çalışkan birisi olduğu için imamlık vazifesinin yanında müftülükte boş bulunan mutemetlik vazifeni de yürüttü. Müftülerin vefat, tayin ve izinlerinde de uzun süre müftü vekilliği yapmıştır. Cizre ilçe müftülüğünde bir fiil 25 sene çalışmıştır.

Vefatına yakın beyin kanaması geçirinceye kadar sabah namazlarından sonra yatmaz talebelere ders okuturdu.

Cizre'de resmî görevi esnasında camilerin yapım ve onarımlarıyla ilgili her türlü hizmetlerin içinde aktif olarak bulunmuş, camii yaptırma ve yaşatma derneklerinde hizmet etmiştir. Cizre'de mühendislerin olmadığı o devirlerde Cizre'ye bağlı köylerde camii yapımında hem plan ve proje bazında hem de kıble tayini gibi uzmanlık gerektiren konularda destekçi olmuştur. Ayrıca Cizre Tarihi Eserlerini Koruma Derneği, Sosyal Yardımlaşma Vakfı, Diyanet Vakfı Cizre Şubesi başkanlıklarını uzun yıllar yapmıştır. Cizre'de İmam Hatip Lisesi açılması için dernek kurmuş, okul inşaatını kurduğu dernek vasıtasıyla başlatarak ve bizatihi bedenen de çalışarak katkı sağlamıştır. Onun bu gayret ve örnek tutumu halkı teşvik etmiş ve okulun kısa sürede açılmasına vesile olmuştur.

Sanatkârlık yönü de bulunan Mehmet Emin Efendi özellikle taş yontma tekniği ile camilerin süslenmesi için nakış ve tezyin işlerini de sırf rızâyı ilâhîyi gözeterek yapmıştır. Cizre merkezde buluna Hatiban Camii ve Meydan Camii Merkeze bağlı Bağlarbaşı (Serdehl) Köyü Cami'lerinde hem taş üzerinde hem de camii tezyinatında yaptığı nakışları ve Arapça yazıları halen mevcuttur.

Cizre'de Kur'ân hizmetkârı ve Nakşbendiyye tarikat mensubu olan Hacı Naim Efendinin kızı Hacı Rabia Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten on bir çocukları olmuştur.

Halkın ihtilafa düştüğü meselelerde arabuluculuk ve hakemlik görevi de yapmıştır. Vefatına yakın bölgede zuhûr eden fitne ve terör hadiselerine karşı çevresini uyarmıştır. Verdiği fetvalar ve hükümlere halk itimad eder ve ekseriyetle ona göre hareket ederlerdi. Güzel ve etkili vaaz ve nasihatleri, muhataplarının seviyesine göre konuşmasından dolayı çevresinde sevilip sayılan bir âlimdi. Sosyal hizmetlerdeki aktif vazifesinden dolayı fukara, muhtaç, dul ve yetimlerin ihtiyaçlarını giderir, yardımlarına koşar, onların hayır dualarını alırdı.

23 Aralık 1990 tarihinde Cizre'de vefat etmiş ve Cizre şehir mezarlığına defnedilmiştir (Özdirek, 2012: 237-238).

3.1.5.5. Molla Muhyettin Ürper (1939-Hayatta)

Babasının ismi Muhammed Said'tir. 1939'da Cizre'de doğmuştur. 6-7 yaşlarında Seyda Emine Neşvat adlı bir hoca hanımdan Kur'ân-ı Kerîm eğitimini almıştır. İlim öğrenme yolculuğu 25 yaşına gelinceye kadar devam etmiştir. Eğitimini bitirdikten sonra ders vermeye başlamış belirli bir süre sonra fahrî imam olmuştur.

Bölgenin meşhur ve değerli âlimlerinden ders almıştır. Bunların başında Seyyid Ali Fındıkî gelmektedir. Lakin hem ilmî ve hem de şeyhlik icâzetini Seyyid Ali Fındıkî'nin Şeyhinin oğlu Muhammed Nurullah Seyda'dan almıştır.

1970 yılında tarikatının halifesi olarak Adıyaman'a gelerek orada fahrî imamlık yapmaya başlamış, bu şekilde iki yıl görev yaptıktan sonra açılan imamlık imtihanını kazanarak resmî olarak atanmıştır. 1978 yılında Adıyaman merkezde medrese usûlü eğitim vermek için bir medrese açmıştır. Şimdiye kadar 50 kişiden fazla talebeye ilmî icâzet vermiştir. 2011 yılında yaş haddinden emekliye ayrılmıştır.

Molla Muhyettin önce amcasının kızı ile evlenmiş bu evlilikten bir kız bir oğlan dünyaya gelmiştir. Hanımı ve bu hanımından olan oğlu vefat etmiştir. Daha sonra Gergerli bir ailenin kızı ile evlenmiş ve bu hanımından beşi erkek iki kız dünyaya gelmiştir.

Molla Muhyettin Adıyaman ve çevresinde Seyda Hoca ismiyle meşhur olmuştur. Mutasavvıf, ehl-i sünnet üzere âlim birisi olan bu zât, halk tarafından sevilmeğe ve hayır duasını almak için ziyaret edilmektedir. Günümüzde Adıyaman çevresinde hem tarikat hem de şeriat eğitimi vermektedir. Seyyid Ali Fındıkî'nin ilmî ve ahlakî geleneğini sürdüren kişidir (Özdirek, 2012: 232-233).

3.1.5.6. Şeyh Sahip Varol (1923-1983)

Cumhuriyetin ilan edildiği yıl Cizre'de dünyaya geldi. Babası Şeyh Ömer Zengânî'nin oğlu Şeyh Mehmet Siracettin Efendi'dir. Başta Şeyh Seyda ve Seyyid Ali Fındıkî gibi bölgede tanınan âlimlerden ders aldı. Eğitimi tamamlandıktan sonra ilmî icâzetini Seyyid Ali Fındıkî ve müftü Molla Abdulkâdir'den almıştır. Şâir ruhlu bir âlim olan Şeyh Sahip Varol, aynı zamanda gönül dünyası zengin bir sûfî idi. Seyr u sülûkunu Şeyh Seyda'nın gözetiminde tamamlamış, ondan şeyhlik icâzetini de almıştır. Evlenmiş ve bu evlilikten 9 çocuğu dünyaya gelmiştir. 1983 yılında Cizre'de vefat etmiştir.

Şeyh Sahip aynı zamanda kalem erbabı bir zattır. Yazmış olduğu eserler şunlardır: *Akîdetu'l-îmân*, *Tefsîru'd-damîr*, *Mevlid*, *Zuru* (Özdirek, 2012: 233).

3.1.5.7. Abdülkerim Özervarlı (1932- 2015)

Musul'dan Cizre'ye gelip yerleşen bir ailenin çocuğudur. Babasının adı Hacı Said olup, dedesi Şeyh Ali Efendi'dir. 1932 yılında Cizre'de dünyaya geldi. İlk eğitimini kuyumculuk ile uğraşan Hacı Selim'den almıştır. 1951 yılında Irak'ın Zaho şehrine bağlı olan Baviye Köyüne gidip orada tahsilini devam ettirmiştir. 1953 yılında vatanî görevini yerine getirmek için Türkiye'ye dönmüştür. Askerde iken yanında olan Bingöl'lü Molla Hüseyin'den Farsça ders almıştır. Terhis olduktan sonra bölgede bulunan Şeyh Said Seyda gibi bazı âlimlerden ders almaya devam etmiştir. Bunlardan bir tanesi de Seyyid Ali Fındıkî'dir. 1964 yılında eğitimini nihayete erdirip, Molla Yusuf Derşevî'den ilmî icâzetini almıştır.

1955 yılında Verimli (Vehside) Köyünde fahrî imamlık yapmış ve talebeler okutmuştur. 1956 yılında resmî olarak Cizre merkezde bulunan Mushaf'a-reş Cami'sinde göreve başlamıştır. Hacı Hâfız Camii, Ahmet Faris Camii ve Huzur Cami'sinde muhtelif zamanlarda imamlık yapmıştır. Pek çok talebe yetiştirmiştir. 1983 yılında emekliye ayrılmıştır. Emekli olmasına ve bazı sağlık problemleri yaşamasına rağmen camide cemaatle namazı aksatmamaya özen göstermiştir. Pratik bir zekâya sahip olan Molla Abdülkerim gereksiz sorulara ders niteliğinde cevap verirdi. 2015 yılında geçirdiği hastalık nedeniyle tedavi için götürüldüğü Mardin'in Kızıltepe ilçesinde vefat etti. Cizre asrî mezarlığına defnedildi.

Ömrünü ilme adayan ve Cizre'de ayaklı kütüphane lakabıyla meşhur olan Molla Abdülkerim'in çeşitli eserleri de mevcuttur. Yazmış olduğu eserler şunlardır:

a) *Ferhenga Çargoşe*: 25 sayfa ve 4250 kelimedenden müteşekkil Türkçe, Arapça, Kürtçe ve Farsça sözlük şeklinde kaleme almıştır.

b) *Nûbihar Mevlidi*

c) *Gülîstan Tercümesi*: Şeyh Sadi Şirazi'nin doğu klasiklerinden olan "Gülîstan" adlı eserini Kürtçe'ye tercümesidir (Özdirek, 2012: 235-236).

3.1.5.8. Molla Said Hatmi (Kaymaz) (1933-1991)

1933 senesinde Cizre'de doğdu. Molla Hacı'nın oğludur. Şeyh Seyda'dan ve onun medresesinde bulunan Seyyid Ali Fındıkî gibi birçok molladan ders okumuştur. Daha sonra Irak taraflarına gitmiş ve ilmî icâzetini oradan almıştır. Fakat icâzetini kimden aldığı bilinmemektedir. Eğitimi tamamlandıktan sonra Şeyh Seyda'nın bulunduğu Yeşilyurt (Serdahl) Köyüne geri dönmüş ve dergâhın medresesinde bulunan talebelere belirli bir süre müderrislik yapmıştır.

Daha sonra resmî olarak imam olup Cizre'de buluna değişik camilerde vazife yapmıştır. 19 Mayıs 1991'de vefat etmiştir (Özdirek, 2012: 236).

3.1.5.9. Molla Ramazan el-Bûtî

Molla Ramazan el-Bûtî 1888 yılında Cizre'ye bağlı Yağmurkuyusu (Celekan) Köyünde dünyaya geldi. Babasının ismi Ömer, dedesinin ismi Murat'tır.

Molla Ramazan el-Bûtî, ilk eğitimini babası Molla Ömer'den almıştır. Daha sonra Cizreli Şeyh Muhammed Said Seyda ve talebeleri Seyyid Ali Fındıkî ve Molla Abdüsselam'ın yanında eğitimine devam edip ilmî tahsilini tamamlamıştır. İcazetini aldıktan sonra, önce kendi köyünde imamlık yapmaya başlamış, Birinci Dünya savaşı çıkınca da gönüllü asker olarak savaşa katılmış, Bitlis, Van ve Karadeniz coğrafyasında düşmanlarla savaşmıştır.

İslamî ilimler içerisinde en fazla tasavvufa alaka duyan Molla Ramazan, 1933 yılında Suriye'ye gidip yerleşmiştir. Annesinin iznini alıp eşi, oğlu Muhammed Said,⁷ kızları Zeynep ve Rukiye'yi yanına alarak bir sal ile Dicle Nehrini geçmiş Suriye'nin Ayndiver Köyüne ulaşmıştır. Köyün muhtarı onu Ayndiver doğumlu göstererek Suriye vatandaşlığına geçmesini sağlamıştır. Bir müddet burada kaldıktan sonra Şam'a gitmiş ve oraya yerleşmiştir. Suriye'deki ikametinin sekizinci yılında Harretü'l-cedîde isimli mahallede inşa edilen Rüknüddin Cami'sine cemaatin tensibiyle imamlığa başlamıştır. Buradaki hizmetleri öyle tesirli olmuştur ki, bu camii daha sonraki yıllarda Molla Ramazan Camii olarak anılmaya başlanmıştır. 1942 yılında birinci eşi vefat eden Molla Ramazan Türk asıllı ikinci bir hanımla evlenmiştir.

Molla Ramazan Suriye'ye gittikten sonra hafızlığını orada ikmal edip pekiştirmiştir.

Molla Ramazan tasavvufu en iyi anlatan eserlerden birisi olarak Kuşeyrî'nin Risâlesini gördüğü için ders olarak talebelerine okutmuştur. Yine ona göre bid'atlardan en çok arınmış olan tarikat, Nakşbendîliktir.

Molla Ramazan, yaşadığı dönemde Suriye'de bulunan bazı Kürt asıllı kişilerin Kürt Milliyetçiliği ve Kürt Devleti kurma çalışmalarına karşı çıkmış ve ümmetin birlik ve beraberliği düşüncesini savunmuştur.

Molla Ramazan uzun bir ömür sürmüş, 15 Mayıs 1990 tarihinde 104 yaşında vefat etmiş ve Şam'da bulunan Babu's-sağîr mezarlığına defnedilmiştir (Baz, 2012: 250-251-252).

Molla Ramazan el-Bûtî, İslamî ilimlerin hemen hemen tüm alanlarında 60'a yakın eser yazan Prof. Dr. Muhammed Said Ramazan el-Bûtî'nin babasıdır. Günümüzde Suriye'de cereyan eden iç çatışmalar sırasında 21 Mart 2013 tarihinde şehit

⁷ Muhammed Said isminin verilmesi ile ilgili şöyle bir hadise anlatılır: Ramazan el-Bûtî'nin dünyaya gelen ilk birkaç çocuğu fazla yaşamadan hep vefat eder. Oğlu Muhammed Said doğduğu zaman adını Muhammed Fudayl koymayı düşünüp onu alarak yaşaması için dua talebiyle şeyhinin yanına götürür. Şeyhi de babasının koymayı düşündüğü adı değil de dua ederek kendi ismini verir. Daha önceki kardeşleri gibi ölmeyip uzun bir ömür süren bu çocuk, Prof. Dr. Muhammed Said Ramazan el-Bûtî'dir (Baz, 2012: 252).

olan Prof. Dr. Muhammed Said Ramazan el- Bûtî gibi bir insanın yetişmesine zemin hazırlayan ortam, babasının ve Seyyid Ali Fındıkî'nin şeyhi olan Şeyh Muhammed Said Seyda'nın ortamıdır. El-Bûtî ailesi Suriye'ye taşınmış olsa da Şeyh Seyda ve Ali Fındıkî gibi buradaki dostlarıyla irtibatlarını sürdürmüşlerdir. Bu durum bize Seyyid Ali Fındıkî'nin birlikte olduğu kişilerin ve paylaştığı ilmî, ahlakî ve tasavvufî atmosferin seyyesini göstermektedir.

3.1.5.10. Nurettin Erzen (ö.1988)

Seyyid Süleyman Efendi'nin üçüncü oğlu ve Şeyh Ali Fındıkî'nin küçük kardeşidir. Annesinin adı Rahime Hanım'dır. 1318/1900 yılında Fındık'ta doğdu. İlk Arapça eğitimini babasından aldı. Daha sonra sırayla tahsil için Midyat, Beşiri ve Silvan'a gitti. Medrese usûlü yaptığı eğitimin çoğunu abisi Seyyid Ali Fındıkî'den almıştır. Vatanî görevini Bitlis'te yapmıştır. Gözündeki rahatsızlığı tedavî etmek için Musul'a gider. Doktor eğer bütün dişlerini çekerse şifa bulacağını söyler, oda doktorun tavsiyesine uyarak bütün dişlerini çektirir, lakin bu sefer her iki gözünü kaybeder. Seyyid Nurettin değişik sebeplerden dolayı hayatı boyunca sekiz evlilik yapmıştır. 1988 yılında Fındık'ta vefat etmiş ve orada bulunan aile mezarlığına defnedilmiştir (M. S. Erzen, 2007: 39-40-41).

3.1.5.11. Seyyid Feyzullah Erzen

Şeyh Muhammed Efendi'nin oğlu olan Seyyid Feyzullah 1935 yılında Fındık'ta doğdu. Annesinin ismi Rahime Hanım'dır. İlkokulu Fındık'ta okudu. İlkokul ile birlikte babasının yanında Kur'ân-ı Kerîm'i okumayı öğrendi. İlkokuldan mezun olduktan sonra Arapça eğitimi almak için köyünden ayrıldı, Türkiye ve Suriye'de değişik hocalardan ders okudu, bunlardan bir tanesi de Seyyid Ali Fındıkî'dir. Suriye'nin Derik İlçesinde ikamet eden Ahmet Hoca'dan ilmî icâzetini almıştır. İstanbul'da askerliğini ifa etti. Terhis olduktan sonra ilk evliliğini gerçekleştirdi, birkaç sene sonra ikinci evliliğini Hatice Hanım adındaki bir bayanla yaptı. Fahrî olarak Şırnak'a bağlı Deştelan Köyünde üç sene imamlık görevinde bulundu. Daha sonra Van'da yaşayan kardeşlerinin ısrarı üzerine Van'ın Özalp İlçesine bağlı bir köyde iki yıl imamlık yaptı. Deştelan köylüleri tekrar köylerine geri dönmesi için ısrarda bulundular, oda onları kırmayıp tekrar Deştelan Köyü'ne dönmüştür. Bu arada Cizre Müftülüğü imam alımı için imtihan açtı oda katıldığı bu sınavda başarı gösterip kazandı ve Amerin adlı köye tayin oldu. Burada yeni bir caminin yapılmasına vesile oldu. Bu köyde bir medrese açarak eğitim verdi. Bölgede adeta bu köyü bir ilim merkezi haline getirdi ve çok sayıda talebe yetiştirdi. Emekliliğine doğru Silopi İlçesine bağlı Gundhadid köylülerinin teklifi üzerine oraya tayin oldu. Emekli olduktan sonra gördüğü lüzum üzerine âlimlerin ihtilaf ettiği faiz, çalgı gibi hususlarda eserler yazdı. Yazmış olduğu bu eserleri yayınlamak için çaba sarf ettiği bir dönemde adeta her dakikasını ilim ile uğraşarak geçiren bu zât, geçirdiği kalp krizi neticesinde Silopi'de vefat etti. Ailesi cenazesini Fındık'a götürmek istediye de Silopi halkının ısrarı üzerine Silopi'de defnedildi. Silopi Şehir mezarlığına defnedilen Seyyid Feyzullah müttaki, âlim ve efendimizin neslinden olduğu için Silopi halkı tarafından mezarının başına bir türbe inşa edilmiştir (M. S. Erzen, 2007: 109-110-111-112).

3.1.5.12. Seyyid İbrahim Hakkı Erzen

Şeyh Muhammed Efendi'nin dördüncü oğludur. 1939 yılında Fındık'ta doğdu. Annesinin adı Rahime Hanım'dır. İlkokulu Fındık'ta okudu. Kur'ân-ı Kerîm eğitimini babasının yanında aldı. İlkokulu bitirdikten sonra Cizre'de talebelere ders okutan abisi Seyyid Feyzullah Efendi'nin yanına giderek ona talebe oldu. Daha sonra Yeşilyurt (Cınıbr) Köyüne gidip eğitimini Seyyid Ali Fındıkî'nin yanında devam etti. Burada belirli bir süre kaldıktan sonra Suriye'ye gidip ilim tahsiline devam etti. Askerlik çağına gelince vatanî görevini ifa etmek için silahlı girdi. Terhis olduktan sonra köyüne döndü. Bir müddet sonra fahrî imamlık yapmak için Van'ın Özalp İlçesine gitti ve oralarda değişik yerlerde fahrî imamlık yaptı. Bu arada tanıştığı Güzel Hanım adındaki bir bayanla dünya evine girdi. Fahrî imamlığı bırakarak Çatak İlçesine yerleşip saatçilik ile geçimini sağladı. Bu esnada Çatak'ta açılan imamlık sınavına katılarak imtihanı kazandı ve emekli oluncaya kadar Çatak civarındaki köylerde vazife yaptı (M.S. Erzen, 2007: 109-117-118).

3.1.5.13. M. Nuri Erzen (ö.2006)

Babasının ismi Şeyh Tahir'dir.1932 yılında Fındık'ta doğdu. Annesinin ismi Adile Hanım'dır. Kur'ân-ı Kerîm okumasını babasından öğrendi. Arapça eğitimi almak için Türkiye ve Suriye'de bulunan birçok medresede okudu. Bu medreselerden bir tanesi de Seyyid Ali Fındıkî'nin medresesidir. Eğitimini tamamladıktan sonra evlendi. Vatanî görevini bitirdikten sonra bir süre fahrî imamlık yaptı. Daha sonra açılan imamlık imtihanına katılarak imam olmaya hak kazandı. Emekli oluncaya kadar Fındık Köyünün civarında bulunan köylerde görev yaptı. Emekli olduktan sonra köyüne gelip yerleşti, burada geçirdiği kısmi felçten sonra tedavî olmak için Adana'da bulunan oğlunun yanına yerleşti. 2006 yılında tedavî gördüğü Adana'da vefat etti. Cenazesi oradan Fındık Köyüne getirilerek defedildi (M. S. Erzen, 2007: 122).

3.1.5.14. Seyyid Hasan Erzen

Asıl adı Hasan'dır. Lakin halk arasında "Seyyid Selman" olarak bilinir. Şeyh Ramazan Efendi'nin oğludur. 1932 yılında Fındık'ta doğdu. Annesinin ismi Fatma Hanım'dır. Kur'ân-ı Kerîm'i babasından öğrendi. Daha çocuk yaşta iken Arapça eğitimi almak için bölgenin ilim merkezi olan Cizre'ye gitti. Daha sonra eğitimine devam etmek için Seyyid Ali Fındıkî'nin medresesine geldi. Orada uzun bir süre tahsil gördü. Tahsiline devam ederken evlendi. Bu evlilikten bir kız çocuğu dünyaya geldikten sonra hanımı vefat etti. Bu acıyı unutmak için kendisini tekrar ilim öğrenmeye adadı ve bu maksat ile Diyarbakır'ın Silvan İlçesine gitti. Tahsilini bitirince askere gitti. Terhis olduktan sonra Ağrı'nın Patnos ilçesi taraflarına giderek oralarda bulunan bazı köylerde fahrî imamlık yaptı. Patnos İlçe Müftülüğünün açtığı imamlık sınavını kazanarak resmî imam oldu. Patnoslu Sıracettin Hoca'nın kızıyla ikinci evliliğini yaptı. Emekliliğine yakın tayinini Cizre'ye aldı ve orada emekli oldu. Tasavvuf ehline karşı muhabbeti olan Seyyid Hasan (Selman) tarikat büyüklerine karşı saygıda kusur etmezdi. Hac farızasını da ifa ettikten sonra boş vakitlerinin çoğunu kitap okuyarak değerlendirirdi (M. S. Erzen, 2007: 137-138).

3.1.5.15. Mele Yusuf Delen

Babasının ismi Hasan'dır. 1909 yılında Şırnak'ın Zıvıngahacıalyan Köyünde dünyaya geldi. Mele Yusuf Arapça eğitimi boyunca Türkiye ve Suriye'de çok sayıda

âlimden ders okumuştur. Bunlardan bir tanesi de Seyyid Ali Fındıkî'dir. Eğitimini tamamladıktan sonra fahrî imamlık yapmaya başlamıştır. İmamlık yaptığı her köyde talebelere medrese usûlü ders vermiştir. Daha sonra Van'ın Çatak İlçesine bağlı Gurandest Köyünde resmî imam olarak göreve başlamış, emekli oluncaya kadar orada vazife yapmıştır. Emekli olduktan sonra Mardin'in Nuseybin ilçesine gelmiş yerleşmiş ve orada 2002 yılında vefat etmiştir.

Kaleme aldığı eserler şunlardır:

- a) *el-Fikhul-İslam*: İslam Fıkhı hakkında yazılmış 2 ciltlik bir eserdir. Bu eseri yayınlanmıştır.
- b) *el- Fevaidul-Masekiye*: Dinî konuları ihtiva eden bir eserdir. Bu eseri yayınlanmamıştır.
- c) *el-Akaid*: Gurandest Köyünde bu eserini kaleme almıştır. Bu eseri yayınlanmamıştır.
- d) *Didara Maseki*: Nuseybin'de yazmıştır. Bu eseri yayınlanmamıştır.
- e) *Keşkul*: Muhtelif konuları ele alır. Bu eseri yayınlanmamıştır.
- f) *Dîvân*: Türkçe, Arapça ve Kürtçe şiirlerden oluşmaktadır. Bu eseri yayınlanmamıştır (M. S. Erzen, 2007: 229-230-231-232).

3.1.5.16. Fındıklı Mele Sâlih.

Babasının ismi Hacı Hasan'dır. 1937 yılında Fındık'ta dünyaya geldi. Annesinin ismi Rahime Hanım'dır. İlkokulu Fındık'ta bitirdi. Arapça eğitimi almak için 1952 yılında ilim merkezi sayılan Cizre'ye gitti. Buradan da Meşhur Seyyid Ali Fındıkî'nin medresesine gitti, ondan ders aldı. Daha sonra tahsilini devam ettirmek için Suriye'ye gitti. Askerlik zamanı gelince vatanî görevini yapmak için yurda döndü. Terhis olduktan sonra amcasını kızıyla hayatını birleştirdi. Siirt merkeze bağlı Seyfi Köyünde dört sene fahrî, 15 yılda resmî olarak imamlık yaptı. 1991 yılında Siirt merkeze gelip yerleşti. 1992 yılında ise evini Siirt'ten İstanbul'a taşıdı (M. S. Erzen, 2007: 235).

Seyyid Ali Fındıkî yukarıda hayatları hakkında kısaca bilgi verdiğimiz talebelerinin dışında ismini tesbit edemediğimiz daha pek çok öğrenci yetiştirmiştir.

3.2. Tasavvufî Şahsiyeti

3.2.1. İntisâbı

Seyyid Ali Fındıkî, Senatî Köyün'de ikamet eden Şeyh Muhammed Nûri'nin oğlu Abdullah Efendi'nin yanında talebelere ders verdiği bir esnada Cizreli meşhur Şeyh Seyda el-Cezerî, tarikatının merkezi olan Bağlarbaşı Köyü'nde kendi çocuklarına ve diğer talebelerine ders vermesi için Seyyid Ali Fındıkî'ye teklifte bulunur. Seyyid Ali Fındıkî Şeyh Abdullah Efendi'nin de rızâsını alarak bu teklifi kabul eder. Bu teklifle Nakşbendiyye tarikatının Anadolu Hâlidîlik kolunun temsilcilerinden olan Şeyh Said Seyda el-Cezerî'yi yakından tanıma fırsatı bulur. Daha sonra Şeyh Said Seyda el-Cezerî'nin manevî yaşantısından etkilenir ve ona intisap eder. Tarikatın merkezinin bulunduğu Bağlarbaşı Köyünde bulunan tarikata bağlı medresede şeyhin çocuklarına ve orada bulunan diğer talebelere ders vermeye başlar. Tarikatın merkezinin Cizre'ye taşınmasından sonra o da taşınır ve yeni medresede de ders vermeye devam eder (Karasakal, 2012: 309).

3.2.2. İntisab ettiği Tarikatının Cizre Bölgesine İntikal Ettiği Yol

Seyyid Ali Fındıkî'nin tarikatı Hâlidîlik, Hâlid-i Bâgdâdî'nin Anadolu'da irşâd faaliyeti sürdüren halifelerinden Hâlid el-Cezerî (ö. 1255/1839) vasıtasıyla Cizre bölgesine intikal etmiş ve bu bölgede süratle yayılmıştır. Hâlid el-Cezerî Cizre doğumlu olup, doğum tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Vefat ettikten sonra Şırnak'ın İnceler (Basret) Köyüne defnedilmiştir.

Hâlid el-Cezerî, Hâlid-i Bâgdâdî'nin hizmetinde bulunarak zâhirî ve bâtinî ilimleri tahsil etmiş, tarikattaki manevî yolculuğunu nihayete erdirmiş, ondan sonra da mutlak hilâfet icâzeti alarak memleketi olan Mardin'e dönmüş ve orada irşâd faaliyetlerine başlamıştır (Memiş, 2000: 133). Şırnak il olmadan önce Cizre Mardin'e bağlı olduğu için burada Mardin ibaresi kullanılmış olabilir.

Hâlid el-Cezerî iki kişiye halifelik vermiştir. Bu iki kişiden birisi olan Şeyh Sâlih Sıbkî (ö. 1269/1852) mürşidinin vefatından sonra İnceler (Basret) Köyünde irşâd faaliyetlerinde bulundu. Kerâmet sahibi olduğu söylenen Şeyh Sâlih Sıbkî üç şahsa halifelik vermiş kendisinden sonra irşâd faaliyetlerini sürdürmesi için bunlardan Muhammed Aynî'yi (ö. 1276/1859) vasiyet etmiştir. Şeyh Sâlih Sıbkî'de vefat ettikten sonra şeyhinin medfun bulunduğu İnceler (Basret) Köyüne defnedilmiştir. Şeyhinin vasiyetiyle tarikatın başına geçen Muhammed Aynî bir hafta Aynî'de kalarak bir hafta da Basret'e gelerek irşâd faaliyetlerini sürdürmüştür. Muhammed Aynî vefatına yakın Basret Köyüne yerleşip yerine Hâlid-i Zibârî'yi (ö. 1285/1868) halife tayin etmiştir. Pek çok ilim ve tasavvuf talebesinin yetişmesine vesile olan Hâlid-i Zibârî üç kişiye halifelik vermiştir. Bu halifelerden birisi olan Ömer Zengânî'ye (ö. 1307/1890) hem oğlu hem de halifesi olan Hüseyin Basretî'nin (ö. 1333/1914) tam donanımlı yetişmesi için vasiyette bulunmuştur. Ömer Zengânî Şeyhi Hâlid-i Zibârî'nin bu vasiyeti üzerine oğluna sarf, nahiv, mantık, beyân, fıkıh, tefsir, hadis, ilimlerini öğretti ve bu ilimlerde icâzet verdi. Hüseyin Basretî yaklaşık on beş sene süren eğitim hayatından sonra tarikatı Hâlid-i Bâgdâdî'den naklen silsile yoluyla almıştır.

Ayrıca buna ilave olarak şöyle bir hadise rivayet edilmiştir: “Şeyh Hüseyin Basretî” yakın çevresinden Molla Muhammed adında bir kişiyi Şam'a gönderir. Molla Muhammed Şam'a geldiğinde Mevlânâ Hâlid'in evini sorar ve bulur. Mevlânâ Hâlid vefat etmişti. Evin kapısını yaşlı bir nine açıp “Hoş geldin Muhammed” dedi. Hayretler içinde kalan Molla Muhammed yaşlı nineye beni nerden tanıdınız ben daha önce hiç Şam'a gelmedim” deyince nine, “Mevlânâ Hâlid Bâgdâdî bir gün bana bir çanta bırakarak, vefatından sonra Cizre tarafından Molla Muhammed adında birisi gelecek, bu emaneti halifem Hâlid el-Cezerî'nin halifesinin oğlu Hüseyin'e teslim edin.” dedi.

Bunun üzerine Molla Muhammed çantayı alıp İnceler (Basret) Köyüne getirdi. Çanta açıldığında çantanın içinden Mevlânâ Hâlid'in cübbesi, tesbihi, takke ve seccadesi vardı. (Memiş, 2000: 136) Hüseyin Basretî manevî olarak aldığı hilafetle tarikatın yayılmasına başladı. Diyarbakır, Halep, Şam gibi değişik bölgelere seyahatlerde bulundu. 133/1917 yılında vefat etti. Kendisinden, Basretli Şeyh İbrâhim Hakkı (ö. 1387/1967) ile Şeyh Celâleddin Basretî (ö. 1376/1957) halifelik almıştır. Tarikat Şeyh İbrâhim Hakkı silsilesi ile Suriye'ye intikal etmiş, Şeyh İbrâhim Hakkı'nın vefatından sonra yerine geçen oğlu Ulvân tarafından gelen silsile halen Suriye'de irşâd faaliyetlerine devam etmektedir. Seyyid Ali Fındıkî, Basretli Şeyh İbrahim Hakkı ile bizzat görüşmüş ve ondan tarikat icazeti almıştır.

Hüseyin Basretî'nin diğer halifesi olan şeyh Celâleddin Basretî ise oğlu Muhiddin Basretî'ye (ö.1430/2009) hilâfet vermiştir. O da oğlu Bahâüddin'e halifelik vermiştir.

Tarikatın devam ettiği diğer bir silsile de Hüseyin Basretî'nin hocası olan Şeyh Ömer Zengânî'nin oğlu Şeyh Seyda el-Cezerî vasıtasıyladır. Şeyh Seyda el-Cezerî evlendiği ikinci hanımı olan Taybet Hanım yukarda ismini zikrettiğimiz Şeyh Celâleddin Basretî'nin kızıdır. Şeyh Muhammed Said Seyda el-Cezerî vasıtasıyla bu tarikat halen aktif bir şekilde irşâd faaliyetlerini sürdürmektedir (Memiş, 2000: 133/137). Şeyh Muhammed Said Seyda el-Cezerî ve ondan sonraki tarikat silsilesinden ileride daha geniş bir şekilde bahsedileceğinden burada daha fazla detaya girilmeyecektir.

3.2.3.Silsilesi

Seyyid Ali Fındıkî'nin 1359/1940 yılında tarikat icâzeti aldığı Şeyh Seyda Hazretleri Nakşbendiyye Tarikatının Hâlidiyye koluna mensubtur. Tarikat silsilesi Şeyh Hâlidel-Cezerî yoluyla Mevlânâ Hâlid Bağdadî'ye ulaştığını yukarıda belirtmiştik. Mevlânâ Hâlid Bağdadî'ye kadar olan tarikat silsilesi şöyledir:

Seyyid Ali Fındıkî (ö. 1387/1968),
 Şeyh Muhammed Said Seyda el-Cezerî (ö. 1387/1968),
 Mevlânâ Şeyh Muhammed Nûri ed-Dirşevî (ö. 1342/1924),
 Şeyh Muhyiddin Zekâî (ö. 1333/1914),
 Şeyh Abdülhakim ed-Dirşevî (ö. 1323/1905),
 Şeyh Ömer ez-Zenganî (ö. 1307/1890),
 Şeyh Hâlid-i Zibârî (ö. 1285/1868),
 Şeyh Muhammed Aynî (ö. 1276/11859),
 Şeyh Sâlih Subkî (ö. 1269/1852),
 Şeyh Hâlid el-Cezerî (ö. 1255/1839),
 Mevlânâ Hâlid Bağdadî (ö. 1242/1826), (Yüce, 2010: 638).

Hz. Peygamber'den Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî'ye kadar olan tarikat silsilesi ise şöyledir.

Hz. Muhammed (s.a.v) (ö. 10/632),
 Ebûbekir Es-Sıddîk (r.a) (ö. 13/634),
 Selmani Farisî (r.a) (ö. 36/656),
 Kâsım İbn-i Muhammed İbn-i Ebi Bekr (r.a) (ö. 102/720 veya 108 726),
 Cafer Es-Sadık (r.a) (ö. 148/765),
 Ebu Yezid El Bistamî (k.s.) (ö. 261/875),
 Ebul Hasan El Harkanî (k.s.) (ö. 425/1033),
 Ebu Ali El Fermedî (k.s.) (ö. 478/1085),
 Eş-şeyh Yusuf El Hemedanî (k.s.) (ö. 534/1140),
 Abdulhâlık El Gucduvanî (k.s.) (ö. 575/1179),
 Eş-Şeyh Arif Rivgerî (k.s.) (ö. 715/1315),
 Muhammed İncîr El-Fağnevî (k.s.) (ö. ?),
 Azizân Ali Ramitenî (k.s.) (ö. 715/1315 veya 721/1321),
 Muhammed Baba Es-Semmasî (k.s.) (ö. 755/1354),
 Seyyid Emir El-Külâl (k.s.) (ö. 772/1370),
 Pirittarikati Cenâb-ı Muhammed Bahâeddîn En-Nakşbendî (k.s.) (ö. 791/1389),
 Eş-Şeyh Attar (k.s.) (ö. ?),
 Havace Ya'kub El-Çerhî (k.s.) (ö. 851/1447),
 Ubeydullah Ahrar Es-Semerkanî (k.s.) (ö. 895/1490),
 Muhammed Zâhid El- Bedahşî (k.s.) (ö. 936/1530),
 Mevlânâ Derviş Muhammed (k.s.) (ö. 970/1562),
 Mevlânâ Havace-i Emkinegî (k.s.) (ö. 1008/1599),
 Havace Muhammed Bakî (k.s.) (ö. 1012/1603),
 El İmâm-ı Rabbânî Ahmed El Farukî (k.s.) (ö. 1033/1624),
 El Urvetül Vûska Muhammed Ma'sum (k.s.) (ö. 1079/1668),
 Eş-Şeyh Seyfüddîn (k.s.) (ö. 1096/1684),
 Es-Seyyid Muhammed Nur El Bedevanî (k.s.) (ö. 1135/1772),

Şemsüddîn Habibullah Cancânan (k.s.) (ö. 1195/1781),
 Abdullah Ed-Dehlevî (k.s.) (ö. 1240/1824),
 Mevlânâ Eş-Şeyh Hâlid-i Bağdadî (k.s.) (ö. 1242/1826), (Algar, 2013: 18-45).

Seyyid Ali Fındıkî'nin şeyhi Şeyh Seyda el-Cezerî daha önce belirttiğimiz üzere Seyyid Ali Fındıkî ile aynı senede vefat etmişler. Şeyhi vefat ettikten sonra vasiyeti üzerine oğlu Şeyh Muhammed Nurullah Seyda el-Cezerî (ö.1405/1985) tarikatın başına geçmiştir. Şeyh Muhammed Nurullah Seyda el-Cezerî'nin de elim bir trafik kazasında vefat etmesi sonucu boşalan bu makama seyru sülûk yolculuğunu tamamlayan kardeşi Şeyh Ömer Faruk Seyda el-Cezerî geçmiştir.

3.2.4. İcâzeti ve Halifeliği

Şeyh Said Seyda el-Cezerî Seyyid Ali Fındıkî'nin kendisine intsab edip tarikatına bağlı medresede ders vermeye başlamasından sonra onun İslamî ilimlere olan vukufiyeti ve dini yaşama alanındaki manevî kişiliğini yakından görmüş kendisine hem ilim hem de tarikat icâzetini 1359/1940 yılında vermiştir. Şeyh Said Seyda el-Cezerî ona verdiği bu iki icâzeti de bizatihi kendisi el yazısıyla yazmıştır. Seyyid Ali Fındıkî daha sonra Suriye'de ikamet eden Basretli Şeyh İbrahim Hakkı'dan da ikinci bir tarikat icâzeti almıştır. Bu icâzeti hangi tarihte Basretli Şeyh İbrahim Hakkı'dan aldığı kesin olarak bilinmemektedir.

Şeyh Seyda'nın köyüne yakın mesafede bulunan Yeşilyurt (Cıvıbr) halkı kendi aralarında yıllardan beri devam eden husumeti bitirmek için, Şeyh Said Seyda el-Cezerî'den Fındıkî'yi ilim öğretmesi, dinî hususlarda manevî bir rehber olması ve sulhu tesis etmesi için köylerine göndermelerini talep etmişler. Şeyh Said Seyda el-Cezerî de köyün durumunu yakinen bildiği için köylülerin bu teklifini olumlu karşılamış, daha önce kendisine hem ilim hem de tarikat icâzeti verdiği Seyyid Ali Fındıkî'yi tarikatının halifesi olarak göndermiştir. Seyyid Ali Fındıkî köye gelip yerleştikten kısa bir süre sonra köyde sulhu temin etmiş bunun neticesinde de köyde huzur ve sükûn hâkim olmuştur. Seyyid Ali Fındıkî'nin köye gelip yerleşmesinden hemen sonra köy, okumak isteyen talebelerin rağbet ettiği bir ilim merkezi haline gelmiştir. Köyün fakir olmasından dolayı Seyyid Ali Fındıkî medresesine ancak sayılı sayıda talebe alabilmiştir. Seyyid Ali Fındıkî hayatının sonuna kadar bir müderris, bir imam ve bir tarikat halifesi olarak bu köyde yaşamıştır (M. S. Erzen, 2007: 28-29).

Şeyh Seyda Hazretleri'nin Seyyid Ali Fındıkî'den başka halifeleri de şunlardır;

Şeyh Fahreddin el-Arnasî (ö. 1391/1972), Muhammed Beşir el-Alkamşî, Hasan eş-Şeyh Hasenî, Halil el-Bacırmanî, Yusuf el-Vezerkî, Cemil ed-Danışmanî, Cemil el-Antakî, İbrahim el-Karsî, Muhammed Emin ed-Diyarbakrî (ö. 1434/2013), Abdullah el-Filfilî, Mustafa ed-Doğubeyazıtî, Muhammed Üveys el-Mardinî, Abdurrahman es-Sarûsî ve son olarak ta Şeyh Seyda'nın vasiyeti üzerine yerine geçen oğlu Şeyh Muhammed Nurullah Seyda'dır (ö. 1405s/1985), (Yüce, 2010: 638).

3.2.5. Tarikat İcâzeti Aldığı Şeyhler

3.2.5.1. Şeyh Said Seyda el-Cezerî (ö.1968)

Seyyid Ali Fındıkî, ilk olarak tarikat icâzetini Şeyh Said el-Cezerî'den almıştır. Şeyh Seyda olarak da meşhur olan şeyhi, 1889 yılında Cizre' de doğdu. Şeyh Seyda'nın asıl ismi Muhammed Said'tir. Babasını ismi Şeyh Ömer ez-Zengânî'dir. Babası hac

yolculuğu esnasında 1890 yılında Suudî Arabistan'ın Cidde şehrinde vefat etti. Daha çok küçük yaşta iken yetim kalan Muhammed Said, yedi yaşına gelince yeni konuşmaya ve yürümeye başladı. Yedi yaşından sonra konuşan Muhammed Said, hemen okuma yazma öğrenerek tahsil hayatına girdi. 17 yaşında medrese usûlüne göre öğrenilmesi gereken ilimleri tamamlayarak abisi Şeyh Siracüddin'den ilmî icâzet aldı ve talebe okutmaya başladı (Yüce, 2010: 637).

Nakşebendiyye tarikatının Hâlidî yolunun şeyhlerinden olan dayısı Şeyh Muhammed Nûri ed-Derşevî'nin sohbetlerine katıldı. 30 yaşına geldiğinde dayısının kızıyla hayatlarını birleştirdi. Şeyh Seyda kırk yaşlarında iken mürşidi, kayınpederi ve aynı zamanda dayısı olan Şeyh Muhammed Nûri ed-Derşevî ölüm döşeğinde Rabb-i Rahime kavuşmayı beklerken oğullarını ve halifelerini yanına çağırarak; "Artık Bundan Sonra Şeyhiniz Seyda'dır." vasiyetinde bulundu. Şeyh Muhammed Nûri ed-Derşevî, daha hayatta iken Muhammed Said'i yerine şeyh ve tabilerine ser-halife tayin etti (Yüce, 2010: 637).

Türkiye'de 1925 yılında Şeyh Said ayaklanması cereyan etti. Aynı yıl bu olay ve başka bahaneler ileri sürülerek tekkeler kapatıldı. Şeyh Muhammed Said el-Cezerî olaylarla hiç alakası olmadığı halde doğan bazı sıkıntılar nedeniyle 1926 senesinde ailesiyle birlikte Irak'ın Musul kentine göçtü (Adak, 2012:XXXVII,21). Burada kaldığı yıllarda Musullu kıraat âlimi Şeyh Muhammed Sâlih el-Cevvâdî'den kıraat ve tecvid dersleri okudu. Kıraat-ı Seb'a kıraat-ı Aşere üzere icâzet aldı. 1928 yılında Türkiye'de genel af ilan edilip yurt dışına çıkanların dönüşüne izin verilince. Şeyh Said Seyda el-Cezerî ailesi ile birlikte yaklaşık üç sene ikamet ettikleri Musul'dan Cizre'ye geri döndü. Şeyh Seyda el-Cezerî Türkiye'ye döndükten sonra Bağlarbaşı (Serdahl)Köyü ve Cizre merkezde tarikat ve tedrisat hizmetlerine devam etti (Baz, 2012: 245-246).

Hayatı boyunca İslam dininin emir ve nehiyelerini öğrenmeye, öğretmeye, insanlara anlatıp dünya ve ahiret hayatlarında necata ermeleri için gayret eden Şeyh Said Seyda el-Cezerî 1968 yılında Ramazan Bayramından yedi gün sonra pazar gecesi çocuklarını çağırıp onlara "Benden sonra şeyhiniz Nurullah'tır." Çünkü onu hem zâhir hem de bâtında imtihan ettim. İmtihanı başarıyla kazandı." dedi. Bu vasiyetten sonra aile efradı huzurundan ayrıldı. Hizmet maksadıyla yanında bulunanlardan Hacı Muhammed Bûzi'ye evine gitmesi için izin verdi. Yanında onun hizmeti için sadece Hacı Kâsım kalmıştı. Kibleye doğru namaz kılıyormuş gibi oturdu. Kendisinde hiçbir ölüm emaresi yok iken birdenbire ağzını açtı yumdu ve sustu. Hacı Kâsım ona dokunduğunda Şeyh Seyda'nın vefat ettiğini anladı ve hane halkına durumu haber verdi. Ertesi sabah Molla Süleyman el-Hüseynî tarafından gâsl ve tekfin işleri yapıldı ve Cizre'de defnedildi (Yüce, 2010: 637).

Kendisinden 150'ye yakın talebesi ilmî icâzet almıştır. Ayrıca Şeyh Seyda el-Cezerî'den 100 kadar tarikat icâzeti almış halifesi vardı. Talebe ve halifelerinin çoğunu Suriye, Irak, Arabistan gibi yerlere görevlendirdi. Şeyh Seyda irili ufaklı yedi kitap kaleme almıştır. Ayrıca Cizre dışına vazifelendirdiği halife ve talebeleri ile sürekli mektupla iletişim kurmuş, onlara gönderdiği bu mektuplar bir cilt halinde bir araya getirilmiştir (Yüce, 2010: 637).

Hem bireysel hem toplumsal alanda dinî bir etki meydana getiren. Şeyh Muhammed Said Seyda, Cizre merkezli bir çekim alanı oluşturmuştur. Cizre merkezli bu etki alanı zamanla tüm bölgeye, daha sonraki zamanlarda diğer bölgelere ve ülke dışına yayılarak tesirini günümüze kadar devam ettirmiştir (Aras, 2012: 156).

Şeyh Seyda Antakya'dan Kars'a kadar toplam 33 yere halife göndermiştir (Adak, 2012: 466).

Şeyh Seyda el-Cezerî, medreselerde ders olarak okutulan ilimlerin hemen hepsinde derin bir bilgiye sahipti. Bilhassa Arap edebiyatına ve diline olan vukûfiyetiyle nam salmıştı. Talebe ve müridlerine yazmış olduğu bazı mektuplardaki belagat, edebî sanat ve ilmî derinlik bunun açık bir göstergesidir. Bu özelliğini yapmış olduğu vaaz ve sohbetlerinde de kullanırdı. Çoğu zaman bu şekilde yapmış olduğu vaaz ve sohbetler yanı sıra inat eden insanların hidayetine vesile olmaktadır. Halk üzerinde çok etkili bir tesire sahipti. Adam öldürme, hırsızlık yapma, yol kesme gibi suçları işleyen şahısların bile onun irşâdıyla tevbe eder hale geldikleri nakledilir (Yüce, 2010: 638).

Yumuşak bir vücuda sahipti, ona dokunan ve elini öpenler adeta onun kemiksiz olduğunu zannederlerdi. Bunun yanında yüzüne bakmak için cesaret istediğini, nûrlu ve heybetli bir çehresinin olduğunu söylerlerdi. Şeyh Seyda insanların seviyesine göre onlarla diyaloga geçtiği için, etrafında toplanan insanlar sıkılmadan saatlerce onun sohbetinde bulunur ve onu çok dikkatli bir şekilde sessizce dinlerlerdi. Teheccüd namazı başta olmak üzere farzların yanında nafîle ibadetlerin hepsini yapmaya gayret ederdi. Farz namazlardan sonra saatlerce dizüstü oturarak zikrederdi. Konuşması ve hareketleri yapıcı ve yumuşaktı. Yapmış olduğu sohbetlerinde özellikle takvâ, birlik-beraberlik, kardeşlik, akrabalık bağlarına riayet hususlarına dikkatleri çekerdi. Talebelerine dinî ilimlerin yanında manevî derslerde veriyordu. İlme olan sevgisi, bütün yoğunluğuna rağmen vefat edinceye kadar okuma ve talebe okutmasına vesile olmuştur. İnsanları irşâd etme hususunda asla ye'se düşmez, en muannid ve azgın insanları bile hidayet Allah'tandır düsturuyla irşâda çalışırdı (Yüce, 2010: 638-639).

İlim, irşâd ve keramet hususlarında nam saldığı gibi, cömertliğiyle de şöhret bulmuştu. Civardan gelen âmâ, sakat ve düşkün kişilerin barınmaları ve geçimleri için imkân sağlıyordu. Bütün insanlara karşı merhametli davranırdı. Bu merhametini hayvanlardan da esirgemiyordu (Yüce, 2010: 637).

Şeyh Seyda, kendisini ziyaret eden bir hamalın yük taşımak için yanında bulundurduğu ipi öpecek kadar alçak gönüllüydü. Ayrıca halkın en fakiri veya horlananı ile oturup aynı sofrada yemek yerdı. Bu davranışlarıyla fakire, düşküne, emekçiye, olan hürmetini ortaya koyduğu gibi, yaratılan her kulun kıymetli olduğunu göstermiş oluyordu. Etrafındaki insanlara “Sizler benim büyüklerimsiniz, bense sizin küçüğünüzüm” der ve tavsiyelerde bulunurdu. Gıybetten çok nefret ederdi. Bulunduğu ortamda gıybet edilmesine asla müsaade etmezdi. Kendi aleyhinde konuşan ve ona karşı duydukları hasetten ötürü iftira atan şahısların bile arkasından konuşmaz, onların gıybetini yapmazdı. Bu tür kişilere iyilik yapmak için kanallar arardı (Yüce, 2010: 639).

Şeyh Said Seyda el-Cezerî'nin birden çok eseri mevcuttur. Bu eserlerini şu şekilde sıralayabiliriz.

- a) *Kitabü Ahkâmi'l envât*: Şafiî mezhebinin fıkıh alanındaki kaynak eserleri temel alınarak zekât verirken banknotun normal para sayılıp sayılmayacağı hususu konu olarak bu eserde işlenmiştir. Cep boyu 59 sayfadan müteşekkil olup M. Nurullah Varol tarafından 1967 senesinde İstanbul'da Ahmet Said Matbaasında basılmıştır.
- b) *el-Mecmau's-sağîr*: 63 sayfadan oluşan küçük boy karton kapaklı Arapça olarak kaleme alınmış bir eserdir. Suriye'nin başkenti Şam'da (Dımaşk) Matbaatu't-terakkî tarafından basılmıştır. Bu çalışmasının içeriği halk tarafından sıkça sorulan sorulara Şafiî mezhebi görüşleri doğrultusunda verilen cevapları ihtiva eder. Kaynakları açık değil de harflerle rumuzlu bir şekilde belirtmiştir. Köpek satmanın, resim yapmanın, sigara içmenin caiz

- olup olmadığı yanı sıra tazminat meseleleri, ehliyet şartını taşımayanların hukukî durumu gibi hususları bu çalışmada özellikle konu edinmiştir.
- c) *ed-Dâbita fir-Râbita*: Şeyh Said Seyda el-Cezerî'nin kaleme aldığı bu eser 13 sayfalık bir risâledir. Bu risâle daha çok Molla Muhammed Şerif isimli bir şahsa yazılan uzunca bir name şeklindedir. Şeyh Seyda muhatabına özetle râbitanın bilinen bir mevzu olduğunu, râbita hakkında müstakil eserlerin kaleme alındığını anlattıktan sonra meşhur bazı mutasavvıfların eserlerinden nakillerde bulunmakta, bu eserlerde delil olarak gösterilen ayet ve hadislere işaret etmekte ve özellikle tasavvuf erbâbının konuyla ilgili izahatlarına yer vermektedir. Hem aklen, hem kıyas yoluyla, hem de tasavvuf erbâbının icmâyla râbitanın sabit ve tasavvufî eğitiminde tecrübe edilen ve çok fayda görülen bir metot olduğunu izaha çalışmıştır (Yüce, 2010: 640).
- d) *Kitâbu't-te'lif fi-te'lif*: Şeyh Seyda'nın içinde yaşadığı topluma verdiği nasihatlerden oluşan 26 sayfalık bir risâledir. İçeriği birlik ve beraberliği tahrip olan bundan dolayı kuvvet kaybedip düşmanların oyuncağı haline gelen İslam âleminin, bu problemten kurtulup tekrar uhuvvetin tesis edilmesi için ortaya konan fikirlerden oluşmaktadır.
- e) *et-Tasavvuf*: Şeyh Seyda'nın en hacimli eseridir. Bu çalışmasının asıl adı *Mâ-Yetealleku bi't-tasavvufî mine'l-fetâvâi'l-Halîliyye*'dir. Kudüs müftüsü ve dönemin şeyhülislâmı olan Şeyh Muhammed el-Halil'in (1147/1734) *el-Fetâvü'l el-Halîliyye* adlı hacimli eserinde bulunan tasavvufa dair fetvaların bir araya getirilmesinden ibarettir.
- f) *Tenbîhü'l-müsterşidîn*: Şeyh Seyda'nın bu çalışmasının tam adı *Tenbîhü'l-müsterşidîn ale'l-mehâliki ala beytinmin Elfiyeti İbn Mâlik*'tir. Eserin isminden de anlaşıldığı gibi bu eser meşhur dilbilimci İbn Mâlik'in (672/1274) gramer kaidelerini veciz bir şekilde işlediği Elfiyye isimli manzûm çalışmasının bir beytinin tasavvufî yorumudur. Toplam 18 sayfadan oluşmaktadır.
- g) *Manzûmeleri ve Mektupları*: Şeyh Seyda'nın yazmış olduğu pek çok manzûme varsa da ancak iki şirine ulaşılabilmiştir. Bu iki manzûmenin birinde, tasavvuf sistematığı içinde önemli bir yere sahip olan ve kısaca *Ricâlü'l-gaybdiye* adlandırılan, başta kutup olmak üzere üçler, yediler, kırklar şeklinde sıralanan manevî şahsiyetlerden bahsedilmektedir. İkinci manzumesinde ise, Peygamber Efendimizinde tavsiye ettiği az yeme, az uyuma ve az konuşmaktan hareketle insân-ı kâmil olmak için uyulacak tasavvufî bazı temel prensipler ele alınmıştır. Bu iki şiirde de Şeyh Seyda'nın edebiyat, belâgat, dile hâkimiyet ve şiir kabiliyeti kendisini göstermektedir.

Şeyh Seyda halifelerine, dostlarına uzağa giden çocuklarına değişik sebeplerden dolayı mektuplar yazmıştır. Yazdığı mektupların bazıları kendisine sorulan bir soruya cevap niteliğindedir. Mektuplarının içeriği başta tasavvufî konular olmak üzere ve birçok değişik meseleleri içermektedir (Eserleri hakkında daha geniş bilgi için bk. Özdirek, 2010: 709; Yüce, 2010: 642-643).

3.2.5.1.1. Basretli İbrahim Hakkı

Seyyid Ali Fındıkî'ye Şeyh Muhammed Said Seyda'dan sonra ikinci defa tarikat icâzeti veren Basretli Şeyh İbrahim Hakkı olmuştur. Şeyh İbrahim Hakkı Şırnak merkeze bağlı İnceler (Basret) Köyünde 1299/1881 yılında dünyaya geldi. Eğitimini babasının yanında tamamladı. Cumhuriyet kurulduktan sonra Türkiye'den Suriye'ye göç etmiş, Kamışlı İlçesine bağlı Hadda ve Hilva Köylerinde ikamet etmiştir. Nakşbendiyye tarikatının bir şeyhi olarak gittiği her yerde irşâd vazifesini tarikatının düsturları çerçevesinde sürdürmüş ve tarikat icâzeti vermiştir (Memiş, 2000: 136; M. S. Erzen, 2007: 237).

Şeyh İbrahim Hakkı ilim, zühd ve takvâsıyla yaşadığı civarda nam salmıştır. Maddî olarak zengin olan Şeyh İbrahim Hakkı, kendi köyü olan Hilva'da mescid ve medrese inşa etmiş, medresede ilimle uğraşmış ve çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Bölgede mevcut olan kabile kavgalarının sulh ile neticelenmesine büyük katkı sağlamıştır. Bundan dolayı civarda Müslümanlar haricinde yaşayan Hıristiyanlarında sevgisini ve saygısını kazanmıştır (Sabuncu, 2013: 7).

Hattat, âlim ve mutasavvıf olan Şeyh İbrahim Hakkı Efendi orta boylu, tatlı sohbetli, herkese karşı muhabbet besleyen bir mürid idi (M. S. Erzen, 2007: 237).

Suriye'de 1387/1967 senesinde vefat eden Şeyh İbrahim Hakkı ikamet ettiği köylerden Hilva'ya defnedilmiştir (Sabuncu, 2013: 7). Vefat ettikten sonra onun yerine tarikatın başına oğlu Zeki Efendi (ö.1389/1970) geçmiştir. Oğullarından Adnan Efendi ise Kamışlı İlçesine medrese açıp talebe yetiştirmeye devam etmiştir. Adnan Efendi'nin bu faaliyeti 2012 yılında Suriye'de iç karışıklık çıkana kadar sürmüştür (M. S. Erzen, 2007: 237). 2015 senesinde Türkiye'de vefat etmiştir. Sevenleri tarafından Suriye'ye götürülüp babasının yanına defnedilmiştir.

3.2.6. Tarikatın Sonraki Şeyhleri

3.2.6.1. Şeyh Muhammed Nurullah

Muhammed Nurullah, Şeyh Seyda el-Cezerî'nin oğludur. Henüz 19-20 yaşlarındayken babasının vasiyeti üzerine tarikatın başına geçen Muhammed Nurullah Seyda el-Cezerî 1947 yılında Cizre'de doğdu. Daha küçük yaşta iken zekâ, akıl, edep ve irfan hususlarında rüştünü göstermiştir. İlk eğitimini babası Şeyh Muhammed Said Seyda el-Cezerî'den almıştır. Bölgenin mümtaz âlimleri yanında eğitimine devam etmiştir. Bu âlimlerden biriside babasının dostu aynı zamanda halifesi olan Seyyid Ali Fındıkî ve Cizre müftülüğü yapan oğlu Abdurrahman Erzen'dir. Muhammed Nurullah Seyda on altı yaşına geldiğinde büyük bir ilme sahip olmuş, kendisini birçok alanda geliştirmiş Arapça, Farsça kısmen İngilizceyi de öğrenmiştir (Göksu, 2010: 647).

İlmî icâzetini babasının halifelerinden olan Batmanlı Şeyh Fahreddin Efendi'den almıştır (Akçe, 2012: 279).

Tarikat icâzetini ise babasından aldı. Evlenmiş, yedi erkek ve üç kız çocuğu olmuştur. 12 Mayıs 1985 tarihinde geçirdiği bir trafik kazasında vefat etmiş Cizre'de bulunan türbede babasının yanına defnedilmiştir (Göksu, 2010: 647).

Bir mutasavvıf olan Muhammed Nurullah Seyda tasavvufa yönelik bakış açısını, yapmış olduğu şu izahatla ortaya koymaktadır: “Ben tasavvufu, insanın manevî yönünü islahta, bozulan kalbleri tedavide, iksir gibi insânî hakikatleri toplayan çok faydalı ve başlı başına müstakil bir ilim olarak görüyorum.” (Göksu, 2010: 649).

Muhammed Nurullah Efendi hem medrese hemde tasavvuf eğitimi alanlarında çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Babası gibi oda talebelerini başta Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Suriye ve Irak gibi yerlere göndermiş; oraların ilim, irfan ve manevî dünyalarına öğrencileri vasıtasıyla canlılık kazandırmıştır (Göksu, 2010: 647).

Şeyh Muhammed Nurullah Seyda da babası gibi yetiştirdiği talebelerinin bazılarına ilim, bazılarına da tarikat icâzeti vermiştir. İlmî icâzet verdiği bilinen şahsiyetler şunlardır: Silopili Mele Abdulhamit, İdilli Seyyid Ahmet, Midyatlı Mele Hacı'dır. Tarikat icâzeti verdiği tesbit edilen şahsiyetleri şu şekilde sıralayabiliriz: Batmanlı Mele İsmet, İdilli Şeyh Muhammed, Suruçlu Şeyh Mustafa (Göksu, 2010: 648).

Şeyh Muhammed Nurullah el-Cezerî'nin davranışları, âdâb-ı muaşeret prensipleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, hareketlerinin bu prensiplere çok münâsib düştüğü görülmektedir. İnsanlarla konuşması, diyalog kurması, latife yapması gayet ölçülüydü. Konuları izahatta kullandığı metot sıkıcı değildi. Bir konuya girdiği zaman çok kısa bir sürede hâkim olur, sınırları belirler az ve öz bir biçimde muhataplarına anlatırdı. Tarihî, kültürel ve güncel meselelerde doyurucu bir seviyede bilgi sahibiydi. Yaşlılarının bir merhale kat ettiği meselelerde o birkaç kat mesafe kat ederdi (Göksu, 2010: 647).

Çok genç sayılabilecek bir yaşta şeyhlik makamına geçen Muhammed Nurullah Seyda ilk önce bazı tenkitlere maruz kalsa da daha sonra ilmî derinliği ve âdâbı sayesinde bu tenkitleri teveccühe çevirmiştir (Göksu, 2010: 648).

Şeyh Muhammed Nurullah Seyda, babasının metodlarını takib etmiş, yaşadığı kısa bir ömre rağmen fıkıh, tefsir, hadis, kelam ve tasavvuf alanlarında 13 eser kaleme almıştır. Bazı dinî hususlarda fetva vermiş, daha yirmi yaşlarındayken verdiği fetvalardan oluşan bir kitap yazmıştır.

Şeyh Muhammed Nurullah'ın kaleme aldığı eserleri şunlardır:

- a) *Esrâru't-tasavvuf*: Tasavvuf ilmiyle ilgili mevzuları içerir.
- b) *Hizbü'l-hakâyıkı'l-irşâdiye*: Dua ve zikirle ihtiva eser.
- c) *es-Sâihül-mütefekkir*: İman mevzularıyla ilgili bir çalışmadır.
- d) *Cemü'l-cevâmi'*: Tefsir, Hadis ve fıkıh usûlü ile ilgili kaleme aldığı bir eserdir.
- e) *Hülâsatüt-telhîs*: Edebiyatla alakalı olan maani ve bedii ilimlerine ait konuları içerir.
- f) *Sahifetül-ictihat*
- g) *el-Akaid*
- h) *el-Berâhin alâ-haşri'l-insanî ve Vücûdi âlemin âhar*: Öldükten sonra dirilmeye ilgili ve ahiret hayatının varlığını ortaya koyan delilleri ihtiva eden bir eserdir.
- i) *ed-Delâillü'l-kâtina li Risâleti Seyyidina Muhammed (s.a.v) ve İcâz-ı Kur'ân*: Hz. Peygamber'in peygamberliği ve onun en büyük mucizesi olan Kur'ân-ı Kerîm'in icâzı ile ilgili kati delilleri içermektedir.
- j) *Sahifetü'l Marifet*: Marifet konusula alakalı bir içeriğe sahiptir.
- k) *Dîvân*: Arapça ve Kürtçe tasavvufî, irfanî ve edebî şiirlerden oluşan bir eserdir. Şeyh Muhammed Nurullah bu Dîvân'ına *Dîvânü'n-nûri ve'l-hikmeti* ismini vermiştir. Bu eser basılmamıştır. El yazması nüshasının orijinali oğlu İrşat Seyda'nın yanında mevcuttur.

- l) *Çekirdekler ve Gerçekler*: İnsanın manevî yönünü nasıl koruyacağı bu eserde felsefi ve mantıki bir usûl ile izah edilmektedir.
- m) *el-Evrâk*: Medreselerde talebelere ders olarak okutulan Hallul-maakid adlı eserin mukaddimesinin beyan, belagat, maânî, sarf ve nahiv ilimleri açısından kısa bir şerhi şeklinde kaleme almıştır (Göksu, 2010: 648-649).
- n) *Tabîat Çınlıyor*: Muhammed Nurullah Seyda Arapça ismi *Tanînu't-Tabî'a* adlı bu eserinde konuyla alakalı tartışmalara girmeden Allah'ın varlığının ispatı, peygamberlere duyulan ihtiyaç, din ile bilim arasındaki ilişki gibi konuları ele almıştır (Cengiz, 2012: 271-272).

3.2.6.2. Şeyh Ömer Faruk

Şeyh Muhammed Nurullah Seyda el-Cezerî'nin trafik kazasında vefat etmesinden sonra onun yerine tarikatın başına Şeyh Ömer Faruk Seyda geçmiştir. Şeyh Ömer Faruk Muhammed Nurullah Efendinin küçük kardeşidir. İlk tahsiline babası Şeyh Said el-Cezerî'nin yanında başlamış, babası vefat ettikten sonra ağabeyi Muhammed Nurullah Seyda'nın yanında tahsiline devam etmiştir. Ayrıca Bağlarbaşı Köyü medresesinde müderrislik yapmış, bölgede meşhur olan ve Seyyid Ali Fındıkî'yi tanıyan âlimlerden Abdullah Fırfelî, Molla İbrahim Arabanî gibi zâtlardan da ders okumuştur. Medrese usûlü okutulan ilimleri bitirdikten sonra hem ilim hem de tasavvuf icâzetini ağabeyi Şeyh Muhammed Nurullah Efendi'den almıştır. İcazetini aldıktan sonra medresede müderrislik yaparak ilim öğretme faaliyetlerine başlamıştır. Abisinin vefatından sonra ilim öğretme faaliyetlerinin yanında irşâd faaliyetlerini de devralmıştır. Halen hayatta olup Cizre, İnegöl ve İstanbul'da bu faaliyetlerini devam ettirmektedir. Evli olup bu evlilikten bir erkek, iki kız olmak üzere üç çocuğu dünyaya gelmiştir.

Şeyh Ömer Faruk Efendi hem ilim hem de tasavvuf alanında çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Kendisinden ilmî icâzet alan bazı talebeleri şunlardır:

Molla Ataullah (Bahçesaray-Van), Molla Zennun, Molla Hüseyin (Batman), Molla Nurullah Heskali (İdil Kaşıkçı Köyü), İrşat Seyda (Abisi Şeyh Muhammed Nurullah'ın Oğlu), Ömer Faruk el-Umerî (Atan), Molla Hamza Nas (Cizre Stevrik Köyü), Molla Ahmed Seven Gundukî (Şırnak Balveren Köyü), Molla Hasan Ali Bayar (Mıcvir-Cizre), Muhammed Nurullah Kino (İdilli Şeyh Hasan Kino'nun torunu), Molla Ahmet Kartmini (Midyat).

Kendisinden tarikat icâzeti alan bazı talebelerini ise şu şekilde sıralayabiliriz: Seyda el-Cezerî (kardeşi), Molla Bahauddin, Molla Abdurrahman Gundukî, Şeyh Molla Hikmetullah Atan, Molla Muhyettin Ülper, Seyyid Ahmed Tilsekanî (Düzgün), Şeyh Muhammed Beşir Aksoy'dır (Özdirek, 2010: 709).

3.3. Dini Yaşama Tarzı

Seyyid Ali Fındıkî daha genç sayılabilecek bir yaşta hem ilim, hem tarikat alanında Şeyhi Şeyh Said Seyda el-Cezerî'den icâzet almıştır. Bundan sonra intisap ettiği bu tarikatın kural ve kaidelerine bağlı kalmış, irşâd vazifesini yerine getirmeye gayret etmiştir. Tarikat usulü gereği şeyhine karşı saygı göstermiştir. Tasavvuf kitaplarında geçen tarikat ile ilgili usûl ve kaideleri evvela kendisi yaşamıştır. Tarikatının dinî hususlardaki düsturlarını evvela kendisi yerine getirip yaşadığı için çevresindeki insanlara tesir etmiş, bunun neticesinde de çok sayıda müridi ve talebesi olmuştur. Din hususunda hassas olan Seyyid Ali Fındıkî, İslam'ın dinin emir ve nehiyelerini uygulamaya çalışmış, Peygamber Efendimizin sünnetlerini elinden geldiği

kadar yaşamaya gayret etmiştir. Allah Resûlü'nün yolundan gitmeyi kendisine şiar edinmiştir. İbadet yaşantısında ifrat ve tefritten uzak durmuştur. Allah'ın kendisine verdiği nimetlerden dolayı sürekli şükretmiştir. İlim ehli bir mutasavvıf olan Seyyid Ali Fındıkî ilmi ile âmil olmaya çalışmıştır.

3.4. Ahlakî Yönü

3.4.1. Sosyal Hayatı

Efendimizin tavsiye buyurduğu gibi o büyüklerine karşı saygıda kusur etmez küçüklere karşıda sürekli şefkat ve merhametle muamelede bulunurdu. Kavgadan uzak durur, hiç kimseyle çekişmez, kendisine yapılan zulüm ve haksızlıklara karşı son derecede sabır gösterirdi. Şöyle dediği rivayet edilir: “Ben hatırlamıyorum ki; birisiyle aramız açılında suçlu ben olayım.” (M. S. Erzen, 2007: 30). İctimâî hayatta düzenin bozulmasını istemez, kabile, aşiret ve ırk taasubunu sevmezdi. Çocukları çok severdi ve her zaman onlara vermek için yanında bir şeyler taşırdı. Çocuklarla şakalaşırdu. Kendi aile efradına karşı çok dikkatli davranırdı. Akralarına karşı hürmette kusur etmez, onların hak ve hukuklarına riayet ederdi. Eğer bir sebepten dolayı onlara karşı kırılmış olsa dahi onları üzmemek için onlara hissettirmezdi. İnsanların ayıp ve kusurlarını onların yüzüne vurmazdı (M. S. Erzen, 2013: (3), 11).

Fındıkî hayvanlara karşı da şefkatli davranırdı. İnsanların hayvanlar üzerinde hakkı olduğu gibi hayvanlarında insanlar üzerinde hakkı olduğunu düşünürdü. Evinde beslediği hayvanların suyu ve yemleriyle kendisi bizatihi ilgilenirdi. Herhangi bir hayvanla sefere çıksa dinlenme yerinde evvela o hayvanın suyunu ve yemini temin ettirirdi. Doğaya karşı çevreye karşı çok duyarlıydı (M. S. Erzen, 2013: (3), 11-12).

3.4.2. Kişisel Hayatı

Seyyid Ali Fındıkî çok mütevazı, müstağnî yaşamaya çalışan, kimseden maddî bir beklentiye girmeyen el emeğiyle geçinen ve herkesi de çalışmaya teşvik eden bir şahsiyetti. Hiç kimsenin ne malında ne de mülkünde gözü olmazdı. Adeta dinin yasakladığı kıskançlık duygusu kendisinde bulunmazdı. Yeme, içme ve giyim hususlarında aşırıya gitmeyen sade bir yaşama sahipti. İsrâf etmeyi sevmezdi, çoğu zaman yamalı ama aynı zamanda temiz olan elbiseler giyerdi. Temizlik hususunda çok dikkatli davranırdı (Karasakal, 2012: 309).

4. SEYYİD ALİ FİNDİKÎ'NİN TARİKATI

Seyyid Ali Fındıkî'nin intisap ettiği tarikatı daha iyi tanıyabilmek ve tarih içerisindeki konumunu daha iyi kavrayabilmek için, tasavvuf ilmîne dair kısaca bazı bilgilere değinmenin yararlı olacağı düşüncesiyle burada tasavvufun doğuşundan, Seyyid Ali Fındıkî'nin mensubu olduğu Nakşbendiyye tarikatının da zuhûr ettiği tarikat dönemine kadar olan tasavvuf evrelerine kısaca değinmeye çalışacağız.

“Tasvuf, İslam'ın ruh hayatı ve İslam Peygamber'inin şahsında temsil ettiği manevî otoritenin, müesseseleşmiş ve günümüze kadar yaygınlaşarak gelmiş şeklidir”. Bu tanımda geçen manevî otoriteden kasıt Hz. Peygamber'in “Güzel Ahlak” şeklinde ifade edilen örnek şahsiyetidir. Çünkü Hz. Muhammed (s.a.v) siyasi, ilmî ve manevî otoriterlerin bütünüdür şahsında toplamış bulunuyordu (Yılmaz, 2011: 17).

İnsanın iç dünyasında mevcut olan dünya muhabbetini atıp, ibadet ve kulluk bilincini uyandırmayı sağlayan Efendimizin yaşadığı hayatı örnek alarak, Hakk'ın da halkın da muhabbetine liyakat kazanmaya vesile olacak şekilde yaşandığı ilk zamanlarda “zühd”, daha sonraları “tasavvuf” adıyla anılır olmuştur (Yılmaz, 2011: 17).

Hadis kaynaklarında “Cibril Hadisi” adıyla meşhur olan hadiste geçen İslam, iman ve ihsan konularının her birisini teker teker ele alıp inceleyen bir ilim ortaya çıkmış, İslam kavramı fikhin; iman kavramı akaid ve kelamın; ihsan kavramı da tasavvufun konusu haline gelmiştir (Yılmaz, 2011: 17).

“Bütün İslamî ilimler gibi tasavvufun da kaynağı Kur'ân ve sünnettir”(Yılmaz, 2011: 20). Naklî ilimler arasında bulunan tasavvuf ilmî kendine özgü konusu, metodu ve gayesiyle diğer ilimlerden ayrılır (Yılmaz, 2011: 20). Tasavvufu hadis, fıkıh, tefsir, gibi diğer İslamî ilimlerden ayıran en önemli ve en belirgin özellik, pratik bir ilim oluşudur. Deneyim ve uygulamaya dayalı oluşunun tasavvuf ilmine kazandırdığı kendisine has farklı bir özellik ise uygulamalar sonucu tasavvufta farklı bir bilgi kaynağının ortaya çıkmasıdır. Tasavvufta aklın yanında kabul edilen kendisine has bilgi kaynağı kalbtir. Bu bilgi kaynağı her insanda mevcuttur (Küçük, 2012a: 35).

İnsandaki kalb potansiyelinin kaynağının metodu ise keşf ve müşahededir. Keşf temizlenen kalbin kalb gözünün açılması, müşahede de basiret ile görülebilecek şeylere muttali olabilmektir. Aklın yanında keşf ve müşahede yöntemini kabul etmesi, tasavvuftaki pratikten kaynaklanan ve tasavvufu diğer İslamî ilimlere göre özgün kılan en açık bir özelliktir (Küçük, 2012a: 35).

Tasavvufun pratik yönünün olması bu pratiği uygulayacak alanları ve beraberinde de kurumsallaşmayı getirmiştir. Yani uygulamalardan tasavvuf ekolleri olan tarikat yolları ve onların kurumları durumundaki tekkeler meydana gelmiştir (Küçük, 2012a: 40). Tasavvufta tarikat denilen ve Allah'a götüren bu yollar çoktur ve mürid denilen kişilerin liderliğinde sûfiler yol alır. Bu metotların kendine has bazı kaideleri vardır (Yılmaz, 2011: 22).

Pratik yönlü bir ilim olan ve on dört asrı aşan tarihi geleneği mevcut olan İslam tasavvufunda uygulamaya dair birçok yöntem geliştirilmiştir. Nefsi tezkiye ve tasfiye yöntemleri şeklinde söylenebilecek bu uygulamalar, sosyal ve kültürel açıdan farklılıklar arz ettiğinden, oluşan tarikatlarda farklılıklar görülmektedir. Söz gelimi tarikatlardan bazıları ihlas ve melamete, bazıları riyâzete, bazıları zikre, kimisi aşka, kimisi de nafil ibadatlara daha fazla ehemmiyet vererek farklı metotlar ortaya koymuşlardır. Buna bağlı olarak zikir yöntemleri, halvet ve riyâzat metotları, evrâd ve âdâpları birbirinden farklılaşmıştır. Ortaya çıkan bu farklılıklar ise dinî duyguların tarikatlar vasıtasıyla değişik kesimlere ulaşmasında ve tecrübe edilmesinde etkili olmuştur (Küçük, 2012a: 40).

Allah'a ulaşmak için sûfiler tarafından takip edilen tarikatları genel olarak mutasavvıflar üçe ayırmışlar:

1. Hayırlı insanların gittiği yol (Ahyar tarîkı): Bu yol zühd, vera, takvâ ve ibadet yoludur. Bu yolun temelini çok ibadet etmek teşkil eder. Bu sebeble bu yola "Zâhid ve âbidler yolu" denilmiştir. Bu yolda Allah'a ulaşmak için çok zamana ihtiyaç vardır. Bu yüzden bu yolda hedefe ulaşanların sayısı azdır. Eski sûfilerin çoğu bu yolu tutmuştur.

2. İyi insanların yolu (Ebrâr tarîkı): Bu yol, mücâhede, riyâzet ve tasfiye yoludur. İster hakk isterse halk ile olan ilişkilerde ihlas, samimiyet ve doğruluktan ayrılmamak bu yolun temelini teşkil eder. Mücâhede ile kötü alışkanlıklardan vazgeçmek, onların yerlerine güzel huyları yerleştirmek kalbi temiz, ruhu saf, hale getirmek şeklinde olan bu yol ile Allah'a ulaşanların sayısı hayırlı insanların gittiği yola göre daha çoktur.

3. Aşıklar yolu (Şuttâr, tarîkı): Bu yol ise aşk, muhabbet ve vecd yoludur. Bu yolun esası seyr ve sülûktür (Uludağ, 2012: 21; Yılmaz, 2011: 230).

Tasavvuf ve sûfi kelimeleri Kur'ân ve Peygamber Efendimizin hadislerinde zikredilmemiş ve bu kavramlar sahabe ve tâbiîn devrinde de kullanılmamıştır. İslam coğrafyası genişleyip buna paralel olarak ekonomik bakımdan halkın refah seviyesi yükselince, bu zenginlik içerisinde yönünü ibadet ve zühdi hayata çevirenlere halk bir takım adlar vermeye başladı. Bu adlar içerisinde en fazla yayılan "sûfi" kavramı olmuştur (Yılmaz, 2011: 23).

Mutasavvıflar, sûfi ve tasavvuf kelimelerinin hangi kökten geldiği hususunda ihtilaf içerisindedirler. Tasavvuf kavramına kök olarak öne sürülen kelimeler arasında en fazla teveccüh gören kelime yün anlamına gelen Arapça sūf'tur (Muslu ve Küçük, 2010: hafta I, 5).

Tasavvufun gayesini kısaca ifade edecek olursak "İnsân-ı kâmil yetiştirmek ve Müslümanları insân-ı kâmil mertebesine ulaştırmaktır." şeklinde özetleyebiliriz. İnsân-ı kâmil ise nefsi ile mücadele ederek onu kötü alışkanlıklardan temizleyip, güzelleştiren ve "ihsan" mertebesine ulaştıran kimsedir (Gürer, 2012: 20-21). Yani insân-ı kâmil bütün kayıtlardan soyutlanıp özüyle bir bütün olan insandır. Şeriat, tarikat ve hakikat alanında eksiksizdir. Beşerî kaprislerden kendini temizlemiştir. İnsân-ı kâmilin birden çok özelliği vardır. O şeyhtir, liderdir, hidayete vesile olandır, mehdidir, imamdır, halifedir. İnsân-ı kâmil dünyayı yoluna sokmak için her zaman gayret içindedir. Hak olanı yayar, kötülüğün kalkması için mücadele verir (Güven, 1992:145). Başka bir açıdan değerlendirecek o, Hz. Peygamber'in yolundan giderek dünya ve ahiret saadetini kendisine amaç edinmiş ve bu amaç doğrultusunda gayret sarf etmiş iyi bir Müslüman'dır (Gürer, 2012: 21).

Bu temel gayede mutasavvıflar görüş birliği halinde olmakla beraber, bunun gerçekleşmesi hususunda ön gördükleri vesile ve metotları değişiktir. Bazı mutasavvıflar insanı kendi kemâl mertebesine ulaştırmanın metodu olarak ibadet ve zikri, bir kısmı riyâzeti, başka bir kısmı aşk ve vecdi esas olarak görmüştür (Muslu ve Küçük, 2010: hafta II, 12).

Bir toplumda tasavvufun gayesi ne kadar karşılık bulursa o toplumun kalitesi o kadar artar. Bir milletin içinde yaşayan olgun insan sayısı o toplumun değerini belirler. Çünkü toplum içerisinde ortaya çıkan kavga, dövüş gibi sorunları çözmeleri için evvela halk sorunları onlara götürür ve onlar da sulhu tesis etmeye çalışırlar. Toplumsal sorunlara çözüm üreten bu kalitedeki insan sayısının çoğalmasını istemek, toplumun zararına değil bilakis yararınadır. Bir toplumda olgun insanların bulunması o topluma çok yönlü katkı sağlayacaktır. Bir toplum ve içindeki insanlar kemâlden ne kadar

uzaksa nefis ve şeytan tarafından fesada düşürülmeye o kadar açıktır (Kılıç, 2012: 291-292).

Tasavvufun genel anlamda konusuna gelince Allah, varlık ve insandır(Yılmaz, 2011: 57). Allah Teâlâ varlığı zorunlu olan ve aynı zamanda ebedî olan, zâtının haricinde bütün varlıkları sonradan yaratan, bütün noksan sıfatlardan pak olan, kemâl sıfatıyla muttasıf olan mutlak varlıktır. İnsan beden ile ruhun birleşmesinden meydana gelen ve kendisini yoktan var eden halıkına kulluk etmekle yükümlü olan bir varlıktır (Güven, 1992: 140). İnsanın geldiği yer ile gideceği yer aynıdır. Bu dünyada daireyi tamamladıktan sonra geldiği yere yani Allah'a dönecektir (Güven, 1992: 144). İnsanoğlunun beş duyu organından birisi ile algıladığı her nesneye “varlık” deriz. Bizim varlık olarak ifade ettiğimiz şeyler genellikle gözümüzle gördüğümüz elimizle tuttuğumuz madde veya madde niteliğinde olan eşyalardır. Duyu organlarımız ile algılayamadığımız rûhânî varlıklarda mevcuttur. İnsanoğlu bu varlıkların farkında olmasa da Kur’ân bize melek, cin, şeytan gibi varlıkların olduğunu açıkça beyan ediyor (Fâtır, 35/1; Râhman, 55/15; Sâd, 38/76). Allah’ın yarattığı bütün varlıkların var oluşunun bir sebebi vardır. O sebep hiç kuşkusuz Allah’a kulluktur (Zâriyat, 51/56).

Tasavvuf düşüncesi temelde iki unsura dayanmaktadır. Onlarda Allah sevgisi (muhabbetullah) ve Allah korkusu (mehâfetullah)’tır. Allah’ı sevmeye dayalı olan bir çekinme olduğu için bu iki temel unsur birbirini tamamlamaktadır. İslam’a göre kul ile Allah sevgisi karşılıklıdır. Kullar Allah’ı sevdiği gibi Allah Teâlâ’da onları sever. Kur’ân da geçen ve Allah’ın hoşnutluğunu kazanmanın vesilesi olan tevbe, temizlik sabır, takvâ, ihsan adalet tevekkül gibi özellikler kişi tarafından bir rehber önderliğinde yapıldığı zaman, bunun neticesinde Hâlik ile mahlûk arasında manevî bir ilişki ortaya çıkar (Öngören,2011:XXXX, 120).

Diyebiliriz ki, tasavvuf konusuyla, gayesiyle, düşüncesiyle yaratan ile yaratılanlar arasında sevgiye dayalı kuvvetli bir bağ oluşturur. Kurulan bu bağın neticesinde de kişi yaratanın sevgisini kazanıp, imtihan için gönderildiği bu fani dünyadan kazançlı bir şekilde ebedî âleme irtihal edebilir.

Tasavvuf, geçirdiği merhaleler münasebetiyle Zühd dönemi, tasavvuf dönemi, tarikat dönemi diye üçe ayrılır (Yılmaz, 2011: 81).

Zühd Dönemi: Bu devre Asr-ı saadetle başlayıp tâbiîn ve tebe-i tâbiîn devrini ve ilk iki asrı içinde barındıran, tasavvuf kavramının ortaya çıktığı zamana kadar olan dönemdir.

Tasavvuf Dönemi: Hicrî III-IX asırları kapsayan asırlara “tasavvuf” dönemi denir. Tasavvufu bir ağaca benzetirsek, zühd dönemini tasavvufun kökü, tasavvuf dönemi onun gövdesi ve tarikatlarda onun dalları olur. Zühd döneminde tasavvufun hâli, tasavvuf döneminde tasavvuf terimleri ve felsefesi, tarikatlar döneminde ise sistemi meydana gelmiştir. İlk zamanlarda bir arada bulunan İslamî ilimlerden tasavvuf hicrî III. asırda müstakil bir ilim dalı haline gelmiştir. Tasavvufun temeline kaynaklık eden eserler bu dönemde yazmaya başlanılmıştır. İslam tasavvufunun müstakil bir ilim haline geldiği bu dönemde, mutasavvıflar içtimaî yapı içerisinde yaşam biçimi ve düşünceleri ile artık bir sosyal grup haline gelmişlerdir. Bir kısım sûfilerin ortaya koyduğu tasavvufî hayat şekli belli bir zamandan sonra isimleri ile anılan ekol ve tarikatların oluşmasına sebep olmuştur (Baz, 2012: 140-141-143-144).

Tarikat Dönemi: Tasavvuf müesseselerinin en kuvvetlileri olan tarikatların meydana çıktığı ve içtimai hayatın bir parçası haline geldiği hicrî VI. asırdan günümüze kadar devam eden dönemdir. Bu dönemde tasavvufî düşüncenin ibn Arabî gibi büyük temsilcileri yetişmiş, ara sıra medrese-tekke arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır.

Ayrıca şiir ve edebiyat alanlarında en kıymetli tasavvufî ürünler verilmiştir (Yılmaz, 2012: 240-264).

H. VI. asırdan önceki dönemde tasavvufî kavramlar sade bir anlatımla kullanılırken bu asırdan sonra ilâhî aşkı, nûr, marifet ve vahdet-i vücûd gibi tasavvuf anlayışını ortaya koyan yeni kavramlar oluşturulmuş, eski terimlere de yeni manalar yüklenmeye başlanmıştır (Öngören, 2012: 217).

Bu dönemden günümüze kadar pek çok tarikat oluşmuştur. Kurulan başlıca büyük tarikatlar şunlardır:

1. Kadiriyye
2. Yeseviyye
3. Rifâiyye
4. Sühreverdiyye
5. Çiştîyye
6. Şâziliyye
7. Bektâşîyye
8. Mevlevîyye
9. Bedevîyye
10. Desûkkiyye
11. Nakşbendiyye
12. Halvettîyye
13. Bayramîyye.

Seyyid Ali Fındıkî'nin tarikatı Nakşbendiyye'nin Hâlidîyye koludur. Bu sebeple Nakşbendiyye'nin doğuşu gelişmesi ve Şeyh Ali Fındıkî'ye kadar gelen tarihi hakkında kısa bilgi vermek faydalı olacaktır.

4.1. Nakşbendiyye Tarikatı Ve Hâlidîyye Kolu Ve Önemli Temsilcileri

4.1.1. Nakşbendiyye Tarikatı

Nakşbendiyye tarikatının müessisi Bahâeddîn Nakşbend'dir (ö. 791/1389). Araştırmacılar Hz. Ebûbekir ile başlattıkları tarikat silsilesinin Bâyezîd-i Bistâmî'nin devrine kadar olan dönemine Bâyezîd-i Bistâmî'nin Tayfûr lakabından dolayı Tayfûriyye; Yusuf el-Hemedanî'den Hâce Bahâeddîn Nakşbend zamanına kadar olan devreye Hâcegân tarikatı ve ondan sonraki dönemden itibaren "Nakşbendiyye" ismini aldığı söylerler. Yaygın olan görüşe göre Hâcegân tarikatının gerçek kurucusu Yusuf el-Hemedanî'nin halife olarak tayin ettiği dört kişiden birisi olan ve "ser-silile-i Hâcegân" lakabıyla anılan Abdülhâlîk-ı Guçduvânîdir (ö. 615/1218). Önceleri Hâcegân olarak anılan bu tasavvufî oluşum daha sonra "Nakşbendiyye" ismiyle güçlü bir tarikat haline gelmiştir (Algar, 2013: 117; Yılmaz, 2011: 257).

Bahâeddîn Nakşbend'e (ö. 791/1389) nispet edilen bu tarikat İslam coğrafyasında en fazla yayılan ve etkili olan tarikatlardan birisidir. Bazı istinalar hariç İslâm coğrafyasının hemen hemen her yerine yayılan Nakşbendiyye tarikatı özellikle Ubeydullah Ahrar'ın (ö. 895/1490) gayretleri neticesinde IX/XV. yy. Orta Asya'nın en yaygın tarikatı haline gelmiştir. Nakşbendiyye Ubeydullah Ahrar'ın halifelerinden Kütahyalı Abdullah İlâhî'nin (ö. 897/1491) gayretleriyle IX/XV. yy. ikinci kısmından itibaren Anadolu ve Rumeli'de yayıldı ve bunun sonucunda Anadolu, Orta Asya'dan sonra tarikatın ikinci büyük merkezi durumuna geldi. İmâm-ı Rabbânî ile beraber

XI/XVII. yy. Hindistan'da yayılmaya başlayan müceddidiyye kolu vasıtasıyla Hint alt kıtası, Orta Asya ve Anadolu'dan sonra Nakşbendiyye'nin üçüncü büyük merkezi haline geldi. XIII/XIX. yy. ilk kısmında Hâlid-i Bağdâdî ile oluşan Hâliidiyye kolu neredeyse bütün Arap topraklarında, Türkiye'de ve Kürtler'in yoğun olduğu yerlerde müceddidiliğin yerine geçti (Öngören, 2012: 264-265).

4.1.1.1. Muhammed Bahâeddîn Nakşbend Buhârî

Hâce Bahâeddîn Nakşbend, Abdülhalik Gucevânî'nin hafi zikir temeline dayalı olarak kurduğu Hâcegân tarikatının unutulmaya yüz tutan ilkelerini tekrar hayata geçirdiği için yeni bir tarikatın kurucusu olarak kabul edilmiş ve hakkında menakıpnameler kaleme alınmıştır (Tosun, 2012: 95).

Hâce Bahâeddîn Nakşbend'in ismi Bahâeddîn Muhammed b. Muhammed Buhârî'dir. İlk dönemde kaleme alınan muteber kaynaklarda soy silsilesi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamasına rağmen sonradan yazılan bazı kaynaklar onun Hz. Peygamber'in soyundan geldiğini iddia etmişlerdir. Hâce Bahâeddîn'in anne tarafından nesebinin Hz. Ebûbekir'e dayandığını söyleyenlerde olmuştur. Hâce Bahâeddîn Buharalı olduğu için "Buhârî" nisbesiyle, çocukluğunda babasıyla beraber nakışçılık yaptığı içinde "Nakşbend" lakabı ile meşhur olmuştur (Tosun, 2012: 98).

Hâce Bahâeddîn, Buhara'nın yaklaşık olarak 6 km kuzeyinde bulunan eski adıyla Kasr-ı Hinduvân, yeni adıyla Kasr-ı Ârifân adlı köyde 718/1318 senesinin Muharrem ayında dünyaya gelmiştir (Tosun, 2012: 99).73 yaşında iken 791/1389 senesinin Rabîul-evvel ayında vefat etmiştir (Tosun, 2012: 109).

4.1.1.2. Tarikatın Ana İlkeleri

Her tarikatın esasını teşkil eden bir takım prensiplerin mevcut olduğu muhakkaktır. Başlangıcı Hz. Ebûbekir ve Hz. Ali vasıtasıyla Hz. Peygamber'e dayandırılan, tasvufun tarikat döneminde kurulan ve büyük tarikatlardan birisi olan "Nakşbendiyye'nin" temelini oluşturan kendisine has bazı prensipleri mevcuttur. Tarikatın manevî istikametini belirleyen ve toplamda onbir tane olan bu prensiplerin sekiz tanesinin Yusuf el-Hemedani'nin halifelerinden olan ve "ser-silile-i Hâcegân" lakabıyla anılan Abdulhâlık-ı Gucevânî tarafından ortaya konulduğu, geri kalan üç temel prensibinde yaygın olan kanaate göre Hâce Bahâeddîn tarafından oluşturulduğu söylenmektedir.

Gucevânî tarafından konulan ve Kelimât-ı Kudsiyye diye anılan ilkeleri şu şekilde alt alta sıralıyabiliriz:

- 1- Hûş der-dem: Dervişin aldığı her nefeste gafletten kaçınması, Hakk'ı unutmaması.
- 2- Nazar ber-kadem: Yürürken gaflete sebep olacak herhangi bir şeyi görmemesi için gözünü ayağına dikmesi.
- 3- Sefer der-vatan: Gereksiz seyahatlerden vazgeçip kendini beşerî sıfatlardan ilâhî sıfatlara ulaştıracak olan içaleme yönelmesi.
- 4- Halvet der-encümen: Sûrette ve zâhirde halk içinde bulurken mânen ve bâtınen Hak ile beraber olması.
- 5- Yâdkerd: Diliyle veya gönlüyle Hakk'ı zikretmesi.

- 6- Bâzgeşt: Zikir yaparken kelime-i tevhidin ardından, “ilâhî ente maksûdî ve rızâke matlûbî” (Allah’ım maksadım sensin, gayem senin rızânı kazanmaktır) cümlesini tekrarlaması.
- 7- Nigâhdaşt: Kelime-i tevhidi söylerken aklından bütün yersiz düşünceleri atması.
- 8- Yâddaşt: Her zaman Hakk’tan âgah olması (Algar, 2013: 117-118).

Hâce Bahâeddîn tarafından ortaya konulduğu söylenen üç ilke ise şunlardır:

- 1- Vukuf-i zamânî: Her dem ve her halin muhasebesini tefekkür etmek. Huzurda geçirdiği zamanına ve haline şükretmek, gafletle geçirdiği vaktinden dolayı tevbe etmek.
- 2- Vukuf-i adedî: Zikir esnasında sayıya uymak, akli farklı düşüncelerden dolayı dağınıklıktan koruyup dikkati bir noktada toplamak.
- 3- Vukuf-î kalbî: İki çeşit olur. a) Zikreden kişinin her an Allah’ı bilmesi, kalbinde Allah’tan başka hiçbir şeye yer vermemesi. b) Zikreden zakirin zikir esnasında kalbine yönelmesi kalbinin zikirden gafil olmamasını sağlaması (Algar, 2013:118).

Tarikatın zikir usûlüne değinecek olursak bazı kollarında farklı uygulamalar mevcut olmakla beraber Nakşbendiyye’de zikir genel olarak hafî icra edilir. İki çeşit zikir benimsenmiştir. Bunlar “İsm-i zât zikri” ve “nefy ü isbat zikri” dir. İsm-i zât zikrinde müridin belirlediği sayı kadar “Allah” lafzı celili tekrar edilir. Mürid bu zikir esnasında kalb, ruh, sır, hafî, ahfâ (letâif-i hamse) üzerine odaklanır. Bu beş latifenin zikre katılması sağlanınca iki kaş arsında olduğu kabul edilen nefsin, bunun ardından bütün beden zikretmesi sağlanır. Bundan sonra nefy ü isbât denilen “Lâ ilâhe illallah” zikrine devam edilir. Nakşbendiyye’de toplu olarak bin ya da binbir adet ihlas süresi okuma şeklinde bir zikir vardır. Tarikatta bu zikre “hatm-i hâcegân” denilmektedir (Öngören, 2012: 265-266).

Nakşbendiyye tarikatı, tarihi seyri içerisinde çok sayıda derviş yetiştirmiş, bunlardan bazıları şeyh olmuş veya şeyhleri tarafından halife olarak uygun görüldükleri yerlere irşâd ve tebliğ vazifesini ifa etmeleri için vazifelenirilmişlerdir. Bu zâtlardan bazıları ortaya koydukları gayretve yaptıkları irşâd faaliyetlerinden dolayı şöhret olmuş, namları dilden dile dolaşarak geniş bir coğrafyada tarikatı yaymışlardır. Bu zâtlar tarikatlarının prensipleri doğrultusundaki yaşantılarıyla kendilerinden sonraki asırlarda gelen sûfilere ve sûfî olmaya namzetidervişlere tesir etmişlerdir.

Nakşbendiyye tarikatı silsilesi içerisinde meşhur olan bazı büyük şahsiyetler şunlardır:

Yûsuf Hemedânî (ö. 535/1140), Abdullah Berekî, Abdülhâlık Gucduvânî (ö. 575/1179 veya 617/1220), Fağnevî (ö. 715/1315-16), Bâbâ Semmâsî (ö.755/1354), Emir Külâl (ö. 772/1370), Bahâeddîn Nakşbend, Alâeddîn Muhammed Attâr (ö.802/1400), Muhammed Parsa (ö. 822/1420), Ya’kûb-ı Çerhî(ö. 851/1447), Ubeydullah Ahrâr (ö. 895/1490), Abdullah-ı İlâhî (ö. 896/1491), Ahmed Buhârî (ö. 922/1516), Sa’deddîn Kaşgarî (ö. 860/1456), Bedahşî Şeyh Muhammed (ö. 923/1547), Baba Haydar (ö.957/1550), Bâkî Billâh (ö. 1012/1603), İmâm-ı Rabbânî (ö.1034/1624), Benûrî (ö. 1053/1643), Bedâûnî Nur Muhammed (ö. 1135/1723), Mazhar Cân-ı Cânân (ö. 1195/1781), Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî (ö. 1242/1827), Muhammed Emin el- Kürdî (ö. 1332/1914), Ahmed Ziyâüddin Gümüshânevî’dir (ö. 1311/1893)(Algar, 2013: 487-578; Memiş, 2000:170).

4.1.1.3. İmâm-ı Rabbânî

İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî 971/1563 yılında Hindistan'ın Sirhind kasabasında dünyaya geldi. Soyu halife Hz. Ömer'e dayanmaktadır. Anlatılan bir menkıbeye göre İmâm-ı Rabbânî dünyaya gelmeden önce babası Şeyh Abdülehad (ö. 1007/1598) bir gece bir rüya görür. Rüyasında dünyanın her tarafının karanlıklar içerisinde olduğunu, maymunların, çakalların ve domuzların insanları parçaladığını, bu esnada göğsünden bir nûr fişkırdığını, o nûrun içinden bir tahtın ortaya çıktığını, bu tahtın üzerine büyük bir zâtın oturduğunu, onun karşısında ise zalimlerin ve dinsizlerin perişan olduğunu görüyor. İmâm-ı Rabbânî'nin babası gördüğü rüyasını o zamanın büyük mutasavvıflarından olan Şeyh Kemâl'e (ö. 981/1573) tevil etmesi için anlatır. Şeyh Kemâl şu şekilde rüyayı yorumlar: "Yakında senin bir çocuğun doğacak, o bütün bid'at ve hurâfeleri ortadan kaldıracaktır."

İmâm-ı Rabbânî ilk önce babasına intisap ederek Çiştîyye ve Kâdiriyye tarikatlarına girdi. Kendisini tasavvufî ve ilmî eğitime adayan İmâm-ı Rabbânî babasının vefatına kadar onun sohbetlerine devam etti. Babası vefat ettikten sonra hacca gitmek için yola koyuldu. Delhî'ye gelen İmâm-ı Rabbânî bir dostunun tavsiyesi üzerine Delhî'de bulunan Nakşbendî şeyhi Muhammed Bâkî Billah'ı ziyaret etti. Bâkî Billah İmâm-ı Rabbânî'yi görünce onda bulunan yüksek kabiliyeti sezdi ve kendisine intisap edip bir miktar tekkesinde kalmasını teklif etti. İmâm-ı Rabbânî bu öneriyi kabul edip Nakşbendiyye tarikatının bir müntesibi oldu. İmâm-ı Rabbânî Bâkî Billah'ın yanında yaklaşık iki buçuk ay kaldı hac mevsimi geçtiği için memleketine geri döndü. Bir müddet sonra tekrar Bâkî Billah'ı ziyaret için Delhî'ye geldi. Bu gelişinde Bâkî Billah ona tarikat icâzeti verdi. Bundan sonra İmâm-ı Rabbânî halkı Nakşbendiyye'nin usûl ve kaideleriyle irşâd etmeye başladı.

Bâkî Billah'ın vefatından sonra tarikat iki kola ayrıldığı, Ahmed Sirhindi tarafından devam eden Nakşbend koluna "Müceddidiye" veya "Ahmediyye" adı verilirken, Delhî'de Bâkî Billah'ın oğullarıyla devam eden kola "Bâkiyye" ismi ile anıldığı söylenir.

İmâm-ı Rabbânî, Şeyhi Bâkî Billah'ın vefatından sonra Sirhind başta olmak üzere Hint yarımadasında eline geçen tüm imkânları kullanarak irşâd faaliyetlerini sürdürmüştür.

O devirde devletin başında bulunan Ekber Şah (ö.1014/1605) yakınında bulunan insanların teşvikiyle, İslam ile Hindûizm'i birleştirerek "Din-i İlahî" adında yeni bir din icat etmişti. Bunu duyan İmâm-ı Rabbânî başkent olan Agra'ya gidip sultanın bazı yakınlarıyla Ekber Şah'ı uyarmaları için görüşmüştür. Gelişen bazı olaylardan sonra Ekber Şah insanların bu dine girme zorunluluğunu kaldırdığını söylemiştir. H. 1014/1605 senesinde Ekber Şah öldükten sonra yerine oğlu Cihângîr tahta geçmiştir. Tahta geçen Cihângîr'in babası Ekber Şah'a göre İslam dinine daha fazla saygılı olması, İmâm-ı Rabbânî'ye irşâd faaliyetlerini genişletme imkânı vermiştir. İmâm-ı Rabbânî'nin günlere nüfuzu, zamanın devlet yetkililerini endişeye sevk etmiş, kıskançlık ve hasetle kendilerine rakip görerek ona bir takım sakıntılar yaşatmışlardır.

Bâbü'r hükümdarı Cihangir, İmâm-ı Rabbânî'yi 1028/1618 yılında başkent Agra'ya çağırmış, sorguya çekmiş ve ardından onu hapse mahkûm etmiştir. Cihangir bu tarihi olayda kendisini halk nazarında haklı göstermek için İmâm-ı Rabbânî'nin 16 sene öncesinden Bâkî Billah'a göndermiş olduğu mektupta geçen "Hz. Ebûbekir'in makamını gördüm." ifadesini "Hz. Ebûbekir'in makamına ulaştım." şeklinde çarpıtarak farklı bir algı oluşturup delil olarak göstermiştir. Bazı kaynaklarda ise hapse atmasının

asıl sebebi olarak şu görüş ileri sürülür: Gün geçtikçe İmâm-ı Rabbânî'nin müridleri çoğalmış, nüfuzu artmıştır. İmâm-ı Rabbânî şii'leri eleştirdiği için ondan nefret eden ve Cihangir'in etrafında bulunan, şii kökenli bir zümre vardı. Bunlar budurumu padişaha saltanatına zarar verir şeklinde rapor etmişler. Bu söylemler karşısında ciddi şekilde etkilenen ve iktidarını kaybetme endişesine kapılan Cihangir asıl niyetini perdeleyen zümrelerin etkisiyle yukarıda belirttiğimiz bahaneyi ileri sürerek İmâm-ı Rabbânî'yi Govâliyar kalesine hapsedirmiştir.

Cihangir İmâm-ı Rabbânî'yi 1029/1619 senesinde evine dönmek ve ordugâhta kalmak arasında serbest bırakmıştır. Bazı kaynaklara göre kışlada kalmak şartıyla zindandan serbest bırakılan Ahmed Sirhindî Cihangir'in askerleriyle birlikte iki-üç sene boyunca bazı şehirleri dolaşmıştır. H. 1033 (1623) yılında tam serbest kalan Ahmed Sirhindî 1034 (1624) yılında kendisini ziyarete gelen oğulları ile birlikte memleketi olan Sirhind'de dümüşür.

İmâm-ı Rabbânî hayatının son demlerini münzevî bir şekilde geçirdi. Cuma namazı vakti hariç evinden dışarıya çıkmıyordu. Vefat etmeden birkaç ay evvel nefes darlığı çekmeye başladı. 1034 (1624) senesinde vefat etti. Defnedildiği yer ise dünyaya geldiği Hindistan'ın Sirhind kasabasıdır.

İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî bu dünyadan göçüp gittiğinde arkasından yetişkin birkaç evlat, birçok halife, çok sayıda mektup ve birkaç risâle miras bırakmıştır. Bıraktığı en önemli şey ise, sonraki nesillere misal olacak çileli ve ilkeli bir yaşam tarzı olmuştur (Tosun, 2007: 44).

4.1.1.4. Nakşbendiye Tarikatının Hâliidiye Kolu

Nakşbendiye tarikatı, birçok tarikat gibi zamanla değişik kollara ayrılmıştır. Bazen tarikatın içerisinden sonradan gelen bir mürşid tarikatın daha aktif bir hale gelmesine, çok geniş coğrafyalara yayılmasına vesile olmuştur. Nakşbend silsilesinin son dönem etkin mürşidlerinden birisi olan Mevlânâ Hâlid Bağdadî' de böyle bir şeydir. Ondan sonra Nakşbendîlik daha geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Nakşbendîlik onun ile tekrar canlılık kazanmış adeta tarih tekerrür etmiştir. Nasıl ki bir zamanlar Hâcegân olarak anılan tarikatın adı yerine "Nakşbendiye" ismi zikredilmiş ise, Hâlidîlik'te de bazı bölgelerde Nakşbendiye ismi yerine anılır, olmuştur.

XVIII ve XIX yy. da Nakşbendiye tarikatının bir kolu olarak ortaya çıkan Hâliidiye, hem disiplin hem de silsile yapısı itibarıyla Nakşbendiye'nin devamı olduğu için, daha önce özetle değindiğimiz ve geneli Gucduvanî tarafından konulan Kelimât-ı Kudsiye diye meşhur olan ilkelere bağlı kalarak irşâd faaliyetini sürdürmüştür (Memiş, 2000: 244/245). Hâlid-i Bağdâdî, önceleri ilim ile iştiğal ederken daha sonra tasavvufa merak salmış ve bu yola girmiş; girdiği bu yolada yeni bir anlayış katmayı başarmış bir şahsiyettir. Tarikatı şeriat ilimleri ilkeleri üzerine bina etmiştir. Tarikatta maksada ulaşmak isteyen kişi için şeriata esas olan hiçbir kaideyi değiştirmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Medresenin ilmî ile tekkenin ahlakını birleştirmiştir.

Hâliidiye tarikatının esaslarını şöyle sıralıyabiliriz.

- Şer'î kurallara bağlı kalmak
- Zikre ve fikre değer vermek
- Geceleri ibadet ile ihyâ etmek
- Takarrub bi'n nevafil

e) Muhâsebe - Mukarebe

Ayrıca dinî hükümlerden vacip olanları ve muamelatla ilgili konuları öğrenmek ve tefsir, hadis, akâid, fıkıh ve tasavvuf ilimleri ile iştiğal etmek bizzatihi Hâlid-i Bağdâdî tarafından emredilmiştir.

Bağdâdî'nin önem verdiği başka hususları şöyle sıralayabiliriz:

Faydası olmayan söz ve davranışları yapmaktan sakınmak, gereksiz bir şekilde çarşı pazarda gezmek, mü'minlere karşı sevgi beslemek, kötü zanda bulunmamak, Sünnete karşı hassas olmak, dinin menettiği şeylerden sakınmak, ahlakını güzelleştirmek, samimi ve dürüst olmak, sünnet olan selâmı yaymak, bütün ümmetin icmâ ettiği hususlara riayet etmek, Kur'ân ve sünnete uygun bir şekilde davranmak (Memiş, 2000: 244-245).

4.1.1.4.1. Hâlidîliğin Kurucusu Hâlid-i Bağdâdî'nin Hayatı

Adı Hâlid b. Hüseyin olan Hâlidîyye Tarikatının şeyhi Irak'ın Süleymaniye şehrine yakın olan Şehrezûr'a bağlı Karadağ'da doğdu. Doğum tarihiyle alakalı değişik rivayetler bulunmaktadır. Bunlardan en sahîh olanı 1192 (1778) senesidir. Daha çok "el-Bâğdâdî" ve "Ziyâuddin" lakablarıyla tanınır. İtikâden Eş'arî, ameli olarak Şafî mezhebinden olan el-Bâğdâdî, Hz. Osman'ın neslindedir. Mümeyyiz yaşlardayken "Karadağ" medreselerinde tahsiline Kur'ân-ı Kerîm eğitimi alarak başlamıştır. Daha sonraları Karadağ'dan Süleymaniye'ye gitmiş, orada değişik hocalardan eğitim almıştır (Memiş, 2000: 29/33).

Eğitimini tamamladıktan sonra Süleymaniye'ye geri dönmüş ve hocası Abdülkerim el-Berzencî'nin (1213/1798) vefat etmesiyle boş kalan medresenin müderrisliğinde yedi sene hocalık yapmıştır. 1205 (1805) senesine kadar medresede ders veren el-Bâğdâdî, hac farizesini ifa etmek ve kâmil bir mürşid aramak gayesiyle yola çıkar. Bir vesileyle karşılaştığı bir velî zâta onu irşâd etmesi için talepte bulunur. O da onu irşâd edecek mürşidin Hindistan taraflarında olduğunu söyler. Bunun üzerine el-Bâğdâdî Mekke ve Medine'den ümidini keser, haccını ifa ettikten sonra Şam'a döner. Daha sonra Süleymaniye'de bulunan müderrislik vazifesine bir müddet daha devam eder. Bu dönemde el-Bâğdâdî'nin tasavvufa ilgisi artar. Bu esnada Şeyh Abdullah ed-Dihlevî (ö. 1240/1824) halifesi Mirzâ Rahimullah Muhammed Derviş Azim-âbâdî'ye "Hâlid'e Selâmımızı ilet, bu tarafa gelsin." diyerek Şeyh Mirzâ'yı elçi olarak el-Bâğdâdî'nin bulunduğu Süleymaniye'ye gönderir. Bu teklifi duyan el-Bâğdâdî talebelerinin kendilerini bırakıp gitmemesi hususundaki ısrarlarına rağmen Hindistana gitmek için yola çıkar. Yaklaşık bir sene süren yolculuktan sonra 1255 (1839) yılında Cihânâbâd olarak bilinen Hindistan'ın merkezi konumunda bulunan Dihle şehrine varır, el-Bâğdâdî buraya geldikten sonra Şeyh Abdullah ed-Dihlevî'nin hizmetine başlayıp manevî terbiyesine girerek seyru sülûk yolculuğunu beş ay gibi kısa bir sürede tamamlayarak hocasından icâzet alır. Bu şekilde Nakşbendiyye tarikatının şeyhleri arasına katılan el-Bâğdâdî, hocasının işaretiyle memleketine irşâd vazifesini yapmak için vazifelendirilir. Bağdat'a gelip Abdülkâdir Geylânî zaviyesine yerleştiği, burada iken başta Bağdat valisi Said Paşa olmak üzere ekâbirden çok kişinin onu ziyaret ettiği rivayet edilir. El-Bâğdâdî'ye olan bu teveccüh kıskançlığa yol açar. Hatta orada bulunan Berzençli Şeyh Ma'ruf tarafından küfürle itham edilir. El-Bâğdâdî bu tür ithamlara aldırış etmeyip irşâd faaliyetlerini sürdürür. Bir ara Süleymaniye'ye gelen el-Bâğdâdî, Şeyh Hâfız, Ahmed Eğribozî (ö.1250/1863), Şeyh Fezullah Erzurumî'ye (ö. 1282/1865) hilâfet verir. Süleymaniye'de faaliyetlerini sürdüren el-Bâğdâdî'ye âlimler teveccüh göstermiş, Mekke, Medine, Kudüs, Halep Irak'ın bütünü Cizre ve Güneydoğu

Anadolu'nun hemen hemen hepsi, Hindistan, Afganistan, Dağıstan, Mısır, Maverâünnehir, Amman ve Mağrib'ten çok insan onun tarikatına intisap etmiştir. Tekrar Bağdat'a dönen el-Bâğdâdî Davut Paşa'nın valiliğine kadar burada kalır. Daha sonra buradan halife ve müridleriyle Şam'a gidip yerleşmiştir. 12 Zilka'de 1242/1826 Cuma günü Şama'da vefat ederek Kasiyyûn dağındaki zaviyesine defnedilmiştir (Memiş, 2000: 45/63).

Nakşendiyye tarikatının Hâlidiyye kolunu başta Anadolu olmak üzere çok geniş alanlara yayan ve Mevlânâ Hâlid-i Bâğdâdî'nin adını, ilmini ve tasavvufî anlayışını devam ettiren yaklaşık 90 kadar halifesinin ismi bilinmektedir. Bunlardan 15 tanesi Anadolu'da irşâd faaliyetlerini sürdürmüştür (Memiş, 2000: 127-131).

Anadolu topraklarında irşâd vazifesi ifa eden Hâlidiyye tarikatının halifelerinin isimleri ise şunlardır:

Abdullah Şemdinî (ö. 1228/1813), Ahmed Eğribozî (ö. 1250/1835), Hâlid el-Cezerî (ö. 1255/1839), Muhammed Kudsî Bozkırî (ö. 1269/1852), Tahâ el-Hakkarî (ö. 1269/1852), İsmâil Şirvanî (ö. 1270/1853), Ahmed b. Süleymanel-Ervâdî (ö. 1275/1858), Muhammed el-Hânî (ö. 1279/1862), Abdülfettah el-Akrî (ö. 1281/1864), Muhammed el-Firâkî (ö. 1282/1865), Osman Sirâcüddin et-Tavilî (ö. 1238/1822), Ahmed Siyâhî (ö. 1294/1874), Abdullah Mekkî el-Erzincanî (ö. ?), Muhammed Hâfiz er-Ruhâvî(ö. ?), Ali Sebtî' (ö. 1287/1870) dir (Memiş, 2000: 127-131).

Hâlid-i Bâğdâdî Hâlidiyye'nin kendisinden sonra devamlılığını tesis etmek için bazı tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin başında râbitanın kendisine yapılabileceğini bildirmesidir (Algar, 2013: 109).

Hâlid-i Bâğdâdî tasavvuf başta olmak üzere değişik alanlarda eserler kaleme almıştır. Yazmış olduğu bazı eserler şunlardır:

Câliyetü'l-ekdâr ve's-seyfü'l-beytâr, Risâletü'n fi't-tarîk, Risâle-i râbita, Mektûbât, Şerh-i hadîs-i cibrîl, Hâşiyetü alâ Cem'ul-fevâid min câmi'l-usûl ve mecmei'z-zevâid, el-Ikdü'l-cevherîfi'l-fark beyne kesbeyi'l-Mâturîdî ve'l-Eş'arî, Ta'likât alâ Hâşiyetü's-siyalkûtî, Dîvân, Hâşiyetü's-Siyalkûtî'dir (Memiş, 2000: 101/114).

5. SEYYİD ALİ FİNDİKÎ'NİN ESERLERİNDE TASAVVUF

Seyyid Ali Fındıkî, eserlerinde sistemli bir tasavvuf ve tarikat usulü anlatmaktan ziyade pek çok tasavvuf kavramını kullanmayı ve onlar üzerinde tasavvufî ahlakı öğretmeyi tercih etmiştir. Bu sebeple biz bu bölümde onun kullandığı kavramları ve bu kavramlara yüklediği tasavvufî anlamları ele alacağız.

Seyyid Ali Fındıkî, öncelikle İslamî ilimlerle ilgilenen müteşerri bir ilim adamıdır. Genellikle zâhirî ilimlerle meşgul olan müslüman ilim adamları tasavvufa karşı mesafelidirler. Fındıkî ise tasavvufa olumlu yaklaşmış, benimsemiş ve bütün İslamî ilimlere sirayet etmesi gereken manevî bir ruh olarak kabul etmiştir. Bunun yansıması eserlerinde görülmektedir.

5.1. Dünya

Dünya Arapça bir kelime olup sözlükte yakın, alçak ve sarkmış anlamlarına gelir. Güneş sistemi içerisinde üzerinde yaşadığımız gezegene ad olmuştur. Dünya tasavvuf ilminin ele aldığı konulardan birisidir (Cebecioğlu, 1997: 229).

Seyyid Ali Fındıkî de dünya konusu üzerinde durmuş ve “dünya ile sarhoş olunmaması gerektiğini” söylemiştir (Fındıkî, 1387: 2^ş). O, dünyayı tamamen önemsiz görmemiş; ahiret yolculuğunda konaklanılan bir han olarak değerlendirmiştir. Nitekim Hz. Peygamber de burada yaşamış ve ahirete göçmüştür (Fındıkî, 1387: 37ⁿ). Dünya ebedî değildir, gelen herkes geçicidir; kendisi de bir gün gidecektir (Fındıkî, 1387: 30^c). Giderken de hiçbir insan, yanında kefen bezinden başka birşey götüremeyecektir (Fındıkî, 1387: 2^h). Dünya malı yine dünyada kalmaktadır. Nice zenginler mallarını bırakıp gitmiştir (Fındıkî, 1387: 3^c).

Seyyid Ali Fındıkî'nin dünya konusuna yaklaşımından, onun hayatı ve dünyayı ahiret için değerlendirilmesi gereken bir fırsat olarak gördüğü anlaşılmaktadır (Fındıkî, 1387: 30^{h-i}). Ahiretin sermayesi dünyada kazanılacağından dolayı, mahiyetini bilerek dünya ile dengeli bir ilişki kurmak lazımdır. Birkaç günlük dünya hayatı için ebedî keyif ve lezzeti elinden kaçırıp kendine yazık eder (Fındıkî, 1387: 29^c). İnsan dünyayı tanımaz ve mahiyetini bilmez ise ahiretini tehlikeye atar. Çünkü ona göre dünya “arsız bir kadına benzer” (Fındıkî, 1387: 2^m). Arsız kadın, arzuladığı erkekleri yoldan çıkarmak için neler yaparsa, dünya da insanları amacından saptırmak için benzer bir durum arzeder. Arsız bir kadınla nikâh olmayacağı, eğer böyle bir kadınla evlenildiyse de hemen boşanılması gerektiği gibi; dünya ile de sevgiye dayalı daimi bir bağ olmaz. Fındıkî'nin dünyayı bazen “İblis'in kızına” (Fındıkî, 1387: 3^ş) bazen de “yaşlı koca karıya” (Fındıkî, 1387: 37^ş) benzettiği de olmuştur.

Seyyid Ali Fındıkî yaşadığı yörede kızları evlendirirken karşı taraftan “başlık parası alma” işleminin İslam açısından yanlışlığına dikkat çekerek bunu dünya malına düşkünlüğün bir çeşidi kabul etmiştir (Fındıkî, 1387: 3^h). Dünya ve mâ-fihâ'nın insanı kalben kendisine bağlayabileceğine dikkat çeken Fındıkî, bu konuda mal ve evlat sevgisi, karşı cins aşkı gibi tehlikelere dikkat çekmiştir. Burada da ölçüyü şöyle koymuştur. Bir kişi ne kadar dünya nimetine sahip olursa olsun, şayet bunların sevgisini kalbine yerleştirmez ise sakıncası yoktur (Fındıkî, 1387: 9^{h-j}). Ayrıca Seyyid Ali Fındıkî'ye göre dünya ve içindekiler, başta Allah olmak üzere insanı tüm sevdiklerinden ayıran “gurbet mahallidir.” (Fındıkî, 1387: 45-57). Fındıkî dünyanın dıştan tatlı gözüktüğünü, ancak hakikatta acı olduğunu belirterek bir insanın dünyada sürekli keyif içinde yaşayamayacağını, dünyanın hangi cihetten keyif verirse aynı cihetten kişiye daha sonra kahr çektireceğini düşünür. O'na göre dünya istikrar mahali değildir; sürekli

değişim yeridir (Fındıkî, 1387: 17^{c-d}). Gerçekte dünyanın tadının olmadığını ve dünyadan deli olmayanın keyif alamayacağını söyler (Fındıkî, 1387: 24^{a-b}).

Fındıkî, dünya ile bir tefekkür ve ibret yönü bir de ahirete hazırlık yönü olmak üzere iki şekilde ilgilenilebileceği görüşündedir. Dünyaya mal-mülk edinmek makam mevki sahibi olmak maksadıyla yönelmeyi caiz görmez. Dünya hayatının imtihandan ibaret olduğunu belirtir.

5.2. İbâdet ve Kulluk

İbâdet kelimesi lügatte tapma ve kölelik manalarına gelmektedir. Tasavvufta ise sâlik'in seyru sülûkunu nihayete erdirmek için hayatının sonuna kadar gösterdiği gayretin adıdır (Uludağ, 1991: 237). Kulluk manasına gelen ubudiyet tevâzu anlamı da taşır; tevâzu ise reis olmanın zıddıdır (Rasim Efendi, 2011: 775).

Yüce Allah Kur'ân'da **“Ben İnsanları ve Cinleri beni tanıyıp ibadet etsinler diye yarattım.”** (ez-Zariyat, 51/56) buyurmaktadır. İnsanoğlunun ve cinlerin yaratılış gayesi olan ibadetlerin neler olduğususunu, Kur'ân ve hadislerde net bir şekilde anlatılmıştır. Bunlardan farz olanlar İslam dininin olmazsa olmazlarındandır. Bir Müslüman ancak üzerine farz olan bu ibadetleri ifa ederse gerçek anlamda kulluk vazifesini yerine getirmiş olur. Ancak daha fazla Yüce Allah'a yaklaşım ona kulluk yapmak isterse nafil hükmünde bulunan ibadete sarılması lazımdır.

Farz olan ibadetlerin başında bedenlen yapılan namaz ve oruç mali olarak yerine getirilen zekât, hem bedenlen hem de mali olarak yapılan hac gelir. Bunlar aynı zamanda İslam'ın şartlarındandır. Bu ibadetler kişinin Müslüman oluşunun en büyük zâhirî emareleridir. Eğer bir insan bunları hakkıyla yerine getiriyorsa onun Müslümanlığına şahadet ederiz. Öldüğü zaman tereddütsüz olarak bir Müslüman gibi defnederiz. Yalnız bir insan bu ibadetleri sırf Allah (c.c.) rızâsı eksenli yaparsa ona uhrevî olarak yararı dokunur; değilse ona hiçbir fayda sağlamaz.

İbadetlerin asıl maksadı insanın kulluk ve mesuliyet şuurunu derinleştirmek; İnsanı Allah'tan başka varlıklara tapmaktan, onlara kul köle olmaktan halâs eyleyip özgürlüklerine kavuşturmak; manevî ve ahlakî açılardan kemâle erdirip saadete ulaştırmaktır. İbadetleri sadece şekil olarak yapmak bu maksadı gerçekleştirmez (Konur, 2012d: 403). Seyyid Ali Fındıkî'de bu hususa dikkatlerimizi çekmektedir. Zamanında yaşayan çok kimsenin ibadetleri sadece şekil yönünden yerine getirdiklerini, bunu yaparkende Allah Teâlâ'nın rızâsını gözetmediklerini, kendi çıkarlarını göz önünde bulundurarak hareket ettiklerini söylemektedir. Örnek olarak da zekât veren mal sahiplerinin fakirlerin hakkı olan zekâtı onlara değil de yanlarında çalıştırdıkları şahıslara, kendilerine sağladıkları menfaat karşılığı verdiklerini beyan ediyor. Böyle yanlış davrananlara karşı sitemini dile getirmiştir (Fındıkî, 1387:15^{ao}).

Fındıkî insanların dünya menfaatleri için söz dinlediklerini hassasiyet gösterdiklerini, ahiret emirleri olan ibadetleri ifa etme gibi konularında ise duyarsız davrandıklarını belirtmiştir (Fındıkî, 1387: 15^{ak}). Ahiretlerini kurtaracak ibadetlerin başında gelen namaz, oruç gibi dinî meselelerde eksiklerini giderme adına kimsenin kendisine gelip soru sormadığından yakınmıştır. Kendisine sorulan sorular daha çok evlenme, boşanma gibi dünyayı ilgilendirdiği için Fındıkî bu durumdan rahatsız olmuş; muamelâttan ziyade ibadet konularıyla ilgilenilmesini istemiştir (Fındıkî, 1387:15^{am}). Fındıkî farz ibadetleri çok önemli olduğunu belirtmiştir. Bazı tarikatçıların cahilliklerinden farzları ihmal ederek nafilere haddinden fazla önem verdiklerini, halbuki farzların yanında nafilelerin deryada bir damla kadar kıymet ifade ettiğini

söylemiştir (Fındıkî, 1387:15^{ak}). Dolayısıyla Seyyid Ali Fındıkî, farz ibadetlere riayet etmeyen bir kimsenin mutassavvıf olamayacağı fikrine sahiptir.

5.3. Tevbe ve İstiğfâr

Tevbe Arap dilindeki sözlük anlamı rücu yani dönmektir. Bir kişi “tevbe etti” denildiği zaman, o kişi “döndü” şeklinde anlaşılır. Öyleyse tevbe, şeriatın, günümüzün ifadesiyle İslam Hukuku'nun menettiği şeylerden, serbest bıraktığı, şeylere dönmektir (Uludağ, 2012: 187).

Tevbe eden bir kişinin tevbesinin makbul olması için şu üç şartı yerine getirmesi gerekir:

- a) İşlediği günah karşısında pişmanlık duyması,
- b) Yaptığı günahı terk etmesi,
- c) Yaptığı günahı tekrar yapmaya meyl etmemesi (Yılmaz, 2011: 160).

Eğer bir şahıs kul hakkına girmiş ise tevbe için dördüncü bir şart olarak karşı taraftan helallik dilemesi ve maddî bir karşılığı var ise onu sahibine iade etmesi gerekir.

Tevbe ve istiğfâr onu gerçekleştirenin durumuna göre farklılık arz eder. Avamın tevbesi ile havasın tevbesi farklıdır. Avamdan bir şahsın tevbe etmesini bir misal ile anlatırsak mesala içki içen bir şahıs tevbe etmek isterse evvela içki içtiği için pişman olmalı, akabinde içki içmeyi terk etmeli ve bir daha içki içmeye meyl etmemelidir.

Havastan birisi günah olmadığı halde hırsla ev, araba, mevki, makam vb. şeylere sahib olmak için zihnini yormaya başlarsa onun tevbesi böyle düşündüğü için pişman olması, derhal bu hayallerden vaz geçmesi ve bir daha da bu şekilde aşkla dünyaya meyl etmemesidir.

“Kısaca avâm günahlardan, havâs olanlar ise gafletten tevbe ederler” diyebiliriz (Güven, 1999: 266).

Aslında tevbe ve istiğfârda bulunmak için günahkâr olmak veya günah işlemiş olmak gerekmez. Peygamber Efendimiz geçmiş ve gelecek günahlarının affolunduğu bildiği halde, bazen günde yetmiş kere, bazende yüz kere tevbe istiğfârda bulunmuştur (Algül vd. 2006: 319).

Genel olarak tassavvufî makamların ilk basamağı sayılan tevbe, bazı mutasavvıflar tarafından Kur'ân'dan alınan tevbe, inâbe ve evbe tabirleriyle üç derecede değerlendirilir (Yılmaz, 2011: 161). Avâmın pişmanlığına tevbe, evliyanın tevbesine “inâbe”, nebîlerinkine ise “evbe” denilir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Yüce Allah, **“Ey iman edenler, Allah'a tevbe-i nasûhla tevbe edin.”** (et-Tahrîm, 66/8) buyurarak kullarının samimi bir şekilde tevbe ederek kendisine yönelmelerini tavsiye etmiştir. Yüce Allah bu ilâhî tavsiyeyi yerine getirenleri adeta **“Şüphesiz Allah, çokça tevbe edenleri ve tevbe edip tertemiz olanları sever.”** (el-Bakara, 2/222) buyurarak mükâfatların en büyüğü olan Allah sevgisiyle müjdelemiştir. Peygamber Efendimiz de bir hadis-i şeriflerinde **“Günahından pişman olan, o günahı işlememiş gibidir.”** (Suyûtî, ts. c.1, s. 520) buyurarak günahlarının af olunacağına dair başka bir müjde vermiştir.

İstiğfâr lügatta, örtme, örtbas etme ve gizleme manalarına gelir. İstılahta ve tasavvufta ise hata ve günahların AllahTeâlâ tarafından affedilmesini bağışlanmasını istemek anlamına gelir. Kısacası istiğfâr kulun, “Allah'ım beni affet” diye yakarıшта bulunmasıdır (Uludağ, 1991: 257).

Tevbe ve istiğfâr, işlenilen cürümlerden kurtulmanın iki aşamasıdır. Affedilme aşamasının birinci merhalesi işlediği günahlardan dolayı pişmanlık duyup, işlediği günahı terkedip bir daha yapmama gayretidir, buna “tevbe” denilir. İkinci aşama ise işlediği günahların Allah (c.c.) indinde affedilmesi için çaba sarfetmektir, bu merhalede “istiğfâr” denilir. Tevbe hâl ile istiğfâr ise kâl ile olur. Bu ikisini birbirinden ayrı düşünmemek gerekir (Güven, 1999: 267). Başka bir ifadeyle istiğfâr lisanın, tevbe kalbin sıfatıdır (Rasim Efendi, 2011:189).

Hız. Peygamber gelmiş ve geçmiş günahları bağışlandığı halde bir hadis-i şeriflerinde **“Günde yetmiş başka bir hadis-i şeriflerinde yüz defa istiğfâr ederim.”** (İmâm-ı Nevevî, 2014: 35) buyurmaktadır. Peygamber Efendimiz her hususta bize örnek olduğu gibi bu işlediğimiz hatalar karşısında nasıl davranmamız gerektiğini de bize öğretiyor. Bu asırda hergün binlerce kez gazete, televizyon, internet gibi iletişim araçlarıyla bile günaha girme riski taşıyan ve çoğu zamanda nefsine hâkim olamayıp, Yüce Allah’a karşı mahcup duruma düşme ihtimali yüksek olan asrımız insanının temiz ve saf kalabilmesi için Peygamber Efendimizin bu uygulamasını hayatına tatbik etmesi gerektiği gayet açıktır.

Seyyid Ali Fındıkî tevbe ve istiğfâr ile ilgili görüşlerini bilhassa şiirlerinde dile getirmiştir. Seyyid Ali Fındıkî insanın evvela kalan ömrünü tevbede geçirmesi tavsiyesinde bulunuyor (Fındıkî, 1387: 1^c). Kabirde iyilik ve hoşluk görmenin hesap günü yüzün ak olması ölünceye kadar tevbeyi bozmamaya bağlıdır. Tevbenin saf bir kalb ile yapılması gerektiğini, verilen bir söz, bir ahit olduğunu, verilen sözden geri dönülmemesi gerektiğini ifade eder (Fındıkî, 1387: 1^d). Nefis ile yapılan mücadelede tedbirin tevbe olduğuna dikkat çeker (Fındıkî, 1387: 2^s). Başka bir yerde büyük günahlardan ağaçların yaprakları sayısınca tevbe ettiğini (Fındıkî, 1387: 2^s) ifade etmiştir. Burada geçen tevbe kelimesinin istiğfâr manasında kullandığı anlaşılmaktadır. Çünkü Peygamber Efendimizin hadislerinde yapılan istiğfâr lisan ile sayılarak yapılıyor. Bundan dolayı ağaçların yaprakları sayısınca ifadesini kullandığı için burada geçen tevbe ibaresinden kastının istiğfâr olduğu anlaşılmaktadır. Fındıkî “Allah’ın günahları bağışlayan olduğunu, kim onun kapısına tevbe ile gitse onu affedeceğini” söylüyor (Fındıkî, 1387: 2^u). İnsan kendi ile Rabbi arasında tevbe edebileceği gibi bir mürşidi kâmilin yanında da günahını zikretmeden tevbe uygulamasını öğrenip gerçekleştirebileceğini belirtiyor. Hatta insanların kendi mürşidinden tevbe uygulamaları almaları için Seyyid Ali Fındıkî’nin ciddi anlamda teşviki de söz konusudur (Fındıkî, 1387: 5^s). Tevbe almak aynı zamanda tarikata girmek anlamına gelir. Ayrıca Fındıkî ister küçük olsun ister büyük olsun fark gözetmeksizin bütün günahlardan çokça tevbe edilmesi gerektiğini söylüyor (Fındıkî, 1387: 9^a). Yapılan tevbenin ölünceye kadar bozulmaması gerektiğini (Fındıkî, 1387: 23^d), tevbe etmenin çocuk oyuncağı olmadığını, Allah (c.c.) ile yapılan bir anlaşma olduğunu dile getiriyor (Fındıkî, 1387: 26^c). Bir hadis-i şerifte de **“söz verdiği halde sözünden dönenin münafıklık alâmeti”** olduğu anlatılıyor (İmâm-ı Müslim, 2013: 293) Bu açıdan genel olarak İslamda özel olarak da tasavvuf ilminde tevbenin önemi büyüktür.

5.4. Takvâ

Kelime manası “herhangi bir tehlikeden korunmak” demektir. Kur’ân’da takvâ kelimesi üç farklı anlamda kullanılmıştır. Haşyet ve heybet, tâat ve ibadet, birde kalbi günahlardan temizleme. Tasavvufî manada takvâ son olarak zikrettiğimiz “kalbi günahlardan temizlemek” anlamına gelir (Yılmaz, 2011: 156). Tasavvufta değişik

makamlar, mertebeler bulunmaktadır. Her mertebeye göre de bir çeşit takvâ söz konusudur (Rasim Efendi, 2011: 94).

Seyyid Ali Fındıkî'ye göre takvâ seyr u sülûkta manevî yolculuğun yol azığıdır (Fındıkî, 1387: 5^h). Bu azığında en iyi şekilde Allah (c.c.) dostlarının ve müşidlerin yanında temin edilebileceğini söyler (Fındıkî, 1387: 9^v). Fındıkî molla olmanın kriteri olarak kişinin sadece ilim sahibi olmasını yeterli görmez, ilimle birlikte takvâ sahibi olunması gerektiğini, böylelikle kişinin mollalık rütbesini hakedeceğini savunur. O, şeyhlerin ilim ve takvâ hususunda mollardan daha fazla etkin olmaları, derinleşmeleri gerektiği kanaatini taşır (Fındıkî, 1387: 28^v). Fındıkî birde takvâyı zarar görmeden kurtuluşa ermenin yolu olarak görür (Fındıkî, 1387: 30^l).

Seyyid Ali Fındıkî bir manzûmesinde takvâyı silaha benzetmektedir. Bu sebeble de o, Allah Teâlâ'nın yolunda yürüyen salikin gittiği yolda tehlikelerden korunmak için yanında taşıyacağı yükün, mızrak, kılıç, tüfek vb. gibi silahlar olmadığını, Yüce Allah'ın azabından korunma silahının takvâ olduğunu ifade etmektedir (Fındıkî, 1387: 30^l).

“**Bütün hayırları kendisinde toplayan haslet takvâdır**” (Suyûtî, ts. c.2, s. 62) hadisi ile Peygamber Efendimiz takvânın ehemmiyetine dikkat çekiyor. Yüce Allah Kur'ân'da “**Sizin Allah indinde en asil, en şerefliiniz takvâda en derin olanınızdır.**” (el-Hucurât, 49/13) buyurarak insan takvâda ne kadar derinleşirse ona göre değeri, asaleti ve şerefine arttığını beyan ediyor.

Takvâ bir başka açıdan ele alınacak olursa, onun bütün ihsanları, iyilikleri ve erdemleri, faziletleri kendinde cem eden bir haslet olduğu görülür. Hakikî anlamda takvâ Allah'a itaat ederek, Allah'ın azâbından sakınmaktır. Takvâda asıl olan ise önce şirkten sakınmak, sonra kötü ve günah olan amellerden, takvânın daha ileri bir boyutu ise günah olması ihtimal dâhilin de olan fiillerden sakınmak, zirve noktası ise helal ve mubah olsa dahi fuzulî ve lüzumsuz şeylerden uzak durmaktır (Uludağ, 2012: 200).

5.5. Sabır

Sabrın sözlük anlamı “engellemek, hapsetmek; güçlü ve dirençli olmak” demektir. Bir ahlak terimi olarak sabır “üzüntü, başa gelen sıkıntı ve belâlar karşısında direnç gösterme, olumsuzlukları olumlu kılmak için gösterilen metânet” şeklinde tarif edilmiştir. Sabır akıl ve zekânın bir ürünü bir ifadesi sayılmıştır (Konur, 2012b: 389). Ayrıca zillate neden olan şeylere sabır olmaz. Çünkü sabırda izzet vardır (Kılıç, 2012: 39).

Sûflere göre sabrın üç çeşidi vardır: Birincisi ibadet ve taat üzerine sabretmektir, ikincisi nefsin bütün istek ve arzusuna direnerek günah işlemek için sabretmektir, üçüncüsü ise bela ve musibetlere karşı sabırdır (Rasim Efendi, 2011: 687). Hz. Peygamber “**Sabır ilk vuruşta (ilk isabet ettiğinde) olur.**” (İmâm-ı Nevevî, 2014: 50-51) buyurmuştur. Hadiseler karşısında sabredenler için Cenâb-ı Allah Kur'ân'da “**Allah Teâlâ sabredenleri sever.**” (Âl-i İmran, 3/146) Başka bir ayette “**Allah sabredenlerle beraberdir.**” (el-Bakara, 2/153) buyurmuştur. Müslüman bir kimse Yüce Allah'ın sevgisine mazhar olmak ve Allah'ın onun ile beraber olmasını istiyorsa ayetlerden anlaşıldığı üzere kişinin sabırlı olması gerekmektedir.

Seyyid Ali Fındıkî çoğu yerde sabırdan bahsetmiş, lakin o açık olarak sabrın tarifini yapmamıştır. O bir ilaç gibi sabrı insanlara tavsiye etmiştir.

İnsanoğlu bazen en çok yakınında bulunan kişilerden sıkıntı çeker veya onların başına gelen bela ve musibettenlerden dolayı sıkıntıya düşer. Fındıkî dostların sevinçlerini birbiriyle paylaştıkları gibi hüznlerini de birbirleriyle paylaşmaları

gerektiğini, dostların birbirine tahammül edip sabretmeleri gerektiğini, bu şekilde davranmadıkları takdirde böyle bir dostluğun hiç hükmünde olduğunu ifade eder (Fındıkî, 1387: 4^f). Mürşidinden uzak olduğu için acı çektiğini belirten Fındıkî inlemenin bu aylık derdine derman olmadığını, gurbetin ilacının sabır olduğunu beyan etmiştir (Fındıkî, 1387: 14ⁱ). O'na göre sabreden kurtulur, sabretmeyen insanlar ise pişman olur (Fındıkî, 1387: 14ⁱ). Ölüm gibi ağır bir hadise karşısında karalar bağlamanın ve yas tutmanın fayda vermediğini, bu acının dermanının akıllı olanların yanında sabretmek olduğunu dile getiriyor (Fındıkî, 1387: 17^h).

Kısacası Seyyid Ali Fındıkî'ye göre sabır; “bütün bela ve musibetlerin dermanı, tüm acılardan kurtulup nihayetinde zevk ve iç huzura ulaşmanın tılsımıdır.” (Fındıkî, 1387: 3^a).

5.6. Zikir

Zikrin sözlük anlamı, unutmamak, hatırlamak, zihinde tutmak, yâd etmek, anmak anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2011: 162). Tasavvufî anlamda ise zikir, gafleti izâleden ibarettir (Rasim Efendi, 2011: 530).

Zikir yapılış bakımından biri dil, diğeri kalb ile olmak üzere iki çeşittir. Kalbin daimî zikir derecesine ulaşması kulun lisanı ile yaptığı zikir sayesinde olur. Etkili olan kalb ile yapılan zikirdir. Manevî yolun yolcuları hem kalb hem de dil ile yaptıkları zikir ile kemâle ererler (Uludağ, 2012: 301). Bazıları ise lisan ile yapılan ve kalb ile yapılan zikirleri farklı isimlendirmişler. Lisânla yapılan zikre “zıkr”, kalb ile harf ve savtsız yapılan zikrede “zükr” demişlerdir (Rasim Efendi, 2011: 530).

Yüce Allah Kur'ân'da **“Beni anın ki bende sizi anayım”** (el-Bakara, 2/152), başka bir ayeti cellilesinde de **“Ey iman edenler Allah'ı çok zikrediniz.”** (el-Ahzâb, 33/41) buyurmuştur. Zikir yapmanın sınırının olmadığını da **“Onlar Allah'ı ayakta, oturarak, hatta yan gelip yatarken de anarlar.”** (Âl-İmrân, 3/191) ve **“Ey iman edenler “Allah'ı çok çok anın”** (El-Ahzâb, 33/41) ayetler beyan etmiştir. Hz. Peygamber bir hadis-i şeriflerinde **“Allah... Allah... Allah... diyen biri buldukça kıyamet kopmaz.”** (Müslim, iman 234; Tirmizî, Fiten 35) buyurmuştur. Peygamber Efendimiz adeta kıyametin inananların üstüne kopmaması için sigortanın, alınacak en büyük tedbirin Allah'ı zikretmek olduğunu ifade etmiştir.

Tarikatların esasını meydana getiren zikir, rastgele yapılan bir fiil olmayıp bunun çeşitli merhaleleri vardır. Bu safhalara riayet etmek gerekir. Her tarikat icra ettikleri zikrin âdâb ve rükünlerini tesbit eder, kendi mensublarının buna uymalarını ister. Tarikatlarda zikir ya lafza-i Celâl olan “Allah”, ya Kelime-i Tevhid olan “Lâ-ilâhe illallah” ile veya Allah'ın en güzel isimleri olan Esmâ-i Hüsnâdan biri ile belli sayıda tekrar yapılarak icra edilir. Yapılan zikrin amacı mevcut olan diğer varlıklarla alakalı duygu ve düşünceleri kalbten izale edip Allah'ı anmaktır. Mürşidin önerisi ile mürîdin tek başına yaptığı zikre vird/evrâd denir. Okuduğu duaya hizb/ahzâb, gece yaptığı zikre vird-i leylî denir. Kelime-i tevhid olan “Lâ-ilâhe illallah” zikri gündüz yapıldığı için vird-i nehârî adı verilir. Esmâ-i hüsnâdan diğer isimlerle geceleyin zikredilir (Özköse, 2012: 229).

Toplu olarak yapılan zikirler ise ilk zamanlarda belli vakitlerle sınırlanmamış, mecburî âyinler statüsünde olmayıp salıkların gönüllülerinin hazır olduğu zamanlarda doğal olarak yapılmıştır. Bu uygulamaya son asırlarda pek rastlanmamaktadır. Bunun yerine zikrin yapılacağı meclisin yeri ve vaktinin belli olduğu metot benimsenmiştir. Genel olarak âyin-i ehlullah ve icrâ-yı zikrullah gibi adlarla anılan bu toplu zikirler birbirlerinden farklılık arz etikleri için tarikatlara göre değişik isimlerle zikredilmiştir.

Mevlevî'lerin toplu olarak icra ettiği zikre “Semâ”, Nakşbendiyye'ninkine “Hatm-i Hâcegân”, Halvetî'lerin zikrine “Darb-ı Esmâ”, Rifâî ve Sa'dî'lerin ayakta yaptıkları toplu zikre “Zikr-i Kıyâm”, Kâdirî'lerin, oturarak ve dönerek yaptıkları toplu zikre “Devran”, Bedevî'lerin zikrine “Bedevi Topu”, Yesevî'lerin yaptığı toplu zikre “Zikr-i Erre” denilmiştir (Özköse 2012: 229-230-231-232).

Abdulkerim Kuşeyri'ye göre “Zikr Hakk sübhânehu ve Taâlâ'ya giden yolda kuvvetli bir esastır, hatta bu yolda temel şart zikirdir. Devamlı zikir müstesna, dünyada başka bir şekilde hiçbir kimse Allah'a ulaşamaz.” (Uludağ, 2012: 301)

Nakşbendiyye'nin Müceddidiye kolunun kurucusu İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindi'nin tesis ettiği tarikatta zikir iki türdür. Birincisi İsm-i zât zikridir. O da Allah ism-i celâlini belli sayıda tekrar etmektir. İkincisi Nefy u isbât zikridir. O da Kelime-i tevhîd olan “Lâ-ilâhe illallah” lafzını belli sayıda tekrarlamaktır. Ona göre zikrin gayesi, kalbten gafletin silinip Allah'ın yerleştirilmesidir. Ayrıca zikir, sadece belli virdleri okumak anlamına gelmez. Dinî kurallar çerçevesinde yapılan alışveriş, bir kişiye yardım etme gibi fiiller de zikir katagorisine girer. Ancak Allah (c.c.) ismini ve sıfatlarını okuyarak yapılan zikir etkisi daha hızlı olup Allah'a karşı saygı meydana getirir ve O'na daha çabuk ulaştırır. Bu tarikatının zikir usûlü ise hafî, yani sessizdir. Zikrin abdestli yapılması daha faziletli olup abdestsiz olarakda zikir icra edilebilir. Zikir esnasında gözleri kapatmak şart değildir; lakin o, zikir kalbin bir melekesi haline gelinceye kadar bu şekilde icra edilmesinin daha fazla yararlı olacağını belirtmiştir (Tosun, 2007: 79-80-81).

Nakşbendiyye tarikatının Hâliidiyye koluna mensup olan Ali Fındıkî, bazı sûfilerin zikir esnasında seslerini yükselttiklerini, bazen değişik sesler çıkardıklarını, ancak müslümanlığın zikir esnasında sesini yükseltmekle olmadığını, lafla dinî vecibelerin yerine gelmeyeceğini söyler. Fındıkî zikrin riyakârlıktan uzak sırf Allah Teâlâ'nın rızâsını kazanmak için safi bir kalb ile ses çıkarmadan yapılması gerektiğini ifade eder. Bunları söyledikten sonra sırf Allah'ın rızâsını kazanmak maksadıyla riyasız bir şekilde zikirlerini ifa edenler hakkında “sevinçli olmaları için müjde ver” der (Fındıkî, 1387: 3¹).

Fındıkî Nakşbendiyye tarikatının zikir usûlünün hafî, yani gizli olduğunu, zikrin ses çıkarmadan kalb ile yapılması gerektiğini belirtir. O nefis ile yapılan mücadelenin de gizli olarak sürdürülmesinin netice vereceği fikrindedir (Fındıkî, 1387: 28⁶). Bela ve sıkıntısız olarak sırf Allah'ın rızâsına talip olanlara zikir yapacakları zaman kendilerini herkesten saklayarak zikir icra etmeleri tavsiyesinde bulunur. Zikre başlamadan önce kalblerin iyice manevî kirlerden temizlenip saflaştırılmasını daha sonra gizli bir şekilde kalb ile zikir yapılmasını önerir (Fındıkî, 1387: 28^P). Bir kimse zikir yaparken insanların dikkatini kendi üzerine çekip o kimdir diye sormalarına sebep oluyorsa, bu davranışın o kişi için bir eksiklik olduğunu, izah eder. Eğer bana inanmıyorsanız tarikat erbâbı şeyh ve mollara bu durumu sorun der (Fındıkî, 1387: 28^F). Tarikatlarda cezbe halinde halay, raks, hey hey çekmek tarzında şeylerin bulunduğunu, ama Nakşbendiyye tarikatında bu tarz cezbeye kapılmanın sahtekârlık olduğunu, böyle şeylere mübtelâ olunmaması gerektiğini ifade eder (Fındıkî, 1387: 28^S). Bazen zikir yapılırken cezbe halindeki sûfilerin şevklerinin galebe çaldığını bu nedenle ruhun kalıba sığmayıp taşıdığını, irade dışı cezbenin onu yerinden kaldırdığını söyler. Bu durumun kişinin iradesi dışında gerçekleştiği için tarikat pirleri olan şeyhlerin ve mollaların buna tartışmalar neticesinde cevaz fetvası verdiklerini anlatmıştır. (Fındıkî, 1387: 28^S). Bazı sûfilerin iradî olarak yaptıkları hoplamların ve zıplamların onlar için keyif alınarak yapılan raks, zevk alınan bir macera olduğunu, bu şekilde davranmanın ehli tarikat şeyh ve mollaların mektebinde caiz olmadığını, bu nedenle keyf için böyle davranılmaması kanaatine sahip

olduğunu belirtir (Fındıkî, 1387: 28^t). Fındıkî her zaman sadece Allah Teâlâ'ya zikir yapılması tavsiyesinde bulunur (Fındıkî, 1387: 5^l). Daima zikir yapıp dünyayı bütünüyle kalbinden atanların sâlihlerin yurdu olan Dâru's-selâm'a gitmeye vesile olacağını beyan eder. Farzlardan sonra helal rızık için çalışmayı da zikir sayar (Fındıkî, 1387: 9ⁱ).

5.7. Nefs ile Mücadele

İnsanoğlu Cenâb-ı Allah'ın cemâl ve celâl sıfatlarının ortaklaşa tecelli ettiği küçük bir âlemdir. Cemâl sıfatının eseri ruh, Celâl sıfatının eseri nefstir. Nefs ve ruh insan vücudunda hâkimiyet kurmaya çalışan ve maksadlarına ulaşmak için sürekli olarak bu uğurda birbiriyle mücadele eden iki ayrı padişah gibidir. Tarikatlerin amacı da, insan vücudunda ruhu iktidara taşımak, nefside onun emri altına sokmaktır (Yılmaz 2011: 233). Bunu başarmak için nefis ile mücadele etmek gerekir. Mücadele edilen unsur veya unsurlar iyice tanınmazsa, ona göre stratejiler belirlenmezse kolay kolay muvaffakiyet elde edilemez ve o insan denen mülkte, gerçek manada mutluluk ve huzurdan bahs edilemez.

Nefsin sözlük anlamı can, benlik, ruh ve süfli duygular manasına gelir. Tasavvufta ise kulun kötü ve tenkit edilen huy, tutum ve davranışları anlamına gelir. Sûfilere göre nefsin yedi çeşidi vardır. 1) Cemâdî nefis; maddeyi bir arada tutup dağılmasını önler. 2) Nebâtî nefis; üremeyi, büyümeyi ve beslenmeyi temin eder. 3) Hayvânî nefis; his ve iradeli harekete sahip olmaya vesile olur. 4) İnsanî nefis; kavrama ve akıl yürütme gücüdür 5) Nâtika nefis; maddeden mücerred ama madde ile faaliyette bulunan cevherdir. 6) Kudsî Nefis; tür için mümkün olan her şeyi elde etme melekesine sahip ermişlerin nefsidir. 7) Külli nefis; alemin canı, kâinatın ruhudur. Âlem bir insan gibi kabul edilir ve onunda bir can sahibi olduğuna inanılır. Buna "Hakikat-i Muhammediye" denilir (Muslu, 2012b: 341). Nefsin çeşitleri olduğu gibi nefsin makamları da vardır. Bu mertebeler de yedidir. 1) Nefs-i Emmâre: Kişinin nehyedilen şeyleri yapmasını teşvik ve emren nefstir. 2) Nefs-i levvâme: Yaptığı kötülüklerin ardından pişmanlık duyan ve kişiyi bu fiilinden dolayı ayıplayan ve tevbeye meylettiren nefstir. 3) Nefs-i mülheme: İlhâm ve keşfe mazhar olmaya başlayan, neyin iyi, neyin kötü olduğunu idrak edebilen, şehvetin isteklerine karşı direnme gücü gösteren nefstir. 4) Nefs-i mutmeinne: Şer ve çirkin sıfatlardan kurtulup güzel ahlâk ile hemhal olan nefstir. 5) Nefs-i râdiye: Kendisi ve başkaları hakkında meydana gelen kazâ hükümlerine ister şer olsun, ister hayır olsun tereddüt göstermeden rızâ gösteren nefstir. 6) Nefs-i merdiyye: Allah ile kul arasında rızânın ortak bir vasıf olduğu, kulun Allah'tan Allah'ın kuldân râzı olduğu makamdır. 7) Nefs-i Kâmile: Sâlikin bütün ma'rifet sıfatlarını kazanarak irşâd mevkisine ulaştığı son merhalemdir (Yılmaz, 2011: 234-235-236).

Seyyid Ali Fındıkîye göre Kur'ân'da Allah Teâlâ "**Rabbinin makamından korkup nefsinin hevâ ve hevese uymaktan men edene gelince, onların yurtları cennettir.**" (en-Nazi'at, 79/40-41) buyurmuştur. Bu sebeple kişinin nefse karşı dikkatli olması gerekir. Fındıkî kulun kendisini kurtarması için tevbe edip nefisle savaşması gerektiği kanaatindedir (Fındıkî, 1387: 2^s). Bunun için nefse teslim olunmaması, onunla kavga ve mücadele edilmesi gerektiğini ifade eder (Fındıkî, 1387: 4^l). Nefse teslim olanın ise muhakkak ayağının kayacağını belirtir (Fındıkî, 1387: 4^b). Kendi benliğini nefse teslim etmiş, yaşam aracının direksiyonunu onun eline vermiş olan şahısların Allah (c.c.) dostlarını tanıyamayacağını, kişinin insan sarrafi olabilmesi, gerçek Hakk dostlarını tanıyabilmesi için yolları nefse teslim etmemeye bağlar (Fındıkî, 1387: 4^s). Fındıkî, "nefis gaddardır, ona taraf olunmaması gerekir" der (Fındıkî, 1387: 27^k).

İnsanın çektiği sıkıntıların, cefaların başlıca müsebbibleri olarak nefis ve şeytanı görür (Fındıkî, 1387: 11^b).

Nefis ile şeytanın şerinden aşırı derecede korkan ve ikisinin elinde oyuncak olma endişesi taşıyan Seyyid Ali Fındıkî bu duruma düşmemek, onlarla başedebilmek için umudunun Allah Teâlâ'nın yardımı olduğunu beyan eder (Fındıkî, 1387:23^c). Ayrıca Seyyid Ali Fındıkî yeni doğan bir çocuğun ailesinin yanında bu çocuğa dua ederken “Allah analı babalı büyütsün, uzun ömür versin, Allah sâlih evlatlardan kılsın diyor. Ardından onu Şeytan ve nefis aldatmasın” şeklinde duasını sürdürüyor (Fındıkî, 1387:39^c). Fındıkî'ye göre de kişinin sâlih bir kul olmasını engellemeye çalışan iki büyük engel, iki azılı düşman vardır. Bunlar şeytan ile nefistir. Bunlar âhireti unutturmak, insanı yoldan çıkarmak, Hakk'a karşı mahcup duruma düşürmek, dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşmasına engel olmak için ittifak halindedirler. Ondan dolayı Fındıkî şeytan ile nefsi birlikte zikreder (Fındıkî, 1387:39^c).

5.8. Kanaat

Kanaatın lügat anlamı kismete rızâdır. Yani Cenâb-ı Allah'tan gelene ister az olsun ister çok olsun râzı olmaktır. İstilahî manası ise her zaman mutad olarak bulunanın bulunmaması karşısında kalbin sükûnudur (Rasim Efendi, 2011: 916). Yüce Allah Kur'ân'da “**Erkek ve kadın, her kim inanmış olarak iyi bir iş yaparsa, onu hoş bir hayatla yaşatırız.**” (en-Nahl, 16/97) buyurmaktadır. Kanaat kelimesi Kur'ân'da lafız olarak değil mânâ olarak bulunmaktadır. Yukardaki ayette geçen “hoş hayat” ifadesini tefsir âlimleri kanaat şeklinde yorumlamışlar (Uludağ, 2012: 246). Peygamber Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde “**Kanaat bitmez tükenmez bir hazinedir.**” (Tirmizî, zühd 35) buyurmaktadır.

Mutasavvıflardan Beyazid-ı Bistamî'ye bu dereceye nasıl ulaştın diye sorulmuş. O da “Bütün dünyevî sebep ve vasıtaları topladım, bunları kanaat ipi ile bağladım, sıdk mancınığına koydum, ümitsizlik denizine attım ve istirahat ettim” demiştir (Uludağ, 2012: 248).

Seyyid Ali Fındıkî'nin önemle üzerinde durduğu hususlardan biri kanaattir. İnsanın başkasının servetine bakmakla hiçbir şey elde edemeyeceğini, (Fındıkî, 1387: 3^a) dünyanın geçici, dünya malının ise bela olduğunu, onu hırs ile arzulamak yerine kişi kanaat ederse rahat edeceğini söylüyor (Fındıkî, 1387: 3^b). Kanaatten daha iyisinin olmadığını, kanaatin zıddı olan tamahkârlığın da hiç iyi bir hal olmadığını ifade ediyor. Bir de az da olsa insanın kendi el emeği ile kazandığına kanaat etmesinin, başkasının vadiler dolusu mal mülküne tenezzül etmesinden daha erdemli bir davranış olduğunu ifade ediyor (Fındıkî, 1387: 51¹).

5.9. Cezbe

Cezbe çalışmakla tahsilî, nutk ile tarifi olmayan muhabbettir. Cezbe insanda sülûktan önce de sonra da olur. Nakşebendiyye tarikatında manevî yolculuk aşırı muhabbet anlamına gelen cezbe ile gerçekleşir. Cezbe sürekli gelip giderse hâl, kemâl-i devam ile sürerse salike mâkam olur. Cezbesi olmayanların sülûkları olmaz. Kendilerinde futûr yani ümitsizlik ârız olup yolda kalırlar ve maksatlarına ulaşmazlar. Cezbe saliklerin gönlüne zevk verir, Allah'tan başka şeylere meyli keser, mahbûb-i hâkîkiye ulaştırır (Rasim Efendi, 2011: 367). Kısacası cezbe tasavvufta Hakk'ın kulu kendine çekmesiyle oluşan bir haldir. Allah'ın sevdiği kişinin kalbinden perdeyi

kaldırıp, kulun herhangi bir kesb ve gayreti olmadan, yakîn nûru ile rahatça manevî makamlara ulaştırmasıdır.

Mutasavvıflar, Yüce Allah'ın Kur'ân'da buyurduğu “**Allah dilediğini kendine çeker.**” (eş-Şûrâ, 42/13) ayeti celilesi ile Peygamber Efendimizin “**Allah'ın kula olan cezbese, iki cihan halkının amellerine denktir.**” (Aclûnî, H.1351: I/332). Hadis-i şerifini cezbeye delil gösterirler (Yılmaz, 2011: 206).

Hakk'ın kulu kendine çekmesi cezbe, bu hal ile kulun Allah'a yönelmesine aşk denir. Sûfiler İbrahim b. Edhem'in sultan iken ava çıktığı bir esnada üç defa ard arda: “sen bunun için mi yaratıldın?” nidâsını işiterek sultanlığı bırakıp tevbe etmesini, birde Efendimizi öldürmeye giderken eniştesinin evinden yükselen Kur'ân sesini işiten Hz. Ömer'in Cenâb-ı Allah'a dönmesini cezbeye misal olarak verirler (Yılmaz, 2011: 206).

Ayrıca sohbet, zikir ve semâ meclislerinde kalbinde gelen vâridata dayanamayarak kendinden geçen, bağırarak, istemeyerek hoplayıp zıplayan, narâ atan şahısların fiillerine de “cezbe” adı verilmektedir (Yılmaz, 201:206).

5.10. Şeyh-Mürşid

Şeyh lugatta yaşlı adam, ihtiyar, bir tekke ve zaviyede liderlik yapan ve mürîdleri olan kimse, kabile ve aşiret lideri manalarına gelir. Şüyuh veya meşâyih şeyh kelimesinin çoğuludur. Mürşid ise irşâd eden, doğru yolu gösteren rehber; gafletten uyandıran tarikat piri demektir (Muslu ve Küçük, 2010: hafta XI, 17). Şeyh başka bir cihetle medresede ders veren hocaya benzer. Hoca öğrencilerinin ilim öğrenmesi için nasıl yol gösteriyorsa, şeyh de mürîdlerine manevî olgunluk mertebesine ulaşmaları için aynı rehberliği yapar. Aralarındaki fark ise birinin öğretme metodunu diğersinin ise eğitim metodunu kullanmasıdır. Hoca için talebenin öğrenmesi, şeyh için ise mürîdin uygulama yapması birinci önceliktir (Güven, 1999: 236).

Şeyh, kitap ve sünnete vakıf olan bir âlim olmalıdır. Her şeyh âlim olabilir lakin her âlim şeyh olamaz. Şeyh olacak kimsenin kemâl sıfatlarıyla donanmış, dünya ve makam sevgisinden yüz çevirmiş, az yeme, az uyuma, az konuşma ve uzleti seçmiş; riyâzet, mücadele, namaz, oruç ve zikir gibi nâfile ibadetlerle nefsinin arındırılmış; Allah Teâlâ ve Hz. Peygamber'in ahlakıyla ahlaklanmış bir kimse olması gerekir. Ayrıca Hz. Peygamber'e uzanan kesintisiz bir silsileye sahip olmalıdır (Muslu, 2012a: 334).

Mürşidin mürîde karşı uygulayacağı metodun başında üslup gelir. Mürşidin mürîdinin seyyesine inip onun anlayacağı dilden, meseleleri anlatması lazım gelir; yoksa sarf edilen çaba boşa gider. Birde mürşidin söyledikleri ile yaptıkları arasında bir tezat olmaması gerekir.

Bir mürîdin bir mürşitten istifade edebilmesi, yani onun vasıtasıyla manen tedavî olabilmesi ve o tedavinin netice vermesi için mürîdin mürşide karşı ön yargı sahibi olmaması gerekir. Kuşeyrî, Risâlesinde Üstad' Ebu Ali'den (ö. 405/1014) bu konuya misal teşkil edecek şu hadiseyi işittiğini nakleder. “Sehl b. Abdullah, Basra'da ekmekçilik yapan bir adamı velî olarak vasfetmişti, ekmekçiye iştiyâk duydu. Basra'ya gitti, ekmekçi dükkânına vardı. Adamı ekmek pişirirken gördü, adam harareten korunmak için yüzüne peçe çekmişti. O zaman ekmekçilerin âdeti böyle idi. Kendi kendine: “Bu adam velî olsaydı peçesiz bile olsa ateş saçını, sakalını yakmaz” dedi. Sonra adama selam verdi. İstifade için sual sordu. Fakat somuncu: “Sen beni küçümsedin, sözlerimden istifade edemezsin” dedi ve onunla konuşmaktan kaçındı. (Uludağ, 2012:419)

Mürşid veya mürşid-i kâmil ekseriyetle tasavvufta şeyh kavramıyla eş anlamlı kullanılmıştır. Yani her şeyh aynı zamanda bir mürşiddir. Mürşid doktora benzer.

Doktor nasıl kendisine başvuran hastanın ilk önce hastalığını teşhis edip onun yaşına ve vücut direncine göre tedavî uygularsa, müşid de kendisine müracaat eden mürîdleri aynı şekilde riya, kibir, haset, gıybet, vb. manevî hastalıklardan tedavî eder (Yılmaz, 2011: 184-185).

Seyyid Ali Fındıkî'ye göre ister okumuş olsun ister cahil olsun hiç bir insan müşidsiz olarak insân-ı kâmil seviyesine yükselemez (Fındıkî, 1387: 5¹). Fındıkî çok kişinin müşidsiz seyr u sülûk yolculuğuna başladığını lakin yoldaki meşakketlerden dolayı fırtınalara yakalanıp maksatlarına ulaşmadan yoldan çıktıklarına şahit olduğunu beyan etmiştir (Fındıkî, 1387: 5¹). Müşidsiz Allah'a ulaşamayacağını veya müşidsiz Allah'a ulaşmanın hayal olduğunu söyleyen Fındıkî, (Fındıkî, 1387: 11¹) müşidlerin himmet ettikleri kimselerin çabuk ve temiz bir şekilde menzillerine ulaştıklarını ifade etmiştir (Fındıkî, 1387: 11⁶). Bundan dolayı kişinin bir müşid-i kâmil'e tutunması gerektiğini, bundan gayrisinin boş ve geçersiz yollar olduğunu savunmuştur (Fındıkî, 1387: 11^k). Bunun kendi hayatında tecrübe ile sabit olduğunu beyan etmiştir (Fındıkî, 1387: 11^m).

Seyyid Ali Fındıkî müşidlerin takvâ dairesinde yaşayan (Fındıkî, 1387: 9⁶) kemâl sahibi insanlar olması gerektiğini ifade etmiş (Fındıkî, 1387: 11^a), müşidlerin irşâd için insanlara vaaz ve nasihat veren kişi konumunda bulduklarını belirtmiştir (Fındıkî, 1387: 3^m). Yaşadığı yöre insanları arasında husumet doğarsa müşidlerin sulh için başvurulacak bir merci olduklarını söylemiştir (Fındıkî, 1387: 19⁸). Müşidlerin toplumda ifa ettikleri vazifelerden dolayı ilim ve amel cihetiyle herkesten daha fazla etkin olmaları gerektiğini belirtmiştir (Fındıkî, 1387: 28^y).

Seyyid Ali Fındıkî sahte şeyhlere de dikkat çekmiş, bazı insanların şeyh ve mollalar gibi sakal bırakıp başlarına sarık taktıklarını, böyle kimselerin değil şeyh ve molla, gerçek şeyh ve mollaların buldukları yerde ancak dilenci olabileceklerini söylemiştir. O'na göre bunlar dinî dünya menfaatlerine alet eden, çıkar amaçlı muska yazan, fal bakan, sahte şeyh ve mollalardır. Bu hususta insanlar uyanık olmalıdırlar ve böylelerinin tuzaklarına düşmemelidirler (Fındıkî, 1387: 15^z). O'na göre hile ile müslümaların mallarını yiyen kimselerden şeyh ve müşid olamaz; bu görevi yapacak olanların dinde rehber olmaları gerekir (Fındıkî, 1387: 7^{ad}).

5.11. Mürîd-Sâlik

Mürîd, lügatte irâde eden, dileyen buyuran, bir müşide bağlı olan kimse anlamlarına gelir. Yüce Allah'ın isimlerinden bir tanesi "Mürîd"dir. İstilah anlamı ise Allah Teâlâ'dan gayri herşeyden temizlenmiş, sadece onu arzulayan ve o'na müştak olan, dünyadan yüz çevirmiş kişidir. Başka bir ifadeyle iradesini Hakk'ın ve müşidinin iradesine teslim edendir. Azîz Mahmûd Hüdâyî, "Mürîd, gerçek iradesi olmayandır" şeklinde bu durumu açıklar (Muslu ve Küçük, 2010: hafta XI, 18). Seyyid Ali Fındıkî de bu durumu şu şekilde dile getirir; "Mürîd şeyhinin elinde gassalin elinin altındaki meyyit gibi olmalıdır" (Fındıkî, 1387: 7^f).

Her mürîdin bir isteği vardır. Hakikî mürîdin muradı da sadece Allah'tır. Mürîde layık olan kâd ve murat ettiği şeye ulaşmak için ümitsizliğe kapılmadan fazlasıyla gayret sarf edip bunu devamlılık ile sürdürmektir (Rasim Efendi, 2011:1037).

Mürîd için fakîr ve derviş kavramları da kullanılır (Tasavvuf I Ramazan Muslu, Hafta: 11 S:18). Seyyid Ali Fındıkî ise ekseriyetle mürîd, fakîr ve derviş kavramları yerine sûfî kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Ona göre mürîd şeyhine naz ve cilve yapmayan, dünya perest olmayan kimsedir (Fındıkî, 1387: 7^s). Sakal ve sarık ile mürîd olunamayacağını, ancak müşidini dinlemek ile mürîd olduğunu beyan eden Fındıkî,

çevresindeki pek çok kişinin ciddi anlamda mürîdlik yapmadığı kanaatindedir (Fındıkî, 1387: 28¹). Teberrük olarak sakal taramak için kendisinden kullandığı tarağı talep ederek mürîd olunacağını zannedenlerin bile bulunduğunu söyler ve bu durumdan yakınıdır (Fındıkî, 1387: 7^y). Ona göre gerçek mürîd şeriatın emrettiği yoldan giden, tarikatın usûl ve esaslarını yerine getiren kimsedir. Mürîd olan kişi takım tutar gibi taraftar olmaz. Hakk'tan yana olur (Fındıkî, 1387: 28^k), dedikodudan uzak durur, (Fındıkî, 1387: 28¹) yanlışta inat etmez (Fındıkî, 1387: 28¹).

Mürşidine kemâl ile teslim olana mürîd dendiği gibi, bu manevî yolda mesafe alan mürîde de “sâlik” denir. Tarikat ve tasavvufta sülûk, ilim ile olmaz hal ile olur (Yılmaz, 2011: 185). Seyyid Ali Fındıkî, tasavvufta mürşidsiz seyr u sülûka başlayanların maksatlarına ulaşamadıklarını, bu durumun tecrübe ile sabit olduğunu anlatır (Fındıkî, 1387:5¹). Fındıkî özetle sâlik'in amacının Allah'a ulaşmak olduğunu lakin bunun mürşidsiz mümkün olmayacağını beyan etmiştir (Fındıkî, 1387: 11¹).

5.12. Kalb ve Mâsivâ

Sözlük anlamı bakımından kalb; göğüs boşluğunda, iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organdır. Toplumumuzda kalbe, yürek de denir. Bir halden bir hale sürekli değişiklik arz ettiği için Araplar bu organa kalb demişlerdir (Rasim Efendi, 2011: 911).

Mutasavvıflara göre kalb, ruh ve beden ilişkisi gibi göğüsteki et parçasıyla keyfiyetsiz ilgisi bulunan nûrânî bir latifedir. Bu Rabbânî latifenin bazı özellikleri şunlardır: Bilmek, tanımak, algılamak. Kalb sorumlu ve yükümlü olan insanın en derin zekâ, akıl ve irfanını içeren özelliğe sahiptir. Aynı zamanda kalb tasavvufta bilgi kaynağı sayılır. Kur'ân ve hadis-i şeriflerde geçen kalb, insanın düşünme, anlama, kavrama, eşyanın hakikatini bilme cihetini ifade eder. Yani kalb, insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran temel insanî hakikattir. Bundan dolayı tasavvuftaki seyr u sülûk uygulamaların amacı kalbin imar ve ıslah edilmesidir (Küçük, 2012b: 48-49). Nitekim bu durumla alakalı Peygamber Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur: **“Bakın, cesette bir çığnem et vardır ki, o sıhhatli olunca bütün ceset de sağlam olur; o fesada yüz tutunca da bütün vücut bozulur gider. Dikkat edin işte o kalbtir!”** (İmâm-ı Buhârî, 2008: 88)

Tasavvufta kalbe verilen önemin sebeplerinden birisi kalbin insan davranışlarını yöneten merkez olarak görülmesidir. Kalb, olumlu ve olumsuz hallere girebilecek kapasiteye sahip olduğundan ıslah ve imar edilmelidir.

Mâsivâ kavramının tasavvufî manası ise Allah'tan başka olan herşeydir (Rasim Efendi, 2011: 975). İnsan kalbi tasavvuf geleneğinde hem mülk hem melekût âleminin sınırlarını içeren bir yapıdadır. Ancak kalbin üzeri kirlerle ve tozlarla kaplı bir aynaya benzer. Şayet bu ayna makam arzusu, dünya sevgisi, kibir, riya, haset gibi mâsivâ kirlerinden temizlenirse mülk ve melekût âleminin bütün sırları kalbde tecellî eder.

Seyyid Ali Fındıkî faydasız bir ömür geçirildiği zaman şeytanın kalbe taht kurduğunu ve bütün iyilikleri oradan uçurduğunu söylemiştir (Fındıkî, 1387: 1^c). Mâsivâdan dolayı kalbin kaya gibi sertleşe bildiğine dikkat çekmiştir (Fındıkî, 1387: 1^p). Dünyanın oğul, mal ve kadın aşkı ile kalbi kendi tarafına çekip, ona ahireti unutturduğunu illeri sürmüştür (Fındıkî, 1387: 9^j). Fındıkî kalbin yönünü mücadeleye yöneltip (Fındıkî, 1387: 6^d) dünyanın kalbten atılarak (Fındıkî, 1387: 1^o) temizlenip, (Fındıkî, 1387: 5^a) kalbin imar edilmesi gerektiği görüşündedir (Fındıkî, 1387: 5^g). Mâsivâdan dolayı kirlenen paslanan kalbin doğru yolda gitmek ile yıkana bileceği anlayışına sahiptir (Fındıkî, 1387: 1^b).

Kur'ân ve hadisler incelendiğinde fuad, sadr, lübb, nüha gibi kavramlar kalb ile aynı anlamlarda kullanılmıştır. İlk dönem sûfilerden itibaren bu kavramlar üzerinde durulmuş daha sonra bu kavramlar arasındaki farklar tesbit edilmiştir (Küçük, 2012b:51). Seyyid Ali Fındıkî bu isimlerden birisi olan fuad kavramını kalb manasında kullanmıştır (Fındıkî, 1387: 42^a).

5.13. Kutb

Kutb lügatte medâr yani değirmenin alt taşına yerleştirilen ve üst taşın dönmesini sağlayan demir manasına gelir. Tasavvufî anlamda ise kutb en büyük velî anlamına gelmektedir. Kutbiyetin iki yönü vardır. Bunlardan birisi kutb-i irşâdidir. Bunlar meşayihden olan zâtlardır. Her asırda bunlardan birçok kişi olabilir. Diğeri ise Kutb-i vücuddur ki her asırda bunlardan bir tane olur (Rasim Efendi, 2011: 896). Bunlara kutubların kutbu, velîlerin velîsi, manasına gelen kutbu'l-âktâb'da denilir.

Seyyid Ali Fındıkî'ye göre mensubu olduğu tarikatı Hâlid-i Bağdâdî'den naklen alan Hüseyin Basretî (1274/1333) asrının kutbu'l-âktâbıdır (Fındıkî, 1387: 43^b). Hüseyin Basretî'nin halifelerinden olan ve kendisine tarikat icâzeti veren İbrahim Hakkî'nin da kutb-i irşâdi sınıfında olan kutublardan bir tanesi olduğunu beyan etmektedir (Fındıkî, 1387: 42^b).

5.14. İnsân-ı Kâmil

İnsân-ı kâmil meselesi tasavvufta önem arzeden konulardan bir tanesidir. İlk sûfi'lerin gündeminde olmayan bu kavram, Kur'ân'da da geçmemektedir. İnsân-ı kâmil kavramı ilk olarak mü'min-i kâmil manasında kullanılmıştır. İbn-i Arabî'den sonra bu kavram farklı anlamlarda bir tasavvuf kavramı olarak bu ilim dalında yerini almaya başlamıştır (Muslu ve Küçük, 2011: hafta XI, 11).

İnsan iki eli olan, iki ayak üzerinde dolaşan, sözle anlaşılan, akıl ve düşünme yeteneği olan en gelişmiş canlıdır. Kâmil kavramı ise kemâle ermiş olgun, yetkin, ağırbaşlı, mükemmel, kültürlü, bilgili, bilgin anlamlarına gelir. İnsan ve kâmil kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşan insân-ı kâmil kavramı, tasavvufta lügat anlamından farklı bambaşka bir anlama gelmektedir. Tasavvufa göre insân-ı kâmil Allah'ın insanı yeryüzünde halifesi olarak yaratması itibarıyla O'nun bütün sıfatlarına mazhar olan hazarât-ı hams ve meratib-i vücudu kendinde toplayan şahsa denir (Muslu ve Küçük, 2011: hafta XI, 11).

İnsân-ı kâmil farklı şekildedeki isimlendirilmiştir. Onlardan bazıları şunlardır: Şeyh, hâdî, mehdî, mükemmil, imam, halife, kutb, sâhib-i zaman vb. (Rasim Efendi, 2011: 232).

Ebu'l Hasan Şâzilîde insân-ı kâmile "er-racülü'l-kâmil" adını verir. Şâzilî'ye göre er-racülü'l-kâmil, Allah'ın âdemoğluna verdiği sır ile tasarrufta bulunan ve başkalarına, "İşte Rabbin ve işte sen" diyerek hakikatı gösterebilen şahıstır." (Güven, 1999:145).

İnsân-ı kâmil adlı Farsça bir kitap kaleme alan Azizüddin Nesefî ise insân-ı kâmil; "şeriat, tarikat ve hakikatte tam olan insandır" şeklinde tarif etmiştir (Yılmaz,2011:310).

Bir başka mutasavvıf olan Azîz Mahmûd Hüdâyî'ye göre insân-ı kâmil, Allah Taâlâ'nın zâtını, sıfatlarını, isimlerini, fiillerini ve yarattıklarının sırlarını kendisine keşfettirmiş olduğu kimselere denir. Keşf Allah'ın bir lütuf ve vergisidir. Lakin bu lütuf gayret neticesinde hâsıl olur (Güven, 1992: 145).

Tasavvuf düşüncesine göre bu mevzu bir başka açıdan da değerlendirilir. Buna göre insân-ı kâmil, Yüce Allah'ın zât, sıfat, isim ve fiilleriyle en eksiksiz ve mükemmel bir şekilde kendisinde tecelli ettiği âlemin var olma ve varlığını devam ettirme vesilesidir. İnsân-ı kâmil gerçekten Allah diyendir ve gerçekten Allah diyen buldukça kıyamet kopmaz (Müslim, iman, 234). İnsân-ı kâmil Hakk'ın her mertebedeki tecellilerine vakıf olan, "Kendini bilen rabbini bilir" sırrına ulaşmış, bütün isimleri ve sıfatlarıyla Cenâb-ı Hakkı en güzel şekilde temsil kabiliyetini kazanmış, tahkîkî irfânı ve marifeti gerçekleştirmiş gavs, kutub, hakikî mürşid gibi isimlerle anılan olgun şahıstır. İnsân-ı kâmil olabilmek için bir başka İnsân-ı kâmil'den ders almak gerekir. Hakk'ın eksiksiz zuhûr ettiği insân-ı kâmil makamına ulaşan, Hakk'a ermiştir. Onu gören Hakk'ı görmüş gibidir. Onu Hakk için seven Hakk'ı sever (Rasim Efendi, 2011: 97). Mutlak insân-ı kâmil Hz. Peygamber'dir. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'de "**Ey Muhammed de ki: eğer Allah'ı seviyorsan bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın**" (Âli-İmrân, 3/31)

İnsân-ı kâmil iki gruptur. a) Mürşid: Kâmil ve mükemmel bir şahsiyettir. Her mürîd müntesibi olduğu tarikat şeyhini bu makamda görür. Bu şekilde görmesi normaldir yoksa ondan feyiz alamaz. b) Kâmil mü'min: İster bir tarikata müntesip olsun ister olmasın, Kur'an ve sünnete göre Cenâb-ı Allah'ı tanıyıp mükemmel bir İslamî hayatı ve düşüncesi olan her mü'min bu gruba girer (Muslu ve Küçük, 2011: hafta XI, 16).

Seyyid Ali Fındıkî'ye göre herkesin kemalî kendi istidadı kadardır. İster ilim sahibi olsun isterse cahil olsun herhangi bir insanın veya bir seyr ü sülûk yolcusunun eksikliklerinden kurtulup, olgunluğa, kemâle ermesi, yani kendi kemal mertebesine yükselebilmesi için onu eğitecek bir hocaya bir eğitimciye bir mürşide ihtiyacı vardır. Hiç kimse kendi başına kendi yöntem ve gayretleriyle insân-ı kâmil makamına ulaşamaz (Fındıkî, 1387: 5¹).

Fındıkî, sâlikin maksadına ulaşmak için bir insân-ı kâmil'den eğitim almadan deneyeceği bütün yol ve yöntemlerin de geçersiz, gösterdiği gayretin boş ve harcadığı zamanın israf olduğunu, bu şekilde davranmakla neticeye varamayacağını belirtir. Seyr u sülûk işinin görüntüden ibaret bir iş olmadığını, hakikati olan bir eğitim olduğunu, bundan dolayı böyle bir amacı olanların mutlaka bir mürşid-i kâmil bulup intisap etmeleri ve ondan eğitim almaları gerektiğini tavsiye eder (Fındıkî, 1387: 11^k).

5.15. Aşk ve Muhabbet

Aşk, Arapça bir kelime olup onun aslı "ışk" tır. Işk ağaçları ve duvarları sarmalılarak çıkan sarmaşık otunun ismidir. Âşık'ın maşukuna olan aşırı derecedeki muhabbeti onun kalbini ve vücudunu sarmaşık gibi sarmaladığı için benzetme yoluyla bu aşırı muhabbete isim olmuştur (Rasim Efendi, 2011:772).

Kur'an ve hadis kaynaklarında aşk kelimesi geçmemekle birlikte manası çoğunlukla onu çağrıştıracak hûb ve muhabbet, bazen de meveddet kelimeleri geçmiş ve bazen de bunlardan türetilen çeşitli kelimeler kullanılmıştır (Ögke, 2012: 172).

Sûfilerden olan Semnûn Muhibb "Hakk Taâlâya giden yolun aslı ve esası mahabbettir" demiştir (Uludağ, 2010: 371). Mahabbetin anlamına gelince mutasavvıflardan Hâris Muhasibî, mahabbeti, "önce bütün mevcudiyetinle bir şeye meyletmen, sonra onu nefesine, ruhuna ve malına tercih etmen, sonra hem sırren ve hem de alanen ona muvafakat etmen ve tüm bunlara rağmen yine ona olan sevginde kusurlu olduğunu bilmendir" diyerek ifade etmiştir (Uludağ, 2012:410).

Mutasavvıflara göre iki çeşit aşk vardır. Biri "mecazî" diğeri ise "hakikî" dir.

Mecazî aşk: Geçici suretlerden birini sevmektir. Şehvetsiz, ilâhî ve hakikî denilen aşka götürmek için bir köprü oloyorsa böyle bir aşk da nahoş karşılanmamıştır. Şeyh İbrahim el-Bâcûrî “**Tertemiz bir aşkla birine tutulan ve bu aşkını açıklamaya bile cesaret edemeden bu sevgiyle ölen, şehid olarak ölmüş sayılır**” (Münâvî, 1972:VI/180) hadis-i şerifinden yola çıkarak bu şekilde vefat edenlerin şehit oldukları hükümünü çıkarmıştır (Bâcûrî, 1343: 1c.,s. 254). Bu hadiste geçen aşktan murad, iffet ve haysiyet içinde samimi duygulara dayanan gizli aşk olsa gerektir.

Hakikî aşk: Allah’ı sevmektir. Allah’tan başka herşeyden geçmektir. Hakikî aşka ulaşan kişi kendinden geçmiş fenâ-fillah mertebesine ulaşmıştır (Yılmaz, 2011: 207-208).

Sevgiyi ifâde eden muhabbet, saflık ve hâlislik anlamı taşımaktadır (Memiş, 2000: 86). Mutasavvıflar aşkın temelini “muhabbet” olarak görürler. Muhabbet insan gönlünün zevk aldığı şeylere meyletmesi demektir.

Allah (c.c.) muhabbetinin kalbe yerleşmesinin iki yolu vardır.

- a) Nefsin başka şeylere olan meyil ve isteklerini aza indirerek mâsivâ sevgisini gönülden çıkartarak olur. Genellikle bu riyâzat ve mücahedeyle başılır.
- b) İbadet ve tâatla marifeti artırmak. Bunun yolu, nâfile ibadet ve tâatlarla ruhu kuvvetlendirmektir (Yılmaz, 2011: 207-208).

Seyyid Ali Fındıkî genelde Allah sevgisinin gönülde yerleşmesine mani olan dünya muhabbetini ve bu dünya aşkının manevî açıdan meydana getirdiği tahribat konusunu ele almıştır. Ona göre oğul, mal ve kadın aşkı ile insanlar dünyaya meyl ederler (Fındıkî, 1387: 9^j). Fındıkî insanların sâlih kişiler gibi davranmasını, dünyayı unutup ona âşık olunmaması gerektiğini tavsiye ediyor (Fındıkî, 1387: 3^ê). Dünyaya âşık olan kişi ne kadar okumuş olursa olsun, ne kadar vaaz verirse versin, ona göre o kişinin bütün yaptıkları boşa gidecektir (Fındıkî, 1387: 3^l). Fındıkî, insanın ne kadar çok malı mülkü olsa da, eğer kişi ona âşık değilse, o mal, o şahsın manevî hayatına zarar vermeyeceği görüşündedir (Fındıkî, 1387: 9^l). Fındıkî’ye göre fayda veren tek bir aşk vardır oda Allah (c.c.) aşkıdır. Bunun haricinde bulunan bütün muhabbetler kişiye bir fayda sağlamayacaktır (Fındıkî, 1387: 14^f).

5.16. İstimdat-Te vessül

İstimdat medet dilemek, yardım istemek manasına gelir. Her türlü yardımın kaynağı ve başvurulacak makam ve mercii Allah’tır. Allah’tan başkasından yardım istemek söz konusu olamaz. Tasavvufta Hz. Muhammed (s.a.v), şeyh ve benzeri bir manevîyat büyüğünden istimdâd, doğrudan onlardan yardım istemek değildir. İstimdat onların Allah Teâlâ katındaki itibar ve makamlarından istifade etmek için bir vesiledir. “Medet yâ şeyh”, Medet yâ Abdulkâdir Geylânî”, Medet yâ Gavs-ı A’zam”, Medet ya Hüdâyi” gibi nidâ sözleri bu kişilere duyulan manevî sevginin izahıdır (Yılmaz, 2011: 323).

Te vessül ise bir şeyi veya bir şahsı Allah Teâlâ için aracı ve vasıta kılmak, şefaathçi ve vesile edinmek manasına gelir. Te vessül ibadet ve amellerle olacağı gibi Hz. Peygamber, velî ve sâlih insanlarla da olur (Muslu ve Küçük, 2010: hafta XIII, 7).

Fındıkî’nin istimdâda bakış açısını incelediğimizde görüyoruz ki doğrudan “biz dergâhı ilâhîden medet diliyoruz” (Fındıkî, 1387: 23^a) diyerek öncelikle tevhid inancına bağlılığını belirtmektedir. Fındıkî dergâhı ilâhîden istimdâd ettiği gibi (Fındıkî, 1387: 23^a) “Ey Ebel-Kâsım sizden medet diliyorum, size yalvarıyorum imdadıma gelin” ifadesiyle (Fındıkî, 1387: 2^k) Hz. Peygamber’den ve “Medet yüz kere medet Gavs-ı Geylânî” cümlesiyle Gavs-ı Geylânî’den de medet dilemiştir (Fındıkî, 1387: 25^a).

Ayrıca kendi şeyhinin ismini zikrederek de istimdâdda bulunduğunu görmekteyiz (Fındıkî, 1387: 8^a). Diyebiliriz ki ona göre istimdâdın merkezi dergâh ilâhîdir. Ancak ister hayatta olsun ister vefat etmiş olsun, insanların sâlih ve velî olanları vesilesiyle yapılarak istimdâd edilebilir. Bu durumda da istenileni verecek merci yine Cenâb-ı Allah'tır; ismi geçen sâlih kullar ise talepte bulunan kişinin tarafını belirttiği bir şefaatchiden ibarettir.

Seyyid Ali Fındıkî, tevessül ve istimdâdın hakikatını bilmeyen sûfilerin yanlışlıklara düştükleri kanaatindedir. Bazı sûfilerin şeyhlerinden ve kendisinden kullandıkları eşyalarını teberrük olsun diye istemelerini düşülen yanlışlardan biri olarak örnek göstermiştir. İşi arsızca sakalları için kullandığı tarağı istemeye kadar vardırırlar olduğunu ve bu halden kendisinin ıstırap duyduğunu belirtmiştir. Bu sebeble çevresindeki sûfî olmak isteyen bin kadar kişiden ancak iki tanesini hakikî sûfî olabilecek kapasitede olduğunu söylemiştir (Fındıkî, 1387: 7^{v-z}).

Seyyid Ali Fındıkî Allah'a yalvarırken tevessülünü genelde Hz. Peygamber ile yapmıştır. Bu duruma en güzel örneklerden birisi "Ey Rabbim, Ali zelil bir kuldur. Günahkâr, fakir ve çaresizdir. Ne olur dostların serdarı Mustafa hatırına sen onu azat et! Kıyamet günü rahmetinden cennete götür!" (Fındıkî, 1387: 23^{g-h}) mısralarıdır. Hz. Peygamber'den ve Abdulkâdir Geylânî'den (ö. 652/1166) istimdâdda bulunurken vesile olarak onların neslinden gelmeyi de kullanmıştır. Bu durumu, "Herkes kendi nesli için sıkıntı çeker" diyerek açıklamıştır. Abdulkâdir Geylânî'den "sen benim babamsın, senin neslindenim" diyerek yardım talebinde bulunuyor (Fındıkî, 1387: 25^{c-c}). Fındıkî başka bir manzûmesinde Peygamber Efendimizi, Hz. Ebûbekir'i ve sahabe efendilerimizi isimlerini söyleyip onları vesile ederek şu duayı yapmıştır. "Fındıklı Ali'yi onların hatırına bağışla, ondan az olanı çok olarak kabul et, fadl ve kereminle onu cennete koy, ona cehennem ile acı ve elem verme" (Fındıkî, 1387: 36^{g-g}).

5.17. Riya-İhlâs

Riya kulun sırf Allah'a olması gereken ibadetinde başka şeyleri de kastetmesidir (Yüce, 2004:165). Riyanın zıttı ihlâstır (Kılıç, 2012: 38). Kelime olarak ihlâs, "sammiyet ve içtenlik" demektir. Tasavvufta kişinin hâl ve davranışlarında sadece Allah'ın rızâsını gözetmesi, gösterişten ve ikiyüzlülüğten uzak durması, sözüyle özünün bir olması manasına gelir (Konur, 2012c: 393).

Cünyd Bağdâdî (ö. 298/911) "İhlâs, kul ile Allah arasında bir sırdır. Melek onu bilmez ki sevap yazsın. Şeytan ona muttali olmazki ifsad etsin. Hevâ ve heves onu fark etmez ki kendisine meylettirsin" demiştir (Yılmaz, 2011: 170).

Mutasavvıflardan Sehl Tusterî (ö. 283/896) "İhlâs sahibi olandan başkası riyâyı tanımaz." demiştir (Uludağ, 2012: 290).

Kur'ân'da Yüce Allah "**Her kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse, yararlı bir iş yapsın ve Rabbine yaptığı ibadete kimseyi ortak etmesin.**"(el-kehf, 110) ayetiyle riyâyı yasaklamıştır. Başka bir ayette de ihlâsı emretmek için "**Kendilerine, dinî yalnız Allah'a hâlis kılarak, O'na ibadet etmeleri emrolundu.**" (el-Beyyine, 98/9) buyurmuştur.

İslam dinine göre insanın bütün inanç, duygu, düşünce ve amelleri Allah (c.c.) rızâsına dönük olmalıdır. Kişisel haz veya çıkarlar için olmamalıdır. Bir amelin Allahın dinde kabul olması, onun Allah rızâsını gözeterek yapılmasıyla mümkün olur. Önemli olan niyettir; niyet kötü olduktan sonra amel ne kadar iyi olursa olsun uhrevî olarak bir kazanç sağlamaz o çaba boşa gider (Konur, 2012c: 393).

Seyyid Ali Fındıkî'ye göre Müslümanlık; lafla gösterişle olmaz. Eğer yapılan ibadetler riyadan uzak sırf Allah rızâsı için olmazsa, boş kuru bir gürültüden öte bir şey değildir. Böyle ibadetler sevap kazandırmadığı gibi günah getirir (Fındıkî, 1387: 3¹).

6. SONUÇ

Seyyid Ali Fındıkî, Nakşbendiyye tarikatının Hâliyye koluna mensup mutassavvuf bir âlimdir. Hayatı hakkında değişik eserlerde geçen bilgiler bu çalışmayla bir araya getirilmiştir. Bu sayede kronolojik nitelikte onun ile ilgili ilk sayılabilecek bir biyografi oluşturulmaya gayret edilmiştir. Kaynaklarda geçen aile şeceresine bakıldığında, soyunun Şeyh Abdulkâdir Geylânî vasıtasıyla Hz. Hasan'a, ondan da Peygamber Efendimize ulaştığı görülmektedir. Fındıkî şer'î ilimlerin zâhiri ile ilgili üç, tasavvuf alanında da iki defa icâzet almıştır. İlk ilmî icâzetini Silvan Müftüsü Seyyid Abdurrahman Efendi, ikinci ilmî icâzetini Şeyh Hasan Efendi, üçüncü ilmî icâzetini ise Şeyh Muhammed Said Seyda vermiştir. O'nun sahip olduğu bu ilmî icâzetler o zamanın hükümeti tarafından yüksek tahsil belgesi olarak kabul edilmiş, bundan dolayı askerlik yapmaktan muaf tutulmuştur. Tarikat icâzetinin ilkinin Şeyhi Şeyh Muhammed Said Seyda el-Cezerî'den, ikincisini ise Basretli Şeyh İbrahim Hakkı Hazretlerinden aldığı anlaşılmıştır.

Tasavvufta ümmî şeyhler de vardır. "Her şeyh âlim olmayacağı gibi her âlim de şeyh olmaz". Seyyid Ali Fındıkî ise hem âlim hem de şeyh olan bir kişidir. Ancak hilafet almasına rağmen şeyhi hayatta olduğu için ona hürmeten şeyhlik yapmamıştır. Şeyhinin vefatından elli beş gün sonra kendisi de vefat etmiştir.

Hâlidîlik, tekke ile medreseyi, zâhirî ilimlerle tasavvufu bir arada yürüten bir tarikattır. Seyyid Ali Fındıkî tekke ile medrese hayatını birlikte yaşamış ve talebelerine de aynı usûlü aktarmış bir şahsiyettir. Manzûmelerinden anlaşıldığına göre Fındıkî tasavvufu fıkıh ve tefsir gibi öğrenmekle tahsil edilecek bir ilim gibi görmez; tüm ilimlerde ve hayatın tamamında kendisini hissettirecek bir hal ve ruh olarak değerlendirir. Bu sebeple mollalar ile şeyhler arasında cereyan eden maneviyattan yoksun kaba tartışmaları da uygun bulmaz. Vahhâbîlerin savunduğu maneviyatsız din anlayışının olamayacağını anlatmak için *Defü 'ş-şübühat fî nazmi't-terehât ve Zülfikar-ı Ali fî rakabeti münkiri'l-istimdâd mine'n-nebî evi'l-velî* isimli müstakil iki eser yazmıştır. Fındıkî Vahhâbîliğe mesafeli yaklaştığı gibi Nakşbendiyye mensublarının genel düşüncesine uygun bir şekilde bölgeye yakın olan İran ve Şia etkisine karşı da teyakkuz halinde olmuştur. Bundan dolayı Osmanlı devleti, Nakşbendiyye tarikatının Hâliyye kolunun Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da hızla yayılmasına göz yummuş ve zemin hazırlamıştır. Seyyid Ali Fındıkî itikatta Ehl-i sünnet, amelde Şafiî mezhebine mensuptur. Talebelerine de kendi meşrep, mezhep ve tarikatına uygun olarak ders vermiştir.

Fındıkî tek başına bir okul gibi çalışmış, onlarca talebe yetiştirmiştir. Yetiştirdiği talebelerin pek çoğu Diyanet İşleri Başkanlığı'nın açtığı sınavları kazanarak Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun il, ilçe ve çeşitli yerleşim beldelerinde imam olmuşlardır. İçlerinden müftü olanlar da çıkmıştır. Dolaylı da olsa birlikte ders takrir ettikleri ve sağlığında irtibatını kesmediği babası aracılığıyla Said Ramazan el-Bûtî'ye (ö.1434/2013) de tesirinin olduğu söylenebilir.

Şiir yazmak çok ayrı bir beceri ve meziyet ister Seyyid Ali Fındıkî şeyh ve âlim olmakla birlikte ayrıca şâirdir. Şiirlerden oluşan Arapça, Farsça, Kürtçe kaleme aldığı müstakil bir divânı vardır. Bu Dîvân'ında pekçok tasavvufî konuyu işlemiş, bazı tasavvuf kavramlarına açıklık getirerek kullanmış ve âlim bir sûfî olarak dünya ile kurulacak ilişkilerin sınırlarını belirlemiş, dünyanın faniliğini vurgulamıştır.

Her zaman olabileceği gibi onun zamanında da dini şahsî çıkarlarına alet edip insanları maddî olarak sömüren kişilerin varlığından bahsetmiştir. Bu tür insanların cin çıkarma ve muska yazma iddialarıyla insanları kandırdıklarını belirtmiştir. Başka bir özelliği olmayıp sırf böyle davrananların gerçek molla ve şeyh olmadıklarını, onların sahte şeyh ve molla olduklarını vurgulayan nezih bir bakış açısı ortaya koymuştur. Seyyid Ali Fındıkî'nin tasavvuf anlayışında farz ibadetlere riayet ve haramlardan kaçınmak önem arz eder. Ona göre be konularda gevşek davranan sufi olamaz. Yani o müteşşeri bir tasavvuf anlayışına sahiptir.

Kendisi rızkını temin için el emeğine önem vermiş, ilmini maddî çıkarlara alet etmemiş, âlim olmanın izzetini korumuştur. Bu sebeple Fındıkî'nin vaaz ve nasihatleri insanlar üzerinde etki oluşturmuştur. Bunun neticesinde yaşadığı zaman dilimi içerisinde bulunduğu yerlerde zuhûr eden problemlerle ilgilenmiş ve halkın müşküllerini fetvalarıyla çözmüştür. Hayatta iken çevresinde birlik ve beraberlik atmosferinin hâkim olmasını sağlamış, kişisel bazda kavgaları sonlandırmak için hakemlik görevi üstlenmiş, toplumsal bazda da teröre zemin teşkil eden olumsuz milliyetçilik anlayışının yayılma fırsatı bulmasını dolaylı olarak engellemiştir.

Seyyid Ali Fındıkî Osmanlı İmparatorluğu'nun son demlerini görmüş, cihan harplerinin her ikisine de şahit olmuştur. Bu sebepten dolayı kıtlığın, yoksulluğun, tefrikanın, cehaletin had safhada olduğu, birçok problemin üst üste yığıldığı bir zaman diliminde yaşamıştır. Olumsuz şartlara rağmen halinden hiç şikayet etmemiştir. Başta Şeyh Said isyanı olmak üzere Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaya çıkan kalkışmalara da katılmamıştır. Bu felaket yıllarında eskiden Mezopotamya bölgesinin ilim merkezi sayılan Cizre ve çevresi başta olmak üzere ömrü boyunca çok sayıda insan için örnek bir şahsiyet olmuştur. Yetiştirdiği talebeler ve yazdığı eserlerle kendinden sonra bir tesir bırakmıştır. Bu tesir günümüze kadar da devam etmektedir. Adıyaman'da yaşayan Muhyettin Ülper, günümüzde Seyyid Ali Fındıkî'nin geleneğini sürdüren şahıslardan birisidir.

Son olarak diyebiliriz ki, âlim ve sûfî bir mürşid olan Seyyid Ali Fındıkî vefatıyla insanların arasından ayrılıp öbür âleme göçmüş olsa da, bıraktığı eserleri ve yetiştirdiği talebeleri vasıtasıyla daha sonra da etkisini sürdürmüştür. Bu talebelerinden bazıları cami imamlığı yaptıkları için hocalarından aldıkları bilgileri yöre insanına aktarmış ve irşad faaliyetlerini toplumsal bazda yürütmüşlerdir. Böylece onun usulü, etkisini sürdürdüğü dönemlerde Güneydoğudaki ayrılık fitnesinin söndürülmesine katkı sağlayacak yöntemlerden birisi olmuştur.

KAYNAKLAR

- ACLÛNÎ, İ., H. 1351. Keşfü'l-hafâ, Dâru'l-ihyâi't-turâsi'l-arabî, Beyrut. 2c.
- ADAK, A., 14-15 Nisan 2012. "Lı Cızîrê Muhîteke Edebî: Dergâhê Şêx Seyda û Rola Wî dı Edebîyata Kurdî de", Editör, M. Nesim Duru, (Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu), Sayfa no: 465-485, İstanbul: Mardin Artuklu Üniversitesi, 554s.
- ADAK, A., 2012. "SEYDA, Muhammed Said", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 44c.
- AKÇE, Z., 14-15 Nisan 2012. "Muhammed Nurullah Seyda el-Cezerî ile Bediüzzamân Said Nursi'nin Tasavvuf Hakkındaki Görüşlerinin Mukayesesi", Editör, M. Nesim Duru, (Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu), Sayfa no: 279-289, İstanbul: Mardin Artuklu Üniversitesi, 554s.
- ALGAR,H., 2013. Nakşibendîlik, Çev.: C. Köksal ve diğerleri, İnsan Yayınları, İstanbul, 610s.
- ALGÛL, H.,APAYDIN, Y. vd., 2006. İlmihal, DİB Yayınları, Ankara: 2c.
- ALTUNTAŞ H. ve ŞAHİN M., 2006. Kur'ân-ı Kerîm Meali, DİB Yayınları, Ankara, 604s.
- ARAS, R., 14-15 Nisan 2012. "Kürt Toplumunda Şeyhler ve Müslüman-Hıristiyan İlişkilerine Etkileri: Şeyh Seyda Örneği", Editör, M. Nesim Duru, (Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu), Sayfa no: 155-167, İstanbul: Mardin Artuklu Üniversitesi, 554s.
- ARIK, M.S., 2006.Esma-i Hüсна İle 99 Ehadis-i Büşra Şerhi, Payitaht Yayınları, İstanbul, 394s.
- BÂCÛRÎ, Ş., İ., Hicrî 1343. Bâcûrî, Mustafa el-Babî el- Halebî ve Oğulları Matbaası, Mısır, 2c.
- BAZ, İ., 2012. "Tasavvuf Döneminin Özellikleri", Tasavvuf El Kitabı, Ed.: K. Özköse, Grafik Yayınları., Sayfa no: 140-144
- BAZ, İ., 14-15 Nisan 2012. "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Irak ve Suriye'ye Göçen Cizreli Âlim ve Sûfiler", Editör, M. Nesim Duru, (Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu), Sayfa no: 239-255, İstanbul: Mardin Artuklu Üniversitesi, 554s.
- CEBECİOĞLU,E., 1997. Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber Basın Yayın, 709s.
- CENGİZ,Y., 14-15 Nisan 2012. "Muhammed Nurullah Seyda'nın Doğa Okuması: Taninu't-Tabî'a Eseri Üzerine", Editör, M. Nesim Duru, (Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu), Sayfa no: 27-278, İstanbul: Mardin Artuklu Üniversitesi, 554s.
- ÇİÇEK, M., "Seyda Molla Hüseyin Küçük'ün hayatı ve İlmi kişiliği" Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi Sayı: II, Sayfa no:124-139-www.e-sarkiyat.com-ISSN: 1308-9633 Kasım 2009.
- DENKNALBANT, A., 2012. "Silvan Ulucamii", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 44c.
- DEVELİOĞLU, F.,1990. Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara, 1438 s, 119s.
- ERTEKİN, M, Z., 14-15 Nisan 2012. "Naveroka Helbestên Seyyid 'Eliyê Findikî", Editör, M. Nesim Duru, (Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu), Sayfa no: 487-492, İstanbul: Mardin Artuklu Üniversitesi, 554s.

- ERTUĞRUL, Ö., 1993. “Cizre Köprüsü”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 44c.
- ERZEN, A, Hicrî 1404. “Seyyid Ali Fındıkî'nin Hayatı” 9s, (yayınlanmamış).
- ERZEN, M. S., 2013. “Li Ser Jiyan û İlmê Seyyid Eliyê Fındıkî”, Peyam Dergisi,(3),7-12.
- ERZEN, M. S.,2007. Dünden Bugüne Erzen Ailesi, Pak Ajans, İstanbul, 255s.
- FINDIKÎ, S. A., 2010. Zülfikar (Mecmuatü'r-resâil), Ravza Yayınları, İstanbul, Sayfa no: 9-69
- _____, S. A., 2010. Ellem'e (Mecmuatü'r-resâil), Ravza Yayınları, İstanbul, Sayfa no: 71-129
- _____, S. A., 2010. El-İnsaf (Mecmuatü'r-resâil), Ravza Yayınları, İstanbul, Sayfa no: 131-160
- _____, S. A., 2011. Diwan, Nûbihar Yayınları, İstanbul, 335s.
- _____, S. A., Hicrî 1387. Dîvân (*Oğlu Müftü Abdurrahman Erzen'in Hattı İle Kaleme Alınmıştır. Matbaa ortamında çoğaltılmıştır.*) 143s.
- GÖKSU, M.,14-16 Mayıs 2010.“Muhammed Nurullah Seyda el-Cezerî (1449-1985)'nin Hayatı Şahsiyeti ve Tasavvuf Anlayışı” Editör, M. Nesim Duru, (Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu) Sayfa no: 647-661, Ankara: Şırnak Üniversitesi, 1246s.
- GÜRER, D., 2012.“Tasavvufun Konusu ve Gayesi”, Tasavvuf El Kitabı, Ed.: K. Özköse, Grafik Yayınları., Sayfa no: 20-21.
- GÜVEN, M. S., 1999. “Ebu'l-Hasan Şazili ve Şaziliyye”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,421s (yayınlanmamış).
- _____, 1992. “Çeşitli Yönleriyle Azîz Mahmûd Hüdâyî'nin Mektupları”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 237s (yayınlanmamış).
- İMÂM-I BUHÂRÎ, Trc., ALDEMİR, H., ve Arkadaşları, 2008, Sahîh-i Buhârî, Polen Yayınları, 1108s.
- İMÂM-I MÜSLİM, Terc., Davutoğlu, A., 2013 Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, Işık Yayınları, İstanbul, 6c.
- İMÂM-I NEVEVÎ, Terc., UÇAN, S., 2014, Riyâz'üs Sâlihîn, Çelik Yayınları, İstanbul, 3c.
- KARASAKAL, Ş., 14-15 Nisan 2012. “Seyyid Ali Fındıkî ve Kâdı Beydâvî'ye Hâşiyeleri”, Editör, M. Nesim Duru, (Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu), Sayfa no: 305-320, İstanbul: Mardin Artuklu Üniversitesi, 554s.
- KILIÇ, M. E.,2012. Tasavvufa Giriş, Sûfi Kitap Yayınları, İstanbul, 334s.
- KONUR, H., 2012a. “Tasavvufun Müstakil Bir İlim Haline Gelişi”, Tasavvuf El Kitabı, Ed.: K. Özköse, Grafik Yayınları., Sayfa no: 139-140
- KONUR, H., 2012b. “Sabır-Şükür”, Tasavvuf El Kitabı, Ed.: K. Özköse, Grafik Yayınları., Sayfa no: 389-393.
- KONUR, H., 2012c. “İhlas-Samimiyet”, Tasavvuf El Kitabı, Ed.: K. Özköse, Grafik Yayınları., ss. 393-394.
- KONUR, H., 2012d. “Namaz”, Tasavvuf El Kitabı, Ed.: K. Özköse, Grafik Yayınları., Sayfa no: 403-405.
- KURTBİL, Z. H., 2012. “Cizre Ulucamii” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 44c.
- KÜÇÜK, N. O., 2012a. “Tatbiki Bir İlim Oluşu”, Tasavvuf El Kitabı, Ed.: K. Özköse, Grafik Yayınları., Sayfa no: 35-42.

- KÜÇÜK, N. O., 2012b. “Tasavvufta Metot”, Tasavvuf El Kitabı, Ed.: K. Özköse, GrafikYayımları., Sayfa no: 48-52.
- MELEK, A. ve DEMİR, A., 2009. Dinî Değerleri ile Diyarbakır, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 272s.
- MEMİŞ, A., 2000. Hâlid-î Bağdâdî Hayatı, Eserleri, Tesirleri ve Anadolu’da Hâlidîlik, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 348s.
- MUSLU, R., KÜÇÜK, S., 2010. “Tasavvuf I” İlitam Öğrencileri İçin Hazırlanmış Ders Notları, Sakarya Üniversitesi Resmî Web Sitesi, Sakarya.
- _____, 2011. “Tasvuf II” İlitam Öğrencileri İçin Hazırlanmış Ders Notları, Sakarya Üniversitesi Resmî Web Sitesi, Sakarya.
- MUSLU, R., 2012a. “Seyr u Sülûk Terimleri”, Tasavvuf El Kitabı, Ed.: K. Özköse, GrafikYayımları., Sayfa no: 333-340.
- MUSLU, R., 2012b. “Seyr u Sülûk Metotları”, Tasavvuf El Kitabı, Ed.: K. Özköse, GrafikYayımları., Sayfa no: 340-369.
- NESÂİ, Ebu Abdurrahman b. Şuayb, 1992. es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- ÖGKE, A., 2012. “Tasavvuf Terimleri”, Tasavvuf El Kitabı, Ed.: K. Özköse, Grafik Yayınları., Sayfa no: 160-178.
- ÖNGÖREN, R., 2012. “Başlıca Tarikatlar”, Tasavvuf El Kitabı, Ed.: K. Özköse, Grafik Yayınları., Sayfa no: 253-272.
- ÖNGÖREN, R., 2011. “Tarikatlar”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 44c.
- ÖZDİREK, R., 14-15 Nisan 2012. “Cumhuriyet Dönemi Cizre Bölgesi Din Âlimleri”, Editör, M.Nesim Duru, (Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu), Sayfa no: 223-238, İstanbul: Mardin Artuklu Üniversitesi, 554s.
- ÖZDİREK, R., 14-16 Mayıs 2010. “Cumhuriyet Döneminde Şırnak Bölgesinde Yaşayan Âlimlerin Fıkıhla İlgili Eserlerinin Değerlendirilmesi” Editör, M. Nesim Duru, (Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu) Sayfa no: 707-722, Ankara: Şırnak Üniversitesi, 1246s.
- ÖZKÖSE, K., 2012. “Tarikatların Ortak Unsurları”, Tasavvuf El Kitabı, Ed.: K. Özköse, Grafik Yayınları., Sayfa no: 225-247
- RASİM EFENDİ, S. M., 2011. Tasavvuf Sözlüğü, İnsan Yayınları, İstanbul, 1286s.
- SABUNCU, S., 2013. “Şeyh Abdurrahman eş-Şaviri ve Nehcu’n –Necah Fi Ahkami-N-Nikah Adlı Eserinin Fikhî Açından Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şırnak, 133s (yayınlanmamış).
- SAVRAN, A., 2004. “Meyyâfârikin”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara, 44c.
- SUYÛTÎ, A.C., ts.el- Câmiu’s-sağîr, Dâru’l-Fikr, Beyrut. 1.c. 520s, 2.c. 62s
- TİRMİZÎ, Ebi İsa Muhammed b. İsa, 1992. el-Camiû’s-Sahih, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- TOSUN, N., 2012. Bahâeddîn Nakşbend Hayatı, Görüşleri, Tarikatı, İnsan Yayınları, İstanbul, 463.s
- TOSUN, N., 2007. İmâm-ı Rabbânî, Kaynak Yayınları, İzmir, 183s.
- TUNCEL, M. Ve ÖZAYDIN, A., 1993. “Cizre” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 44c.
- ULUDAĞ, S., 2012. Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risâlesi, Dergâh Yayınları, İstanbul, 527s
- ULUDAĞ, S., 2010. Keşfu’l-Mahcûb Hakikat Bilgisi, Dergâh Yayınları, İstanbul, 516s.
- ULUDAĞ S., 1991. Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yayınları, İstanbul., 372s.
- YAŞIN, A., 2007. Tarih Kültür ve Cizre, Kuloğlu Matbaacılık, Ankara, 443s.

- YILDIZ, H. D., 1988. “Abbasîler”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 44c.
- YILMAZ, H. K., 2011. Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, Ensar Yayınları, İstanbul, 367s.
- YÜCE, A., 1.c. 2004, 2.c. 2005. El Muhasibîer-Riaye Kalb Hayatı, Işık Yayınları., İzmir, 2c.,593s.
- YÜCE, A.,14-16 Mayıs 2010. “Cizreli Şeyh Seyda ve Tasavvufî Görüşleri” Editör, M. Nesim Duru, (Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyomu) Sayfa no: 638-645, Ankara: Şırnak Üniversitesi, 1246s.

GÖRÜŞME

M. S. Erzen ile 05.06.2015 tarihinde yapılan sözlü sohbet
Ekinci, M. Ö. ile 07.11.2015 tarihinde yapılan sözlü sohbet

İNTERNET KAYNAKÇASI

<http://www.elcezeri.com/>
<http://yahyamunis.blogspot.com.tr>

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Serdar SABUNCU
Doğum Yeri ve Tarihi : Şırnak/Cizre 06/06/1975

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi :
Doktora Öğrenimi :
Bildiği Yabancı Diller :
Bilimsel Faaliyetleri : Makale

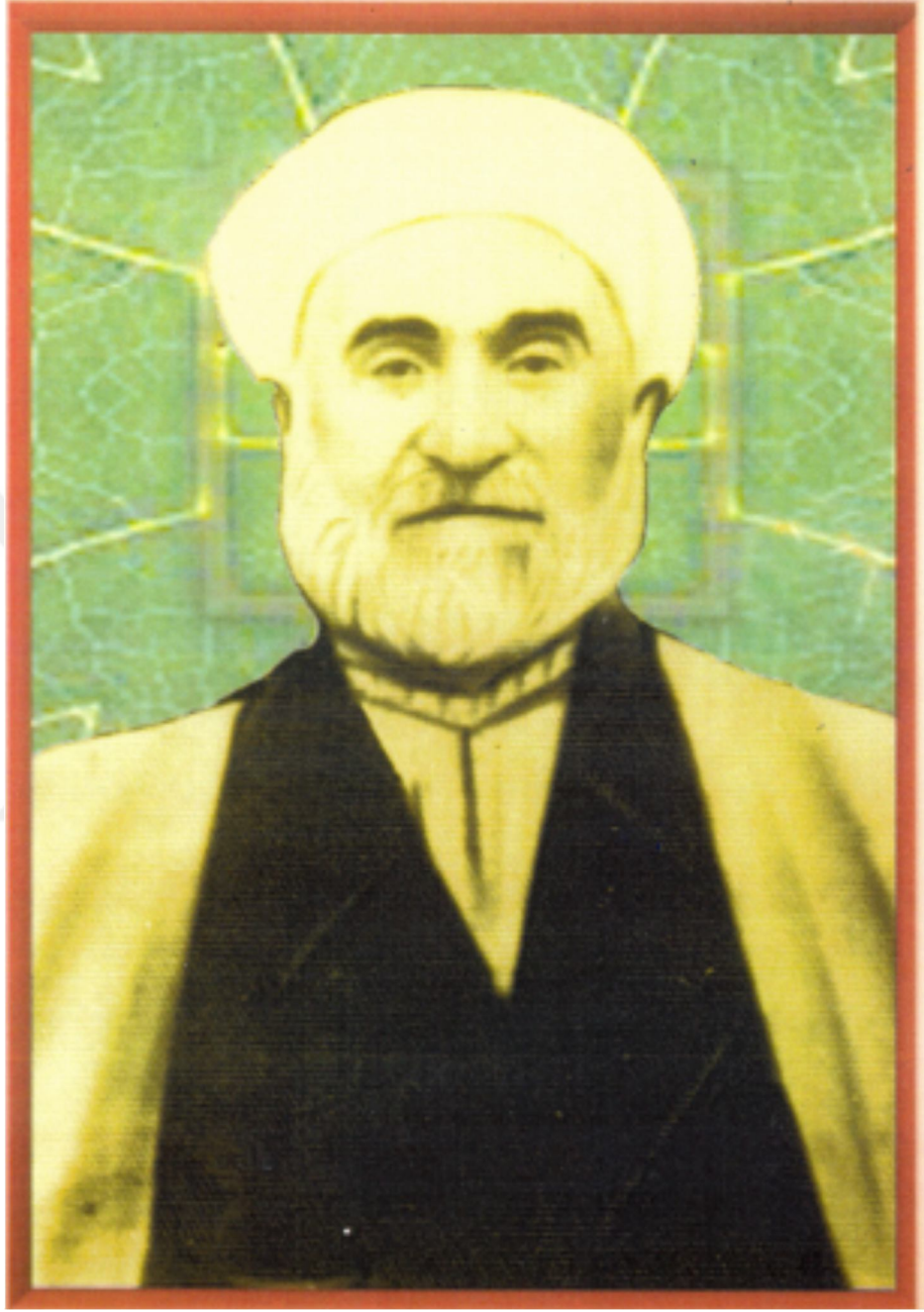
İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Diyanet İşleri Başkanlığı, Adıyaman
Üniversitesi

İletişim

E-Posta Adresi : ssabuncu@adiyaman.edu.tr
Tel. : 05070446645
Tarih : 29.08.2016

EKLER

EK:1) Seyyid Ali Fındıkî (Erzen)

Ek:2)Fındık Köyü

EK:3) Seyyid Ali Fındıkî'nin Mezarı

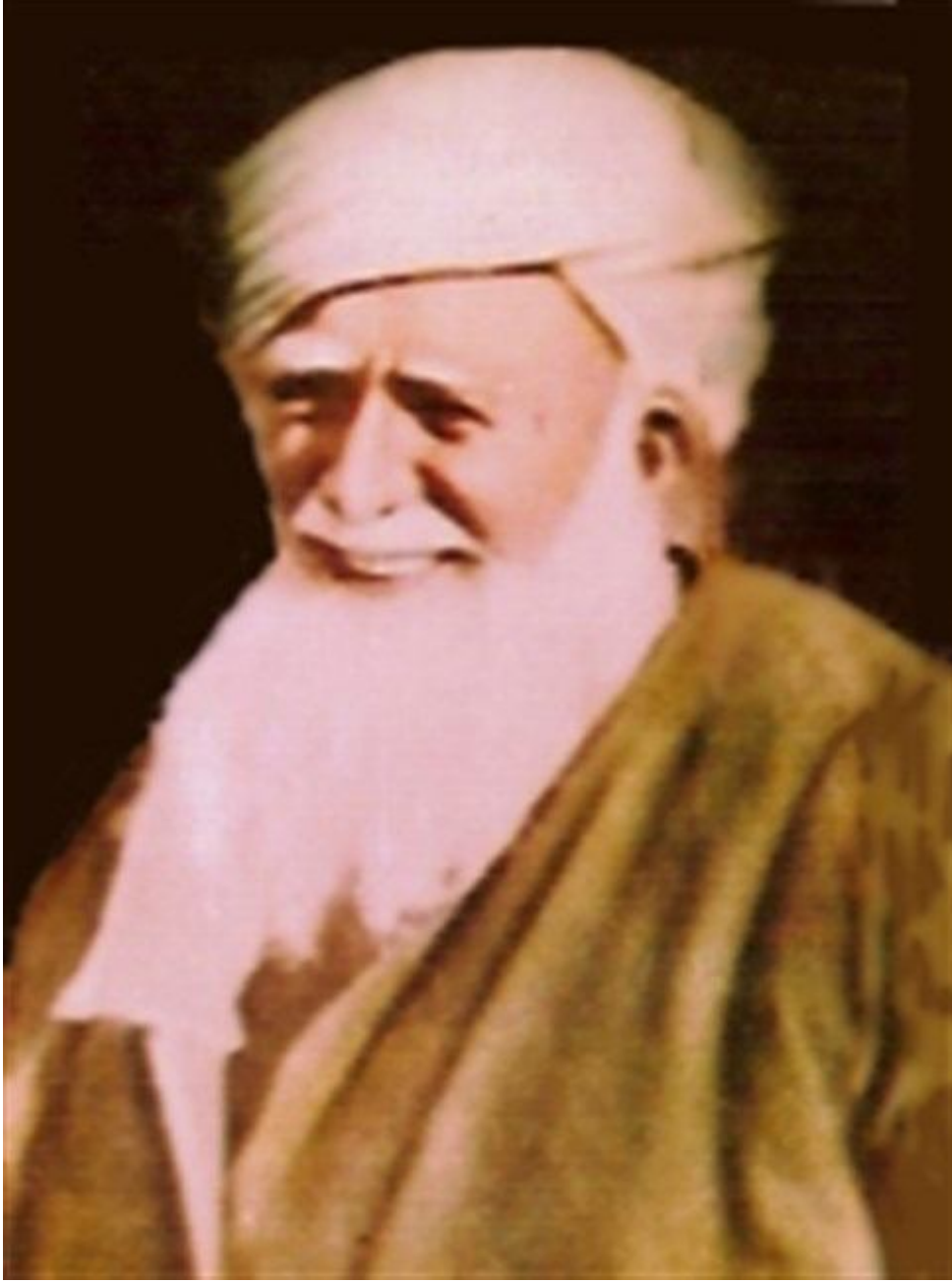
EK:4) Kara Behlül Camii ve Medresesi

EK:5) Bağlarbaşı (Serdehl) Köyü Camii ve Medresesi

EK:5) Yeşilyurt (Cinibr) Köyü

EK:6) Seyyid Ali Fındıkî'nin Şeyhi Şeyh Seyda el-Cezerî

EK:6) Şeyh Seyda el-Cezerî'den sonra tarikatın başına geçen Şeyh Muhammed Nurullah el-Cezerî

EK:7) Şeyh Muhammed Nurullah el-Cezerî'nin vefatından sonra tarikatın başına geçen Şeyh Ömer Faruk Seyda el-Cezerî

Hulâsa

Diyanet işleri reisliği

^T
Gümüşhane Müftülüğü

Sayı: 36

Cizre kazası müftülüğüne

Hükümetimizin kanunu teklifi üzerine say
adı olarak (erzen) namını izafeten kabul ettiğimizizin
resmen takarrur ettiği cihetle fındık karyesinde muk
im amuzadelerimizin bu mecburiyet karşısında kaldıkl
arı taktirde melfuf şukada muharrer esbabe mebni ken
dilerinde bu namı kabul etmelerinin daha muvafık o
ldugunun kendilerine tefhimi ve neticenin işarı mer-
cudur . 15/5/935

Gümüşhane merkez müftüsü

İsmail Erzen

EK:8) Seyyid Ali Fındıkî ve akrabalarının Erzen soyadını almalarına vesile olan
Gümüşhane İl Müftüsünün resmi yazı fotokopisi

بالحجامة وثمًا

الى الولدين الجيدين والسليمن التديين والاصينين السعيدين كانت السعة والسلا لهما ايما
كانا قدينين بحاجه سيد الكوين

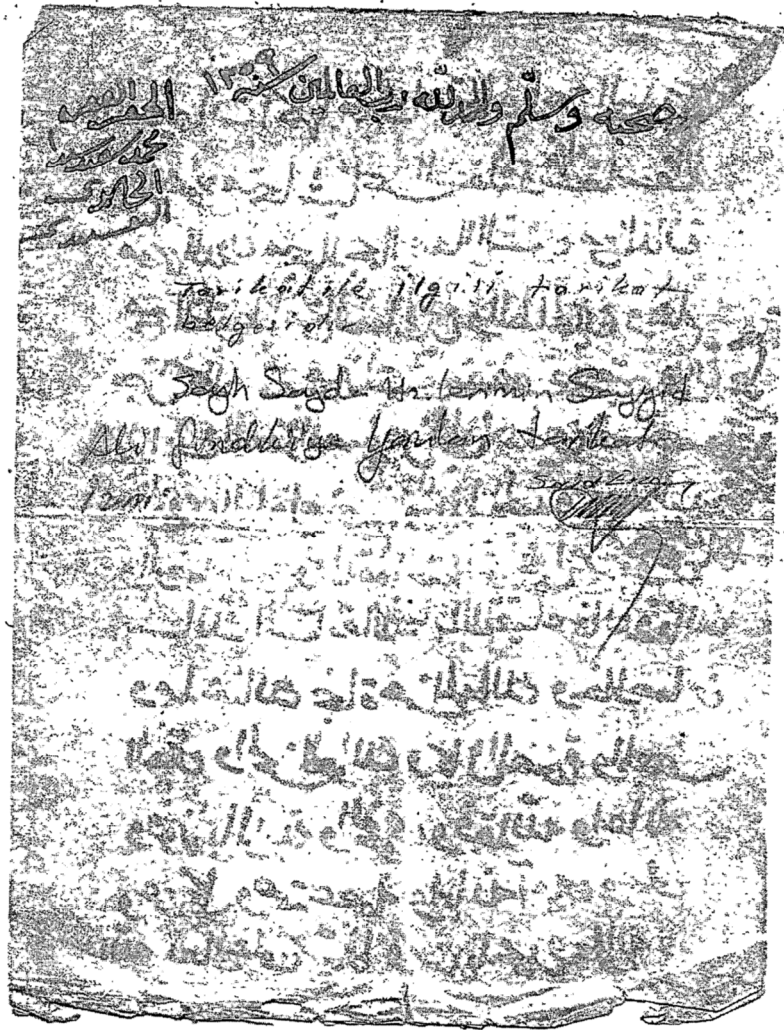
بجمل السلام عليكم والدعاء لكم والاستغناء عنكم فكيف وفي اي عالم انتم واما اذا تسئلون عنا
فقله الحمد والمنة نحن في صحته وسعة - وقد كنت جالس في البيت وعندك محمد بابا فكلمتنا
فيكم فقلت له انه قد تأخر بكتبه سيد وامين فقال محمد بابا انتم وقد زدت اللدة على
العادة فقام محمد بابا وذهب الى منزله فاذا عابده - جئت وفي يده شي فقلت لها
وما لك بيمنك فقالت مكتوبان اعطينهما هاد في عند الباب فاخذتهما منها
فاذاها مكتوبان كما فناديت محمد بابا وقلت ما اسرع ما جاء المكتوبان بعد ذلك البحث
فلما قرأ وفيها سرنا ما فيها من شري اسلامي سلمكم الله وما هذا واذ تسئلوه
عن الحودث فقد كان اول الربيع الى ان كاد ينقضي مخدفا عايه الخوف من آثار الحرب
والفلاة من انقطاع المطر ويبس الزراعات ولكن الله تعالى بفضله وكرم انزل من السماء
مأرأصي الارض بعد موتها فله الحمد صبت الزراعات الى جاراتها ~~فانزلها~~ فالفلاح في غايته
الجودة والحلاصه كادت تاكلوه اوصى من كثير من السنين ولا يلا لها قطع من جراد
ورقك ويذرها وقد ابتدأ الناك بالحصد هذا والخضروات البستانيه ايضه
جيدة وصادق الصادق يتردد في البساتين من عمارة الافرنجى وسقاء التين
وفي هذه الايام اى قبيل العيد ذهب الى الجزيرة وعمل لنفسه ثولا اى ثومانا صرف فيه مبلغا
وافرا لانه للاعياد والزيارات والهدايا حتى سكن عليه جميع مصاريفه من الخياطه و
لبطانة والازرار بستة عشر نوطا الى وقد زرنا ارضنا المعلومه اى الجبورة الرب
المنشار وقد جردنا اليه في هذه السنة كثير من ترابها ويقف فيها حصنم اليه ان شاء الله
نبرونها في السنة الآتية قشأ فيا يسلم بجيونه فتاكلوه منها نصيبكم هنيئا مريئا الى

وناخذ المكاتب من هنا وهو طرف فارقين في قربة يقال = فثابت = عنه أمانها
 الملا على الفارقي يقرأ دروسه والله نأخذ ولكن نادر احد من محمد نورك وهو في
 ديار بكر وناخذ تنزاهي بلا انقطاع من محمد صالح وهو على شفا المجيب وقد كان
 اليان في مكتوبه انا احيى ان شاء الله تعالى في ثالث حزيران والحال هذا خمس عشر يوما
 منه ولم نسلمه جارك ولعله جاء ولم نسلمه وسبحان ان شاء الله تعالى هذا وحج وعطاه في علم
 وهو الان في انقرة ورجوع من الله تعالى ان يخلص من ذلك البلاء عن قريب فحق منتظر وحج
 في هذه الايام وعرف الان جاء ما دوننا ^{والشيخ سيد} ومن في معنى من الليال
 في صحة وسنة والله الحمد والاقرباء الفنديكون في سلا والله الحمد وفيض الله الان في دننا
 للا امانهم في صحة وعافية ومحمد بابا الان لم يطلب ولا ندم في طلب وجميع اهل
 البيت نسلم ونرجو ونسبح فلا تنسوننا وادعيتكم كما لا تشكركم ان شاء الله تعالى والله اعلم
 يسعدوه ويدعوه ويسعدوه ودعا يعجزون عنكم ويشونه عليكم بخير ويتمنون بحبكم هنا
 مرة ثانية وقد كتبنا لكم قبل الان اجزاء الكتب المطلوبة لنا فاذا وقعت بايديكم
 فخذوها وايضا الكتب الغريبة النادرة التي تعلمون انها جيدة مفضولة
 اذا وجدوها فخذوها لا سيما من التفاسيد ووصايتها واذا رايتم
 الزرقاني شره المذهب اللدنية والميرخل لابن الحاج المالكى وهو ثلثة
 مجلدات فخذوها لا واذا تشرفتم بالمجيب فاياها لا فرق خذ لي سكتنا
 جيداً - جفؤ - اعلمونا بائمانه الكتب نرسلها لكم بلا تأخير ان شاء الله تعالى
 وعبد الرحمن ومحمد صبح يريد ان يذهب بعد العيد الى زوزان للسياحة
 البدنية رجاء لاخذ القوة والله هو المعين والحمد لله رب العالمين (عظم الغريبه
 ذي الحجة ١٢٤٣ هـ) السيدان ايرزن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ عَلَى
سَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِينَ وَشَفِيعِ الْمَذْنُوبِينَ سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ وَعَالِيهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ أَمَا بَعْدُ فَقَدْ
أَذِنْتُ جُنَابِ الْأَخِ الْفَاضِلِ وَالْعَالِمِ الْعَامِلِ ذَا
الْقَلْبِ الصَّافِي وَالْحَبِّ الضَّافِي مِنْ بَرْمَهَانَ أَمْرِهِ
فِي صَلَاحِهِ وَخَيْرِهِ بِدَيْلِهِ تَجَلَّى سَيِّدِي
السَّيِّدِ عَلِيِّ وَفَقْهِ اللَّهِ لَمُرَادِهِ وَحَقِّقِ جَانَّهُ فِي
الرِّزْيَادِ رَشَادِهِ وَجَبِّهِ الْعِبَادَةَ وَجَبِّهِ عَنِ
شُرُوشَاتِهِ وَبِشْنَانِهِ وَضُرْأَصْدَادِهِ وَحِيَاةِ
فِي الطَّرِيقَةِ الْعَلِيَّةِ الرَّهْمِيَّةِ الْبِهَائِيَّةِ وَالنَّسَبِيَّةِ
النَّقْشِبَنْدِيَّةِ الْخَوْجَكَانِيَّةِ قَدَسَ اللَّهُ

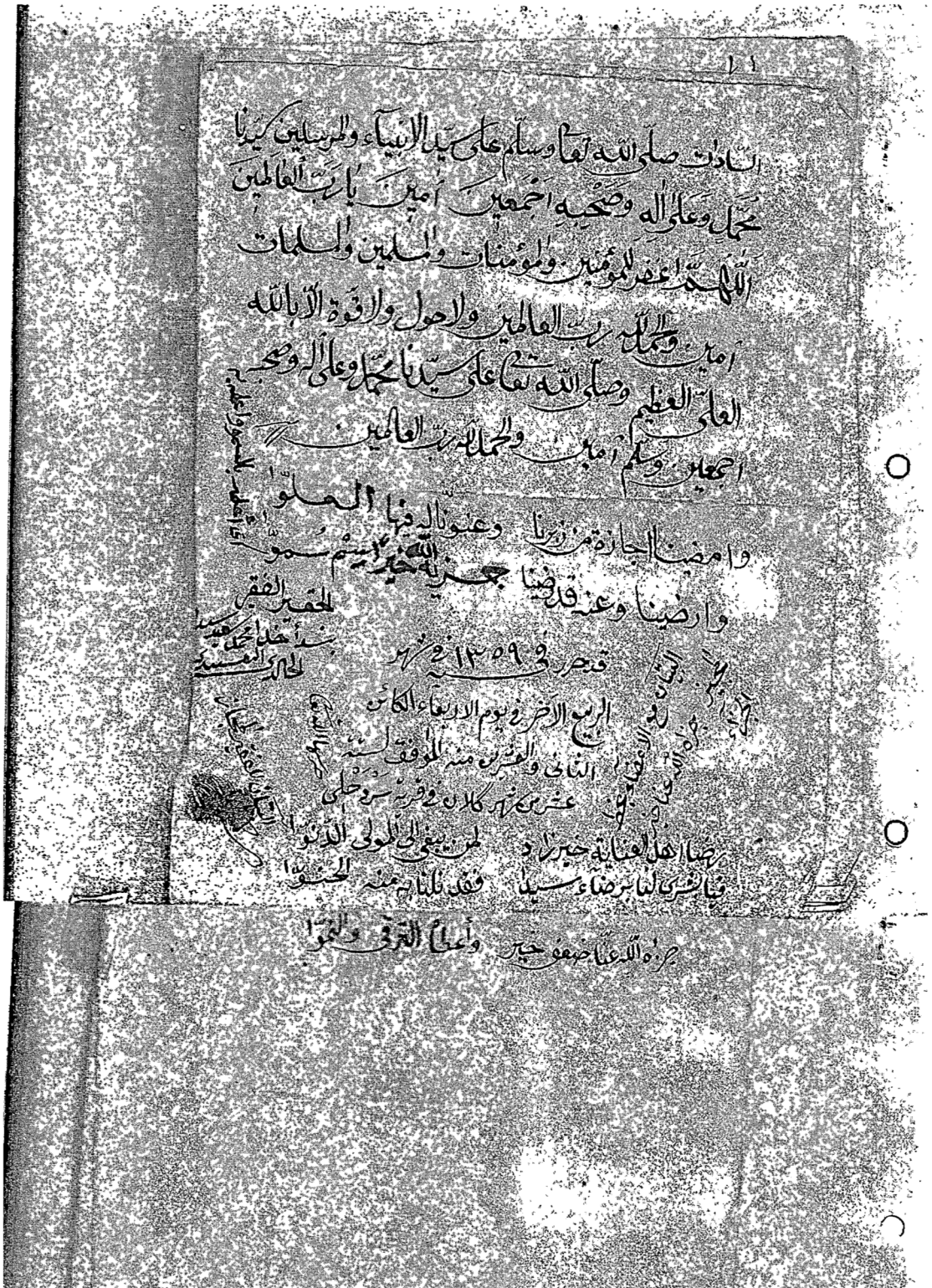
بسم الله الرحمن الرحيم
نوال السحر أهاليها النورانية بلسان المرئيين
وارشاد المرشدين وتربية الطالبين
ونصحية المسلمين وسائر ما ينبغي لهذا
الملك المتين المبين والمنصب الذي قلده
مستبين وذلك لما يرى في جنبه من
آيات لوح الاستعداد والاستقامة و
سماح فوئح الاستعداد والكرومة فليكن
في ذلك مشمراً من الأجرانه عباد الله
ودالاهم على ما هو الأصل الأصح بحلما لوجه
الله لا الفرق ديني أو أحرى على ما هو
متفق التوحيد الحق وتوصيه بالكلمة
الفائدة القوي وياتيها سنة المصطفى
عليه وعلى الله من الصلوات أفضلها ومن

التسليمات كلها متجماً من أفعالنا
والأهواء متجماً من الصفات والصفات
مور الدون من مجال معالي الشئون مع الدائرة
مع الخلق من الصالحين والطالحين وهلم
جزءاً من مزاياهم ونقصاتهم ونجبت ولكن بما
الباين والعفو الصغرى من الجاهلين فحسن بنا
مزيد من الجاهلين وتبين الجهد وسخاء البهائم
والربا بالجوهر والصفات الفاضلة من مزاياها
التي كانت الأفعال الأتية فالتواضع
وما هنالك نجات من الهالك وخلاص من
المدن والمخيم والملك وكان الصورة والمعق
وقوة بالزينة والفوى وفقه الله وإعانه
وعن كل وصمة عصمه وإيانه آمين وصلى
الله تعالى على سيدنا وسيدنا محمد وعلى آله

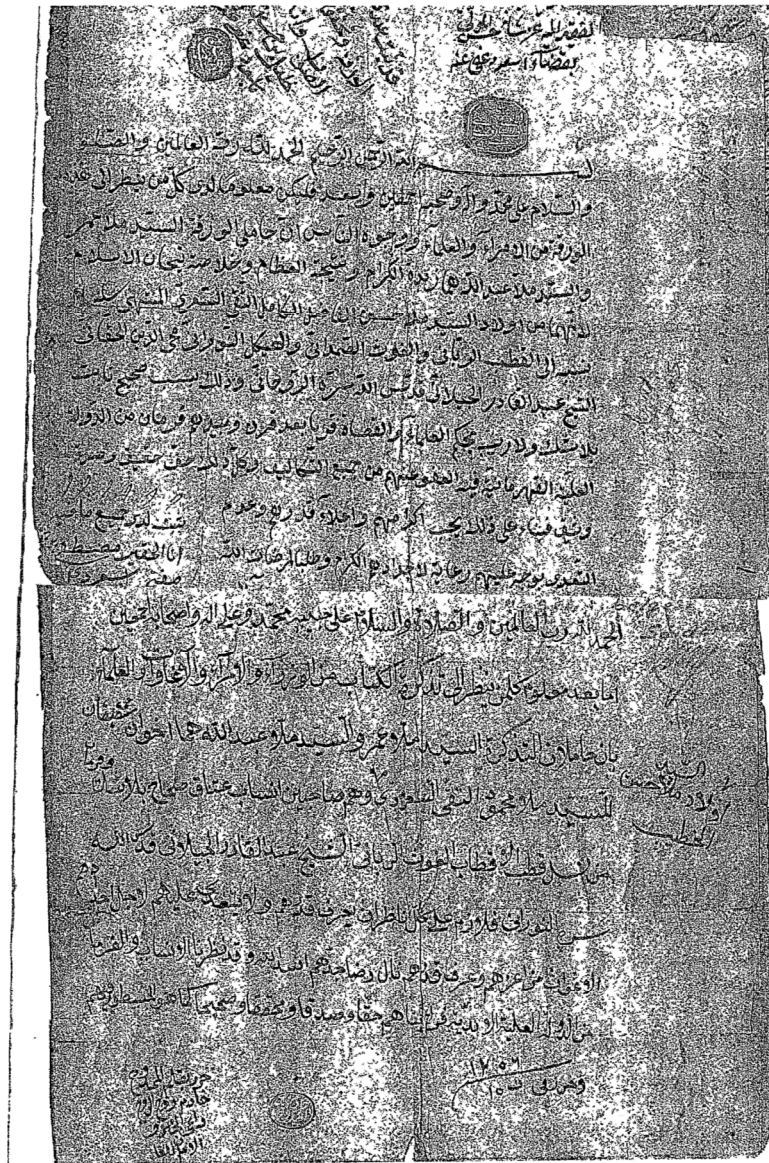

EK:12) Seyyid Ali Fındıkî'nin Şeyh Seyda el-Cezerî'den aldığı Tarikat İcazetinin 4. sayfasının fotokopisi

هذه اجازة مباركة كتبت في طيبة
اصلا ثابتة وقرعها
في السماء
بسم الله الرحمن الرحيم وبالله
تستعين
الحمد لله الذي بارك في العلماء بركة تامة ليس لها
انتهاء وحمد فيهم للتشبه والرضا بالامتراء
بقوله انما يخشى الله من عباده العلماء ونفع عن
ان يكون لغيرهم معهم اسنوء ورفع لهم درجات
عالية في دار البقاء ولولا فخامة شأنهم لما
شاركهم ملائكة السماء في الشراة على
وحدانيته العلية ولما خسر احد شبهه
الثناءات

EK:16) Seyyid Ali Fındıkî'nin Şeyh Seyda el-Cezerî'den aldığı İlmî İcazetin son iki sayfasının fotokopisi

EK:16)Seyyid Ali Fındıkînin dedesinin babası Seyyid Ömer ve Kardeşi Seyyid Abdurrahmani için Osmanlı arşivlerine dayanılarak Siirt Müftüsü tarafından hazırlanan Seyyidlik Belgesinin fotokopisi